

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ

*читай,
аналізуй,
спостерігай,
опановуй,
підкорюй,
імпровізуй,
самовдосконалюйся !*

науково-виробничий журнал

№ 3 (31), 2018

**ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ
РЕФОРМ**
№ 3 (31) 2018
НАУКОВО-ВИРОБНИЧИЙ ЖУРНАЛ

ЗАСНОВАНО У 2010 РОЦІ

Засновник Східноукраїнський
національний університет імені
Володимира Даля

Журнал зареєстровано в Міністерстві
юстиції України

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 19842-642 ПР
від 19.03.2013 р.

ISSN 2221-8440

**TIME DESCRIPTION OF ECONOMIC
REFORMS**
№ 3 (31) 2018
THE SCIENTIFIC AND PRODUCTION
JOURNAL
WAS FOUNDED IN 2010

Founder Volodymyr Dahl East Ukrainian
National University

Registered by
the Ministry of Justice of Ukraine

Registration Certificate
КВ № 19842-642 ПР
dated 19.03.2013

ISSN 2221-8440

**Журнал внесено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть
публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів
доктора та кандидата наук (економічні науки).**

Наказ Міністерства освіти і науки України № 515 від 16 травня 2016 р.

Журнал індексується міжнародними наукометричними базами :
Ulrich's Periodicals Directory (Нью-Йорк, США), *Research of Bible* (Токіо, Японія),
Index Copernicus International (Варшава, Польща),
Російський індекс наукового цитування (РІНЦ), (Москва, Росія)

Ліцензійна угода № 210-04/2013 від 25 квітня 2013 р.

Scientific Indexing Services (США – Австралія),

Google Scholar *International Innovative Journal Impact Factor (IIJIF)* (Малазія).

Головний редактор: Калінеску Т. В., докт. екон. наук, проф. (Україна).

Відповідальний редактор: Ліхоносова Г. С., канд. екон. наук, доц. (Україна).

Редакційна колегія: Вартанова О.В., докт. екон. наук, проф. (Україна); Гамс Е. канд. екон. наук (Естонія); Даніч В.М., докт. екон. наук, проф. (Україна); Д'яченко Ю.Ю., докт. екон. наук, доц. (Україна); Заблодська І.В., докт. екон. наук, проф. (Україна); Закжевський Ю., канд. екон. наук (Польща); Сотіров С., докт. техн. наук, проф. (Болгарія); Канцявічіус С., канд. екон. наук (Літва); Костирко Л.А., докт. екон. наук, проф. (заступник головного редактора) (Україна); Надьон Г.О., докт. екон. наук, проф. (Україна); Рамазанов С.К., докт. екон. наук, докт. техн. наук, проф. (**голова редакційної колегії**) (Україна); Стемплевська Л., канд. екон. наук (Польща); Сегаль Б., канд. екон. наук (Угорщина); Хаморі Б., докт. екон. наук, проф. (Угорщина); Шаріпова О.С., докт. екон. наук, проф. (Україна); Чиж В.І. докт. екон. наук, проф. (Україна).

Відповідальний за випуск: Рамазанов С. К., докт. екон. наук, докт. техн. наук., проф. (Україна).

Рекомендовано до друку та поширенню в мережі Internet

Вченою радою Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля
(протокол № 1 від 25 вересня 2018 р.).

Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв, назв підприємств, організацій, установ та іншої інформації несуть автори статей. Висловлювані у статтях думки можуть не співпадати з точкою зору редакційної колегії та не покладають на неї ніяких зобов'язань.

Передруки і переклади дозволяються лише за згодою авторів та редакційної колегії.

ISSN 2221-8440

© Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, 2018

© Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, 2018

Номер пропонує
БЛОГ ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Калінеску Т. В.
Чим далі – тим цікавіше... _____ 5

ТЕМАТИЧНІ РУБРИКИ

• **Економіка та підприємництво**

Асадуллина Н. Р.
Развитие инициатив партнёрства как фактора ускорения технологического развития _____ 6

Бабушкін О. А., Комар Р. О.
Інформаційне забезпечення органів державного контролю використання бюджету України _____ 12

Павлов К. В.
Инновационная экология в условиях интенсивного использования производственных ресурсов _____ 19

• **Управління сучасним підприємством**

Калінеску Т. В., Хлівна І. В.
Формування системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства _____ 26

Ліхоносова Г. С.
Регулювання простору соціально-економічного відторгнення підприємств _____ 34

Рябова І. А., Митрофанова І. В., Крылова М. А.
Стимулы активизации инвестиционно-инновационной деятельности современного предприятия _____ 42

Столярчук Г. В., Комар Р. О.
Оцінювання якості організації управлінського обліку витрат на енергопостачальних підприємствах _____ 55

Тюрєв В. К., Подгорная А. Г.
Управление затратами современного предприятия _____ 62

• **Соціальна економіка**

Бурлуцька С. В., Бурлуцький С. В.
Менеджмент пружності соціальних бізнес-процесів системи освіти _____ 69

• **Економіка регіону**

Давидова І. О.
Вплив політики зайнятості на людський розвиток в регіоні _____ 76

Прямухіна Н. В.
Розвиток соціального партнерства в системі економічних відносин регіону _____ 83

Тофанюк О. В., Зінчук А. С.
Удосконалення механізму подолання соціально-економічної диференціації регіонального розвитку _____ 89

• **Міжнародні економічні відносини**

Решетнікова І. Л., Дудаш Паєрська Е.
Тенденції розвитку ритейлу в контексті глобалізації: досвід України і Словаччини _____ 97

НОВИНИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

Впровадження процедури атестації наукової діяльності вищих навчальних закладів _____ 104

РЕЦЕНЗІЯ

Рецензія на монографію
Поносов Ф. Н. Человеческое познание как формирование гносеологических рядов: концепция гносеологического ряда / Ф. Н. Поносов. - СПб.: Алетейя, 2018. – 332 с. _____ 105

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ РЕКОМЕНДУЄ

Нові видання економічної літератури _____ 107

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Перелік рецензентів поточного випуску журналу
Вимоги щодо змісту та оформлення статей до науково-виробничого журналу «ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ»

Sentence of number
BLOG SHEFF-EDITOR

Calinescu Tetyana
Than farther – so will be more interesting... _____ 5

TOPICAL SUBJECTS

• *Economics and Business*

Asadullina N.
Development of partnership initiatives as a factor in accelerating technological development _____ 6

Babushkin O., Komar R.
Information protection of public control by the use of the budget in Ukraine _____ 12

Pavlov K.
Innovative ecology in the conditions of intensive use of production resources _____ 19

• *Management of Modern Enterprise*

Calinescu T., Khlivna I.
Forming of the account and analytic system the providing of enterprise economic security _____ 26

Likhonosova G.
Regulation of socio-economic exclusion area of enterprises _____ 34

Ryabova I. A., Mitrofanova I. V., Krylova M. A.
Incentives for the activation of investment and innovative activity of the modern enterprise _____ 42

Stoliarchuk H., Komar R.
Estimation of quality of organization the administrative account of charges
on energyprocurement enterprises _____ 55

Turev V., Podgornaya A.
Cost management of modern enterprises _____ 62

• *Social Economy*

Burlutska S., Burlutski S.
Management of resilience of education social business processes _____ 69

• *The economy of the region*

Davydova I.
The influence of policy of human development in region _____ 76

Pryamukhina N.
Development of social partnership in the system of region economic relations _____ 83

Tofaniuk O., Zinchuk A.
Improving of the mechanism for overcoming the socio-economic
differentiation of regional development _____ 89

• *International Economic Relations*

Reshetnikova I., Dudáš Pajerská E.
Trends of retail development in the context of globalization :
the experience of Ukraine and Slovakia _____ 97

NEWS SCIENCE AND PRACTICE

Implementation of a single public qualification issues for master translators _____ 104

REVIEW

Review of the monograph: Ponosov, F. N. (2018). Human cognition as the formation
of epistemological series: the concept of epistemological series
Saint Petersburg: Aletheia, 332 _____ 105

EDITORIAL BOARD RECOMMENDS

New edition of economic literature _____ 107

INFORMATION ABOUT AUTHORS

The list of reviewers of the journal's current issue

REQUIREMENTS the content and the articles to scientific production journal
"TIME DESCRIPTION OF ECONOMIC REFORM"

Чим далі – тим цікавіше...

В умовах коли Міністерство освіти і науки (МОН) України підвищує вимоги до гарантів та членів робочої групи освітніх програм, здобувачів наукових ступенів, редакційній колегії журналу нічого не залишається як рухатись вперед до отримання найвищих щаблів визнання на рівні світової наукової спільноти. Вже наступний номер журналу вийде із статтями, до яких будуть пред'явлені більш вибагливіші умови щодо наукового змісту і суттєвої новизни, а також з тими, що отримують позитивні результати проходження незалежного подвійного рецензування. Все це буде наближати усіх нас разом із нашими авторами до переходу у категорію «В». І які б перепони не виникали на нашому руху вперед, нас ніщо не зупинить, бо ми разом із своїми авторами, читачами, офіційними і неофіційними опонентами все подолаємо і станемо переможцями, що досягнуть усіх умов і показників видань, які можуть перейти у категорію «А».

На шляху до визнання вже багато зроблено і ми запевняємо усіх наших авторів, що редколегія журналу надає і будемо надавати усім нашим прихильникам і партнерам максимальної підтримки та допомоги у доведенні статей до досконалих вимог сучасної економічної науки щодо розкриття теоретичних, емпіричних та прикладних аспектів дослідження, з метою їх індексації у вибагливих науково-метричних базах Scopus і Web of Science.

І яка б більшість науковців не критикували недоречність сьогоднішніх реформ і перебудов українських наукових фахових видань, що пропонується МОН України, проте ми готові до сучасних викликів, до рівноправної конкурентної боротьби і вибагливих наукових випробувань. Ми знаємо і вміємо це робити, бо нова редколегія, яка з'явиться в наступному номері, має у своєму складі тих світових науковців, які визнані у своїх країнах, а їх праці індексуються у світових науково-метричних базах. Тільки усі разом, в процесі плідної досконалої праці ми зможемо довести і авторські статті, і наше видання до найкращого сприйняття науковою спільнотою та підвищити цитування. І саме рух у цьому напрямі – має зацікавити усіх наших прибічників. Тож долучайтеся до спільної праці. Ми готові приймати і розглядати будь-які пропозиції на сторінках нашого видання, бо тільки шляхом прямих і обернених зв'язків, приймаючи до уваги кожне критичне і доречне зауваження, можна підкріпити свій внутрішній потенціал та накопичити енергії для якісних наукових досягнень.

Головний редактор науково-виробничого журналу «Часопис економічних реформ»

Т. В. Калінеску

УДК 338.24.01
JEL Classification: J11

АСАДУЛЛИНА Н. Р.

РАЗВИТИЕ ИНИЦИАТИВ ПАРТНЁРСТВА КАК ФАКТОРА УСКОРЕНИЯ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

В статье обосновывается гипотеза относительно того, что в современных условиях, наряду с собственными научно-техническими разработками, важной практической задачей инновационного развития является заимствование наиболее прогрессивных идей и решений в других странах мира. Цель статьи – отобразить тенденции развития инициатив партнёрства как фактора ускорения технологического развития. Оригинальность исследования состоит в том, что автор характеризует бизнес инкубатор как старт площадку для начинающего бизнесмена малого предпринимательства, который может пользоваться услугами бизнес инкубатора в качестве размещения проекта бизнеса в каком-либо конструкторском бюро, научно-исследовательском институте или в высшем учебном заведении, а также прогнозировать линию будущего производства определённой продукции. Бизнес инкубатор организует получение иностранного кредита в банке, контролирует процесс разработки проекта и по завершению его, способствует предпринимателю в его освоении. Практическое значение статьи состоит в обосновании того, что бизнес-инкубатор являясь одним из элементов общей системы поддержки предпринимательства в регионе, привлекает широкий круг «внешних» клиентов, тем самым содействуя расширению клиентурной базы для инкубированных фирм.

Ключевые слова: развитие, бизнес-инкубатор, технологическое развитие, партнерство, фактор ускорения, архитектура технологического уклада, научно-технический прогресс.

Постановка проблемы. Современный научно-технический прогресс принял глобальные формы в отличие от ранее осуществлявшегося процесса научно-технологического развития в национальных рамках. Сейчас фактически ни одна страна не развивается, опираясь только на свои материальные и интеллектуальные ресурсы. Основным двигателем национального, регионального и институционального развития становится активное участие в процессах международной передачи технологий, когда нет необходимости полностью разрабатывать новую технологию, а можно воспользоваться достижениями других стран, регионов, предприятий, учреждений и организаций [2].

В современных условиях, наряду с собственными научно-техническими разработками, важной практической задачей инновационного развития является заимствование наиболее прогрессивных идей и решений в других странах мира. Это также тесно связано с построением национальной инновационной системы – сети институтов, учреждений и организаций в общественном и частном секторах.

Анализ последних исследований и публикаций. С научной и практической позиции организации производственного процесса инновации являются как определяющими факторами преодоления текущих кризисных явлений, так и стратегическим ресурсом долгосрочного развития и встраивания отечественной экономики в зарождающуюся архитектуру нового мирового технологического уклада [1].

Как отмечают авторы [1; 2] инновации, которые нужны для роста конкурентоспособности, связаны с высокой степенью риска. Именно поэтому на практике появляется потребность в использовании венчурного капитала для финансирования технопарковых структур, с целью воплощения инновационных проектов в жизнь.

Цель статьи – отобразить тенденции развития инициатив партнёрства как фактора ускорения технологического развития.

Изложение основного материала исследования. Инновационный путь развития экономики вызывает необходимость создания соответствующей инновационной инфраструктуры на базе малых предприятий, обладающих большим потенциалом в обла-

сти разработки и реализации высокотехнологичной и наукоемкой продукции, что позволит создать благоприятные условия развития науки и техники в Узбекистане.

Инициатором организации технопарка может служить крупное предприятие, формируемое на своей инженерно-технологической базе с целью повышения конкурентоспособности продукции. Предприятие диктует объем услуг, их направленность, экономическую сущность.

Таким образом, вектор развития технопарка будет определять предприятие, исходя из своих целей и задач. При таком положении дел модернизация становится эффективной, поскольку предприятия, использующие достижения научно-технического прогресса, имеют более низкие издержки и,

следовательно, лучшие индивидуальные условия производства.

Технопарковые структуры способны активно поддерживать своим участием реализацию высокорискованных инновационных проектов. В то же время, инновационные процессы должны постоянно регулироваться государством при помощи соответствующей инновационной политики, реализация которой будет способствовать систематическому и все более прогрессирующему организационному, экономическому, техническому и технологическому обновлению инновационного промышленного производства и повышению его эффективности.

Роль и место технических парков в развитии экономики предприятия показана на рис. 2.

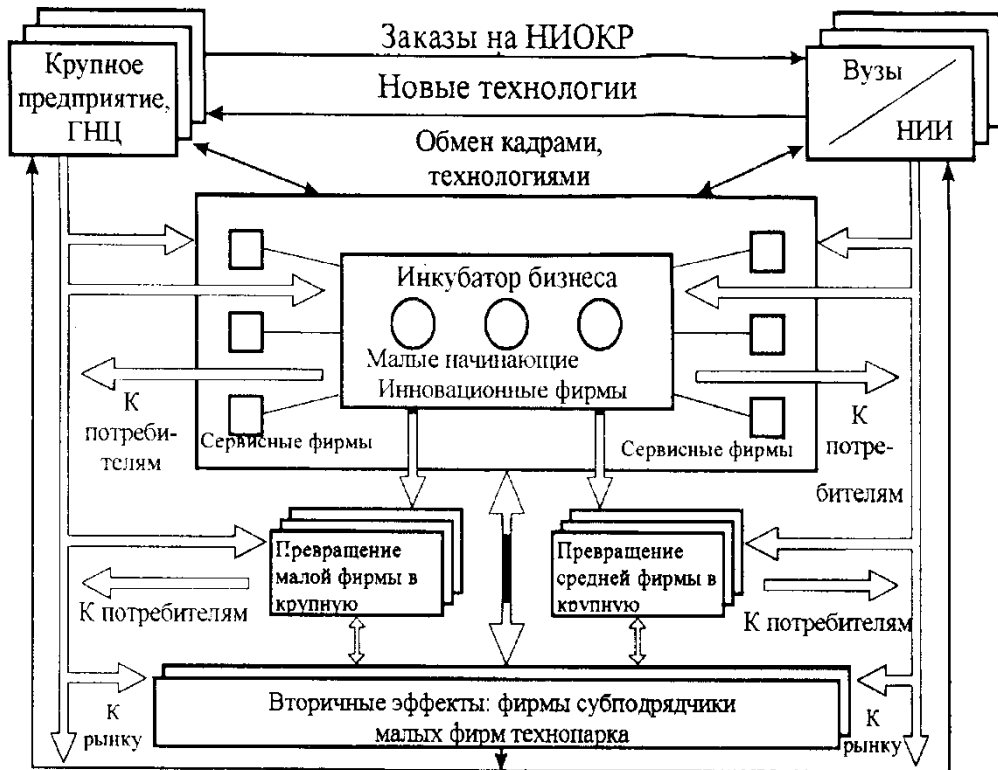

Рис. 2. Роль и место технопарка в составлении нового типа интеграции
Источник: разработано автором

Как видно из приведенного рис. 2 начинающий бизнесмен со своим малым предприятием пользуется услугами бизнес инкубатора который способствует ему в размещении в каком либо конструкторском бюро, НИИ или в Вузе его проект по разработке линии по производству определённой продукции. Бизнес инкубатор организует получение кредита иностранного или в банке, контролирует процесс разработки проекта и

по завершению его способствует предпринимателю в его освоении.

Одним из разновидностей технопарка может служить индустриально-свободная экономическая зона, создаваемая в республике на базе аэропорта Навои. Аэропорт был передан в управление международному оператору – корейской компании «Кореан Эйр». Создание международного интермодального логистического центра позволит не только использовать его в качестве транско-

континентального транспортно-экспедиционного узла, соединяющего Юго-Восточную Азию с Европой, но и содействовать созданию новых высокотехнологичных производств в Навоийской области и соседних регионах.

Виды услуг предлагаемые бизнес - инкубаторами Узбекистана (рис. 3). Значительная гамма такой технической и консультативной поддержки может вызвать мнение о том, что принцип инкубирования бизнеса

является панацеей развития МСБ или, наоборот, посеять сомнения в реальности подходов инкубирования. Необходимо отметить, что как и любая другая форма, методология экономического развития, бизнес-инкубирование, наряду со значительными позитивными аспектами, содержит в себе ряд определенных противоречий, что, в конечном счете, выливается в так называемые сильные и слабые стороны инкубирования.

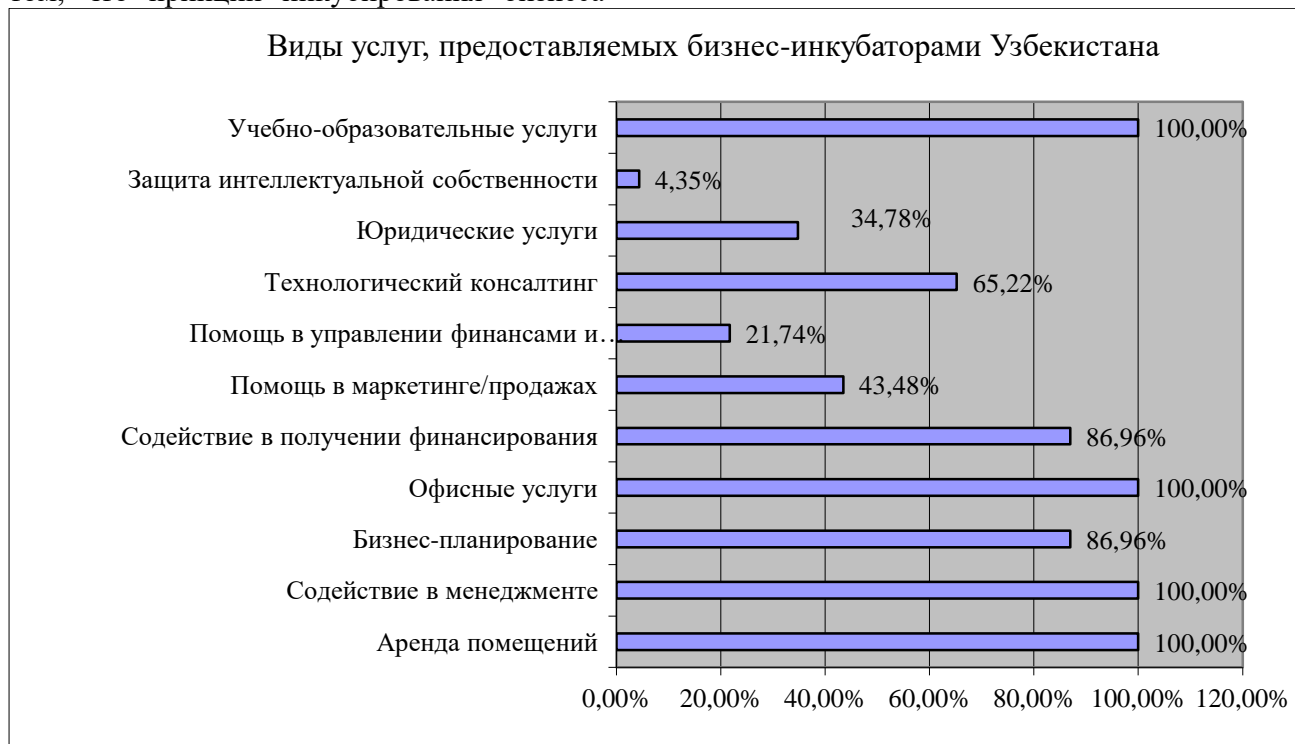

Рис. 3. Виды услуг, представляемых бизнес-инкубатором
Источник: разработано автором

Эта информация может быть полезна предпринимателю, который планирует или уже начал собственный бизнес, а также тем, кто в потенциале может выступить в качестве партнера или учредителя такого рода структуры.

Итак, бизнес-инкубатор представляет собой специализированный институт рынка, основная задача которого – воспитание и комплексная поддержка предпринимательской способности: организационно-техническая, консультативная и финансовая помощь предпринимателям. Предприятия на основе совместного использования рабочее физическое пространство, офисные и производственные помещения, а также доступ к техническим ресурсам и услугам в области ведения бизнеса на приемлемых по стоимости условиях.

Инкубатор, являясь одним из элементов общей системы поддержки предпринимательства в регионе, привлекает широкий круг «внешних» клиентов, тем самым содействуя расширению клиентурной базы для инкубированных фирм.

Одна из функций деятельности инкубатора заключается в облегчении доступа к финансово-кредитным ресурсам и инвестиционным источникам, включая зарубежные. Шансы предпринимателей в получении инвестиций и льготных кредитов возрастают.

Участие инкубатора в международных, государственных и региональных программах развития предпринимательства также расширяет возможности арендаторов в получении грантовой и технической помощи для реализации своих проектов. Инновационная деятельность неразрывно связана

с новой техникой и технологией которая в свою очередь требует освоения населением новых специальностей, повышения уровня квалификации и освоения новых профессий.

Уровень подготовленности кадров является основополагающим фактором инновационной деятельности в республике.

Смежные производства схемы функционирования индустрии инноваций показано на рис. 2.

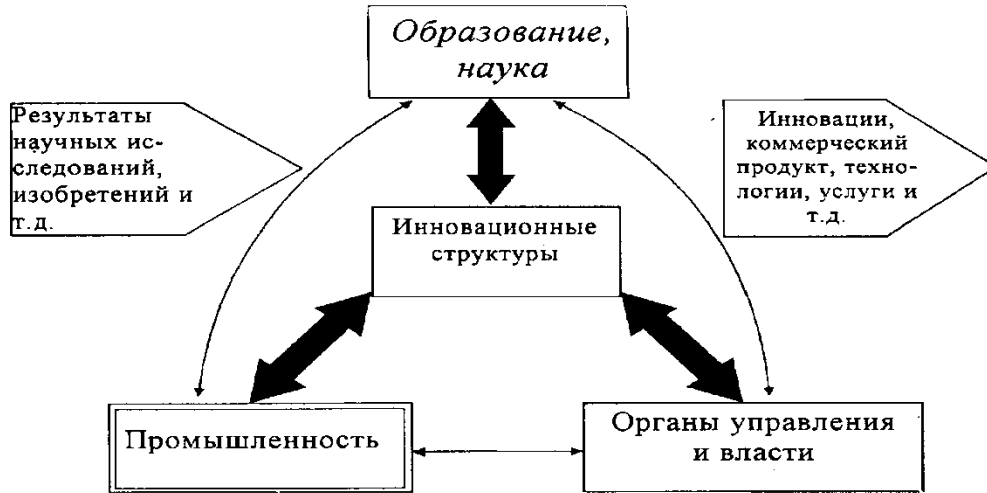

Рис. 2. Сема функционирования индустрии инноваций
Источник: разработано автором

Как видно из рис. 2, классический «треугольник» связи: образование, наука; промышленность и органы власти дополняется внутренним блоком (инновационные структуры) который способствует, облегчает превращения результатов научных исследований, изобретений и открытости в нововведение (инновации) и облегчает передачу их на рынок научно-технической продукции и услуг. Инновационные структуры в основном образуют сферу создания фундаментальной научной базы будущих инноваций, конструкторские, технологические бюро, технологические центры – сферу создания новых технологий. Университеты, научные Технопарки – это сферы непрерывного создания и продажи технологий, то есть это структуры, в которых имеются все условия для того, чтобы малые инновационные предприятия и создают, и продают технологии, материалы, изделия и услуги.

Прогнозы ведущих финансовых аналитиков развитых стран на средние- и долгосрочную перспективу сходятся в едином мнении что будущая экономика — это «экономика знаний», то есть инновационная экономика.

Главным рычагом конкурентной борьбы при этом становятся инновации, основанные на достижениях научно-

технического прогресса. включая высокие технологии в нанотехнологии.

Особенностью такой экономики является то, что человеческий потенциал — интеллект, рассматривается в качестве главного источника повышения производительности, генерирования идей по разработке, производству, сбыту продукции в условиях нарастания конкуренции в инновационного риска. Именно конкуренция заставляет производителей создавать новую продукцию и применять новую технологию. Опоздать с инновацией значит обречь себя на разорение. Поэтому чем острее конкуренция, тем меньше у производителей отлаженных на завтра научных идей и технических решений, тем короче путь «наука-производство-товар».

В этих условиях успех определяется профессионализмом предпринимателя, менеджера, современными информационными технологиями и системной целостностью воспроизводства. Надо добавить, что кроме идеи (даже самой новаторской) и конкуренции, важными факторами для развития инновационной экономики являются мощная государственная политика, формирование национальной инновационной системы и свободные финансовые ресурсы на долгосрочную перспективу.

Узбекистан сегодня обладает достаточным потенциалом для стратегического решения поставленных задач, а именно: уникальная научно-производственная база и высокий образовательный уровень специалистов и кадров; развитая инновационной инфраструктуры и растущий класс бизнесменов и предпринимателей; совершенствование банковской системы и активная стимулирующая государственная политика модернизации воспроизводственного сектора.

Однако, формирование новой модели инновационного развития на базе современных достижений науки в широком спектре знаний, научно-технический прогресс породил комплекс новых факторов инновационного воспроизводства и социально-экономического развития в целом. Это принципиально новые возможности информационных систем, развития процессов интеграции и в то же время разделения труда. Интеграции в мировую экономику на базе высоких технологий и нанотехнологий, объективно назрела и в принципе реализуема.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Сегодня нужна новая модель стратегии научно обоснованной инновационной деятельности. Это не только реструктуризация и модернизация производства, начиная с конкретного предприятия, по критериям восстановления производственного потенциала на новой технико-технологической, структурной, организационно-управленческой и социальной основе, а в первую очередь формирование качественно нового человека, способного к эффективной жизнедеятельности и наращиванию умственного потенциала в условиях новой модели развития мирового хозяйства. Грамотная и своевременная реализация всех намеченных целей позволит перейти к новому этапу развития национальной экономики - инвестиционно-инновационному, что в свою очередь является, необходимым условием для равноправного диалога с прогрессивным сообществом мировой экономики.

Для Узбекистана развитие инновационных технологий имеет все предпосылки стать важным фактором социально-

экономического, промышленного и технологического развития. При этом изучение и анализ опыта тех стран, где инновации уже сегодня являются двигателем экономики, могут внести существенный вклад в собственную модель инновационного развития.

Литература

1. *Богомолова И. П.* Проблемы перспективы инновационного развития перерабатывающих предприятий / И. П. Богомолова, Е. А. Лихачева, Е. А. Смотровая // Агропромышленный комплекс современной России: проблемы, приоритеты развития: материалы Международной научно-практической конференции 10 апреля 2015 г. / редкол.: Т. Н. Гоголева. – Воронеж: ИПЦ «Научная книга», 2015. – С. 27 – 30.

2. *Богомолова И. П.* Механизм обеспечения эффективности научно-технического прогресса на малых предприятиях / И. П. Богомолова, С. Ф. Попов, Е. А. Лихачева // From the Other Shore: London Journals in Economics, Marketing, Finance, Business and Innovation – Global Partnership on Development of Scientific Cooperation, LLC., 2015. – С. 158 – 163.

References

1. *Bogomolova, I. P. & Likhacheva, E. A. Smotrova, E. A.* (2015). Problems of the perspective of innovative development of processing enterprises. Agroindustrial complex of modern Russia: problems, development priorities: materials International Scientific and Practical Conference on April 10, 2015. Voronezh: CPI "Scientific Book", 27–30.

2. *Bogomolova, I. P. Popov, S. F. & Likhachev, E. A.* (2015). The mechanism of ensuring the effectiveness of scientific and technological progress in small enterprises. From the Other Shore: London Journals in Economics, Marketing, Finance, Business and Innovation - Global Partnership on Development of Scientific Cooperation, LLC., 158–163.

Асадулліна Н. Р.

Розвиток ініціатив партнерства як фактора прискорення технологічного розвитку

У статті обґрунтовується гіпотеза щодо того, що в сучасних умовах, поряд з власними науково-технічними розробками, важливим практичним завданням інноваційного розвитку є запозичення найбільш прогресивних ідей і рішень в інших країнах світу. Мета статті – відобразити тенденції розвитку ініціатив партнерства як фактора прискорення технологічного розвитку. Оригінальність дослідження полягає в тому, що автор характеризує бізнес інкубатор як старт майданчик для початківця бізнесмена малого підприємництва, який може користуватися послугами бізнес інкубатора в якості розміщення проекту бізнесу в будь-якому конструкторському бюро, науково-дослідному інституті або у вищому навчальному закладі, а також прогнозувати лінію майбутнього виробництва певної продукції. Бізнес інкубатор організовує отримання іноземного кредиту в банку, контролює процес розробки проекту і по завершенню його, сприяє підприємцю в його освоєнні. Практичне значення статті полягає в обґрунтуванні того, що бізнес-інкубатор будучи одним з елементів загальної системи підтримки підприємництва в регіоні, залучає широке коло «зовнішніх» клієнтів, тим самим сприяючи розширенню клієнтурної бази для інкубованих фірм.

Ключові слова: розвиток, бізнес-інкубатор, технологічний розвиток, партнерство, фактор прискорення, архітектура технологічного укладу, науково-технічний прогрес.

Asadullina N.

Development of partnership initiatives as a factor in accelerating technological development

The article proves the hypothesis that in modern conditions, along with its own scientific and technical developments, an important practical task of innovative development is to borrow the most progressive ideas and solutions in other countries of the world. The purpose of the article is to reflect the development trends of partnership initiatives as a factor in accelerating technological development. The originality of the research is that the author characterizes the business incubator as a launch pad for a beginner small business entrepreneur who can use the services of a business incubator as placing a business project in a design bureau, a research institute or a higher education institution, and predict the line of future production of certain products. The business incubator organizes the receipt of a foreign loan in the bank, monitors the process of project development and upon completion of it, facilitates the entrepreneur in its development. The practical significance of the article is to justify the fact that the business incubator, being one of the elements of the general system of supporting entrepreneurship in the region, attracts a wide range of "external" clients, thereby contributing to the expansion of the client base for incubated firms. In conclusion, it is proved that today we need a new model of a strategy of scientifically based innovation activity, which is not only the restructuring and modernization of production, starting with a specific enterprise, according to the criteria for restoring production potential on a new technical, technological, structural, organizational, managerial and social basis, and in the first stage the formation of a qualitatively new person capable of effective life activity and increasing mental capacity in the new th model of world economy development.

Key words: development, business incubator, technological development, partnership, acceleration factor, architecture of the technological order, scientific and technical progress.

Рецензент: Нусратуллин В. К. – доктор экономических наук, профессор, заместитель директора по научной работе Института экономики и социологии Уфимского центра Российской Академии наук, г. Уфа, Российская Федерация.

Reviewer: Nusratullin V. – Professor, Ph.D. in Economics, Deputy Director for Research of the Institute of Economics and Sociology, Ufa Centre of the Russian Academy Sciences, Ufa, Russian Federation.

e-mail: nvk-ufa@rambler.ru

Стаття надійшла до редакції
18.04.2018 р.

Стаття прийнята до друку
18.09.2018 р.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

В статті розглянуто поняття та особливості бюджетного контролю в Україні та основні проблеми новітніх технологій у системі фінансового контролю, інформаційного забезпечення та взаємодії органів державного контролю. У державному управлінні контроль поширюється на всі сфери: господарську, соціально-культурну, адміністративно-політичну діяльність та міжгалузеве державне управління. Розвиток інформаційних технологій призвів до появи нових видів інформаційно-комунікаційних технологій та їх повсюдного впровадження в усі сфери діяльності суспільства, в тому числі в економіку і сферу державного управління. Нові інформаційні системи і технології дають можливість у десятки і сотні раз збільшити швидкість і якість оброблення інформації при мінімальних затратах людських ресурсів, що може призводити як до позитивних, так і до негативних наслідків. В статті визначаються особливі характеристики бюджетного контролю, деякі недоліки інформаційного забезпечення контролюючих органів та складнощі його впровадження. Важливість бюджетного контролю для життя держави потребує визначення поняття бюджетного контролю в нормативної та законодавчої бази України, а також вивчення зарубіжного досвіду щодо впровадження інформаційних систем і забезпечення інформаційної безпеки.

Ключові слова: бюджетний контроль, державний фінансовий контроль, державне управління, класифікація, інформаційне забезпечення.

Постановка проблеми. С розвитком інформаційних технологій йде поступовий процес проникнення процесів автоматизації у сферу державного управління. Інформаційне забезпечення має враховувати основні параметри фінансових зв'язків (реквізити підприємств, правову обґрунтованість), можливість обміну даними між різними державними органами, використання ними загальних баз даних для поточної роботи, планування і прогнозування, що значно ускладнює структуру цієї інформаційної системи (несанкціонований доступ до цієї системи). Саме тому застосування новітніх інформаційних технологій державними установами для своїх потреб, зокрема в питаннях бюджетного контролю, потребує належного теоретичного обґрунтування, розроблення правових категорій, що використовуються у регулюванні відносин бюджетного контролю, аналізу його особливостей та потребує додаткового комплексного дослідження.

Аналіз остатніх досліджень і публікацій. Розвиток інформаційних технологій призвів до появи нових видів інформаційно-комунікаційних технологій та їх повсюдного впровадження в усі сфери діяльності суспільства, в тому числі в економіку і сферу державного управління. Нові інформаційні системи і технології дають можливість у де-

сятки і сотні раз збільшити швидкість і якість оброблення інформації при мінімальних затратах людських ресурсів, що може призводити як до позитивних, так і до негативних наслідків. З одного боку, прискорилося передача інформації значного обсягу, прискорилося її обробка та впровадження. З іншого, поширення фактів протизаконного збору і використання інформації, несанкціонованого доступу до інформаційних ресурсів, незаконного копіювання інформації в електронних системах, викрадення інформації з банків та баз даних, викликає серйозне занепокоєння.

Через порушення технологій обробки інформації, недотримання правил доступу до інформації, проникнення вірусів, що знищують або збирають інформацію, злочинної модифікації даних у інформаційних системах, перехоплення інформації може бути завдано шкоди як окремої особистості так і спільноті в цілому. Оскільки згідно Ст.28 Бюджетного Кодексу України передбачається доступність інформації про бюджет (інформація про бюджет має бути оприлюднена) то постає задача створення системи збору і управління фінансовою інформацією, її захисту від несанкціонованого використання.

З точки зору теорії права тема бюджетного контролю та окремі аспекти бюджетного контролю як різновиду державного фінансового контролю вивчались та розгляда-

лись багатьма авторами. Але незважаючи на наявні досягнення у даній сфері, слід відзначити, що кількість робіт, присвячених комплексному дослідженню поняття та особливостей бюджетного контролю в Україні, є незначною. Цей факт зумовлює необхідність подальшого вивчення поняття та особливостей бюджетного контролю й написання даної статті.

Метою статті є розкриття та формулювання поняття бюджетного контролю за допомогою нормативно-правових актів з метою визначення особливостей інформаційного забезпечення фінансових установ.

Виклад основного матеріалу дослідження. На теперішній час іноді поділ контрольних функцій між різними органами

виконавчої влади є штучним, що дає привід думати про їх об'єднання в майбутньому з використанням інформаційних технологій. Особливо це стосується органів Міністерства фінансів, Державної фіскальної служби оскільки вони не тільки користуються однією і тією ж інформацією, але часто виконують однакові функції. Одним з способів такого об'єднання може стати створення єдиної системи інформаційного забезпечення до якої державні структури будуть передавати зібрану інформацію та звертатися до неї за інформацією. (рис. 1). Завдання створення такої єдиної системи інформаційного забезпечення державних структур буде досить об'ємним та складним.

Рис. 1. Єдина система інформаційного забезпечення
Джерело: розроблено авторами на підставі [6]

1 – відомості про надходження доходів і виконання різних рівнів бюджету, про розподіл регулюючих податків і платіжні документи до неї, рішення про надання та скасування пільг по платниках податків, видах податків, термінів наданих відстрочок, дані про вартість ліцензій, дані про страхування майна та відповідальності тощо; 2 – відомості про податковий облік платників податків, про порушення податкового законодавства, про сплату штрафних санкцій, про надходження податкових платежів, про заборгованість зі сплати податків, про надані податкові пільги, перелік структурних підрозділів платників податків тощо, а також, відомості про сплату різних митних платежів, про заявлену вартість товарів та іншого майна, що провозяться через митний кордон, відомості про податкові правопорушення, про виявлені в ході оперативно-розшукової діяльності; 3 – відомості про безготівкові платежі, про стан банківських рахунків, про підсумки періодичних перевірок комерційних банків тощо; 4 – відомості про фізичних осіб (адресні дані, склад сім'ї тощо), про виявлені правопорушення, про виявлені в результаті оперативно-слідчої діяльності банківські рахунки; 5 – статистична інформація, статистичні коди; 6 – дані про земельну власність; 7 – відомості про приватизацію власності; 8 – відомості про джерела доходів, про зайнятість; 9 – дані про реєстрацію організацій, придбання ліцензій, реєстри місцевих зборів і платежів.

Можливо виникнення принаймні декількох проблем при створенні впровадженні такої системи: складність проектування цієї системи пов'язане з великими потоками різнопланової інформації, швидке старіння програмного забезпечення та техніки і як наслідок з цього треба передбачати його оновлення, невміння персоналу працювати з інформаційною системою, захист інформації від несанкціонованого доступу, юридичне забезпечення роботи інформаційної системи. Проблеми щодо захисту інформації, розподілення доступу до неї є не менш, а скоріше і більш важливими ніж проблеми пов'язані з технікою, програмуванням, обслуговуванням системи та підвищенням кваліфікації користувачів. Нормативно поняття «інформаційні системи», «інформаційне середовище», «інформаційний простір» не визначені про їх змістовну однозначність із розумінням певної території, області дії, межі поширення. Отже, під інформаційною безпекою пропонується розуміти результат управління реальними чи (та) потенційними загрозами (небезпеками) з метою задоволення національних інтересів людини, суспільства та держави в інформаційній сфері як сукупність інформаційних потреб людини, суспільства, держави, реалізація яких забезпечує їх існування та розвиток шляхом створення відповідних державно-правових і недержавних інституцій.

Одним із видів контролю є державний контроль. Державний контроль як різновид контролю являє собою діяльність уповноважених органів державної влади та місцевого самоврядування, врегульовану нормами права, яка являє собою закріплену на нормативно-правовому рівні процедуру перевірки певних суб'єктів контролю щодо дотримання нормативно-правових актів та виконання актів індивідуальної дії щодо визначеного об'єкта контролю, що може мати своїм наслідком у разі виявлення порушень притягнення винних осіб до відповідальності. У державному управлінні контроль поширюється на всі сфери: господарську, соціально-культурну, адміністративно-політичну діяльність та міжгалузеве державне управління [1].

Державний контроль у сфері фінансів називається державним фінансовим контролем. На думку Ю. В. Мех, контроль слід розглядати як триєдиний складник, що має розглядатися як «управління», «соціальне уп-

равління» й «державне управління». Узагальнюючим поняттям контролю є контроль соціальний. Контроль у державному управлінні є особливою функцією органів державної влади й органів місцевого самоврядування; це водночас і спосіб забезпечення законності й дисципліни в державному управлінні [5].

П. П. Латковський називає бюджетним контролем врегульовану нормами бюджетного права контрольну діяльність уповноважених (контролюючих) осіб щодо здійснення операцій порівняння (зіставлення) показників бюджетної діяльності зобов'язаних (підконтрольних) суб'єктів (бюджетно-правової реальності) із встановленими нормами бюджетного права (модель бюджетної діяльності), тобто пізнання бюджетної діяльності, а також виявлення та усунення відхилень реальних показників діяльності від встановлених нормами бюджетного права з метою встановлення відповідності бюджетної діяльності її правовій моделі для досягнення певного результату [3]. Ю. В. Мех надає визначення поняття «контроль за дотриманням бюджетного законодавства», під яким розуміє діяльність уповноважених на те державних органів та органів місцевого самоврядування, яка регламентована нормами права і спрямована на забезпечення законності й дисципліни всіма учасниками бюджетного процесу під час складання, розгляду, затвердження й виконання Державного й місцевих бюджетів, на контроль за їх виконанням і звітування про це [11]. О. В. Макух не виділяє поняття бюджетного контролю, а використовує термін «фінансовий контроль в бюджетному процесі», який визначає як урегульовану нормами фінансового права діяльність уповноважених державних органів, спрямовану на забезпечення дотримання учасниками бюджетного процесу на всіх його стадіях вимог чинного законодавства з метою практичної реалізації принципів бюджетної системи, попередження нецільового та неефективного використання бюджетних коштів, викриття бюджетних правопорушень та притягнення до відповідальності осіб, винних у їх вчиненні [4].

В контексті бюджетного права під бюджетом розуміється затверджений у встановленому законом порядку кошторис доходів та витрат держави, а також територіальних громад на певний період. У зв'язку з цим бюджетними правовідносинами є врегульо-

вані нормами права суспільні відносини, які виникають, змінюються та припиняються в процесі розроблення, прийняття (затвердження), виконання бюджету уповноваженими органами державної влади та місцевого самоврядування. Бюджетні правовідносини складаються у тому числі й із контрольних правовідносин, у рамках яких здійснюється бюджетний контроль. З урахуванням вищевикладеного бюджетний контроль – це різновид державного фінансового контролю, який являє собою діяльність уповноважених органів державної влади та місцевого самоврядування, врегульовану нормами права, що є закріпленою на нормативно-правовому рівні процедурою перевірки дотримання суб'єктами бюджетних правовідносин вимог бюджетного законодавства під час розроблення, затвердження і виконання відповідних бюджетів, а також прийнятих на їх виконання актів індивідуальної дії, яка може мати своїм наслідком у разі виявлення порушень притягнення винних осіб до відповідальності. Слід зазначити, що чинне законодавство України не надає визначення поняття «бюджетний контроль». У ст. 26 Бюджетного кодексу України (далі – БКУ) використовується термін «контроль за дотриманням бюджетного законодавства», який спрямований на забезпечення ефективного і результативного управління бюджетними коштами та здійснюється на всіх стадіях бюджетного процесу його учасниками відповідно до БКУ та іншого законодавства [2]. У вказаному визначенні контролю за дотриманням бюджетного законодавства можна простежити його такі ознаки (особливості): здійснюється спеціальними суб'єктами – учасниками бюджетного процесу; реалізується в рамках правовідносин, що виникають на всіх стадіях бюджетного процесу; здійснюється з метою забезпечення ефективного і результативного управління бюджетними коштами; регламентується нормами БКУ та іншого законодавства.

В даний час те, що чинне законодавство України не надає визначення поняття «бюджетний контроль» ускладнюється впровадженням інформаційних систем.

У розвинених країнах відповідальність користувача за правопорушення при роботі з конфіденційною інформацією, комп'ютерами та комп'ютерною інформацією узаконена давно. Перерахуємо деякі з них:

У США – «Закон про безпеку комп'ю-

терних систем» 1987р., «Акт про зловживання з використанням ЕОМ» 1986р., «Закон про свободу інформації», «Закон про захист обчислювальних засобів невеликих фірм і освіти», «Закон про дотримання таємниць» 1974р., «Закон про фінансові таємниці», «Закон про авторське право», «Конституція США» 1787р.

У Канаді – «Закон про комп'ютерних та інформаційних злочинах» 1985р.

У Франції – «Закон про інформатику, картотеках і свободах» 1978р.

У Великобританії – «Закон про захист інформації» 1984р., «Статут Анни» 1788р.

У Німеччині – «Закон про подальший розвиток електронної обробки та захисту даних» 1990р., «Кримінальний кодекс» 1986р., «Закон про господарську злочинність» 1986р., «Федеральний закон про охорону даних» 1978р. в Австрії – «Закон про нерозголошення персональних даних».

В Україні на теперішній час також прийняті і діють закони про захист інформації:

– закон «Про інформацію» №2657 від 2.10.1992;

–закон «Про державну таємницю» №3855-12 від 21.01.1994;

– закон «Про захист інформації в автоматизованих системах» №81 / 94-ВР від 05.07.1994;

– положення «Про технічний захист інформації в Україні»;

– положення «Про порядок Здійснення криптографічного захисту інформації в Україні», від 22.05.98г. (Зі змінами від 15.09.98г. № 1019 і № 1229 від 27.09.99г.), А також ще ряд положень, інструкцій і статей кримінального кодексу [7].

Але оскільки масова інформатизація і комп'ютеризація йде в Україні, в порівнянні з розвиненими країнами, з великим запізненням то і законодавство в цій сфері помітно слабкіше західного. Якщо розглянути наявну законодавчу і нормативну базу то виявиться, що значна кількість нормативних актів, в тому числі ГОСТів були прийняті в кінці 90х - початку 2000х років і їх досить складно застосувати в сучасному багатофункціональному середовищі, з яким мають справу керівники департаментів і відділів інформаційних технологій. Деякі норми залишилися незмінними з часів їх затвердження Держтехкомісією СРСР. Стандарти з розробки і впровадження інформаційних сис-

тем та систем безпеки застосовуються також без змін з часів СРСР. Деякі компанії-інтегратори просто ігнорують їхні вимоги, так як впровадження системи може затягнутися на роки, а фахівці – основні виконавці проєктів навіть не знають про їх існування. Міжнародні стандарти носять в Україні рекомендаційний характер, що в сучасних умовах означає – оскільки це не потрібно, значить не обов'язково [8].

Також варто відзначити психологічний аспект інформаційної безпеки. Він полягає в інертності менеджменту і користувачів, а саме існує певна ступінь помилки менеджменту щодо того, що впровадження інформаційних систем є для них додатковим завданням. Насправді впровадження інформаційних систем і систем безпеки може бути вельми витратним і часто не може бути реалізованим без втручання в систему управління компанією або бізнес процесами компанії. Тому наявне відставання в нормативному та законодавчому забезпечення впровадження інформаційних систем в державній структурі може призводити до втрати контролю над інформацією, а отже до серйозних фінансових втрат.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, ціллю (метою) бюджетного контролю необхідно вважати забезпечення ефективного і результативного управління бюджетними коштами, а також забезпечення дотримання всіма учасниками бюджетних відносин вимог бюджетного законодавства, які реалізуються шляхом вирішення завдань бюджетного контролю. Підводячи підсумок щодо поняття та особливостей бюджетного контролю в Україні, необхідно зауважити, що бюджетний контроль є різновидом державного фінансового контролю, який у свою чергу є складовою частиною управлінської функції держави. Особливості бюджетного контролю порівняно з державним фінансовим контролем зумовлені специфічним об'єктом правового впливу – бюджетними коштами, які зосереджені у спеціальних публічних фондах – Державному бюджеті України та місцевих бюджетах. Вказана особливість зумовлює існування всіх інших особливостей бюджетного контролю: спеціального суб'єктного складу бюджетного контролю, спеціальних форм та методів реалізації бюджетного контролю, спеціальних процедур, у рамках яких реалізуються контрольні повноваження, то-

що. Важливість бюджетного контролю для життя держави потребує якнайшвидшого визначення поняття бюджетного контролю в нормативної та законодавчої бази України, а також вивчення зарубіжного досвіду щодо впровадження інформаційних систем і забезпечення інформаційної безпеки.

Література

1. *Беляев В. П.* Контроль и надзор как формы юридической деятельности: вопросы теории и практики : автореф. дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» / В. П. Беляев; Гос. образоват. учреждение высш. проф. образования «Сарат. гос. акад. права». – Саратов, 2006. – 28 с.
2. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. *Латковський П. П.* Правове регулювання бюджетного контролю в Україні : автореф. дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / П. П. Латковський; Національний університет «Одеська юридична академія». – Одеса, 2017. – 24 с.
4. *Макух О. В.* Правове регулювання фінансового контролю в бюджетному процесі (на прикладі Державного бюджету України) : автореф. дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О. В. Макух; Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. – Харків, 2009. – 20 с.
5. *Мех Ю. В.* Контроль органів виконавчої влади за дотриманням бюджетного законодавства України : автореф. дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Ю. В. Мех; Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – Харків, 2011. – 20 с.
6. *Піхоцький В. Ф.* Система інформаційного забезпечення контролюючих органів як інструмент підвищення державного фінансового контролю в Україні // Науково-практичний журнал «Регіональна економіка» 2016. – №1. – С 138-143.
7. Законы Украины о защите информа-

ции. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://crypto.pp.ua/2010/06/zakony-ukrainy-o-zashhite-informacii/>

8. Обзор рынка информационной безопасности Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://habr.com/post/111558/>

References

1. *Belyaev, V. P.* (2006). Control and supervision as forms of legal activity: questions of theory and practice: author's abstract PhD lawyer Sciences: special 12.00.01 "Theory and history of law and state; History of exercises on the right and the state". Saratov: State are formed institution of higher education, 28.

2. The Budget Code of Ukraine: Law of Ukraine dated July 8, 2010 № 2456-VI. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/24567>.

3. *Latkovsky, P. P.* (2017). Legal regulation of budgetary control in Ukraine: abstract PhD lawyer sciences: special 12.00.07 "Administrative law and process; finance law; information law", Odessa: National University "Odessa Law Academy", 24.

4. *Makukh, O. V.* (2009). Legal regulation of financial control in the budget process (on the example of the State Budget of Ukraine): author's abstract PhD lawyer Sciences: special 12.00.07 "Administrative law and process; finance law; information law". Kharkiv: National Law Academy of Ukraine, 20.

5. *Mekh, Y. V.* (2011). Control of executive bodies in compliance with the budget legislation of Ukraine: author's abstract PhD lawyer sciences: special 12.00.07 "Administrative law and process; finance law; information law". Kharkiv: National University "Law Academy of Ukraine", 20.

6. *Pikhotsky, V. F.* (2016). The system of information provision of controlling bodies as a tool for improving the state financial control in Ukraine. Scientific and practical journal "Regional economy", 1, 138–143.

7. Laws of Ukraine on information protection. Retrieved from: <http://crypto.pp.ua/2010/06/zakony-ukrainy-o-zashhite-informacii/>

8. Overview of the information security market in Ukraine. Retrieved from: <https://habr.com/post/111558/>

Бабушкин А. А., Комар Р. А.

Информационное обеспечение органов государственного контроля использования бюджета Украины

В статье рассмотрены понятие и особенности бюджетного контроля в Украине и основные проблемы новейших технологий в системе финансового контроля, информационного обеспечения и взаимодействия органов государственного контроля. Целью статьи является раскрытие и формулировка понятия бюджетного контроля с помощью нормативно-правовых актов с целью определения особенностей информационного обеспечения финансовых учреждений. Для успешного государственного контроля надо собирать и анализировать огромные объемы информации глобальной системы контролирующих органов на общегосударственном уровне и комплексной оценки экономической ситуации в государстве. Бюджетный контроль как разновидность контроля представляет собой деятельность уполномоченных органов государственной власти и местного самоуправления, урегулированные нормами права, которая представляет собой закрепленную на нормативно-правовом уровне процедуру проверки определенных субъектов контроля по соблюдению нормативно-правовых актов и выполнения актов индивидуального действия по определенному объекту контроля, может иметь своим следствием в случае выявления нарушений привлечения виновных лиц к ответственности. В государственном управлении контроль распространяется на все сферы: хозяйственную, социально-культурную, административно-политическую деятельность и межотраслевое государственное управление. Развитие информационных технологий привело к появлению новых видов информационно-коммуникационных технологий и их повсеместного внедрения во все сферы деятельности общества, в том числе в экономику и сферу государственного управления. Новые информационные системы и технологии позволяют в десятки и сотни раз увеличить скорость и качество обработки информации при минимальных затратах человеческих ресурсов, что может приводить как к положительным, так и к негативным последствиям. В статье определяются особые характеристики бюджетного контроля, некоторые недостатки информационного обеспечения контролирующих органов и сложности его внедрения. Важность бюджетного контроля для жизни государства требует определения понятия бюджетного контроля в нормативной и законодательной базы Украины, а также

изучения зарубежного опыта по внедрению информационных систем и обеспечения информационной безопасности.

Ключевые слова: бюджетный контроль, государственный финансовый контроль, государственное управление, классификатор, информационное обеспечение.

Babushkin O., Komar R.

Information protection of public control by the use of the budget in Ukraine

The article considers the concept and features of budgetary control in Ukraine and the main problems of the newest technologies in the system of financial control, information support and interaction of state control bodies. The purpose of the article is the disclosure and formulation of the concept of budgetary control with the help of regulatory acts to determine the features of information support of financial institutions. For successful state control, it is necessary to collect and analyze huge amounts of information from the global system of regulatory bodies at the national level and comprehensive assessment of the economic situation in the state. Budget control as a type of control is the activity of authorized bodies of state power and local self-government, regulated by the rules of law, which is a procedure established at the regulatory level for checking certain subjects of control to comply with regulatory acts and carrying out acts of individual action on a certain "object of control, may have the effect in the event of violations of the bringing of perpetrators to justice. In the state impact management extends to all areas: economic, socio-cultural, administrative and political activities and inter-sectoral government. The development of information technologies has led to the emergence of new types of information and communication technologies and their universal introduction into all areas of society, including the economy and public administration. New information systems and technologies allow increasing the speed and quality of processing by tens and hundreds of times and information at the lowest cost of human resources that can lead to both positive and negative consequences. The article identifies the special characteristics of budgetary control, some of the shortcomings of the information support of regulatory bodies and the complexity of its implementation. The importance of budgetary control for the life of the state requires the definition of the concept of budgetary control in the regulatory and legislative framework of Ukraine, as well as the study of foreign experience in the implementation of information systems and information security.

Keywords: budgetary control, state financial control, state management, classifier, information support.

Рецензент: Васильєв А. Й. – доктор економічних наук, професор, Президент інженерної академії України, заступник директора з науково-технічної діяльності Інституту проблем машинобудування імені А. М. Підгорного, м. Харків, Україна.

Reviewer: Vasiliev A. – Professor, Ph.D. in Economics, Professor, President of the Engineering Academy of Ukraine, Deputy Director for Scientific and Technical Activities of the Institute of Mechanical Engineering named A. M. Podgorny, Kharkiv, Ukraine.

e-mail: eau.7788982@gmail.com

Стаття надійшла до редакції
18.07.2018 р.

Стаття прийнята до друку
18.09.2018 р.

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОЛОГИЯ В УСЛОВИЯХ ИНТЕНСИВНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ РЕСУРСОВ

В статье рассматриваются проблемы формирования и развития инновационной экологии, как новой научно-учебной дисциплины, которая самым тесным образом связана с инновационной экономикой, а также определяются некоторые актуальные направления ее дальнейшей дифференциации. Кроме этого, анализируются вопросы оценки развития инновационной экологии в условиях интенсивного использования основных производственных ресурсов. Практическое значение имеет обоснование необходимости внедрения интенсификации производства, как фактора роста эффективности общественного производства. Оригинальность идей состоит в сопоставлении зависимостей незначительных темпов интенсификации производства и причин глубокого кризиса, в котором оказалась российская экономика. Доказано, что при переходе к рыночным отношениям темпы процесса интенсификации значительно снизились. Результат получился прямо противоположный: в условиях переходного периода не только не произошло дальнейшего усиления интенсивного характера производства, но и без того невысокий уровень интенсификации существенно снизился. В выводах обосновывается тенденция и возможные перспективы, которые свидетельствуют об увеличении отставания технического уровня предприятий российской экономики от технооснащенности аналогичных предприятий в развитых капиталистических странах, то есть об увеличении отставания технологического уровня российских предприятий от мирового уровня.

Ключевые слова: инновационная экология, инновационная экономика, научно-учебная дисциплина, оценка, перспективы развития, интенсивное использование, производственные ресурсы.

Постановка проблемы. Опыт стран с развитой рыночной экономикой свидетельствует о том, что в последнее время инновации стали основой повышения конкурентоспособности этих стран, а также базовым элементом их общественной структуры. По оценкам, доля инновационно-информационного сектора за последние годы многократно возросла и составляет в развитых государствах 45-65% [1]. Кроме этого, данный сектор стал важнейшей основой, генерирующей современное социально-экономическое развитие, ключевым фактором динамики и роста экономики развитых стран.

Именно наличие развитого инновационно-информационного сектора во многом определяет важнейшее отличие передовых государств от стран третьего мира. Возросшая роль инноваций в жизнедеятельности современного общества способствовала становлению неэкономике, экономики знаний, инновационной экономики как нового направления современной экономической науки.

Анализ последних исследований и публикаций. Основы теории инновации были заложены в XX веке такими крупны-

ми учеными, как Й. Шумпетер, Ф. Бродель, Г. Менш, С. Кузнец, Н. Кондратьев, П. Сорокин и др. В научный оборот понятие «инновация» как новую экономическую категорию ввел Й. Шумпетер, который под инновациями понимал изменения с целью внедрения и использования новых видов потребительских товаров, новых производственных, транспортных средств, рынков и форм организации в промышленности [2]. Очевидно, что в настоящее время знания, информация стали важнейшим элементом производительных сил, производительным ресурсом, по масштабам сопоставимым или даже превосходящим традиционные ресурсы: природные, трудовые, материальные и даже капитальные.

Цель статьи – отобразить основные характеристики инновационной экологии в условиях интенсивного использования производственных ресурсов.

Изложение основного материала исследования. Инновационный процесс представляет собой совокупность научно-технических, технологических и организационных изменений, происходящих в процессе создания и реализации нововведений, при этом критериальной характеристикой

инновационного процесса выступает внедрение новшества в качестве получения конечного результата, реализованного в производстве [3]. Таким образом, инновация – это продукт научно-технического прогресса. Она является результатом творческой деятельности коллектива, направленной на совершенствование существующей системы и имеющей практическую реализацию.

Для инноваций характерны следующие обязательные свойства: научно-техническая новизна; производственная применимость и коммерческая реализуемость. Объектами инноваций могут быть материалы, продукты, технологии, средства производства, люди и межчеловеческие отношения, социальная среда, а также организация и ее подразделения. Учитывая возросшую роль инноваций в жизни современного общества, в последнее время стала интенсивно развиваться теория инновационной экономики.

В рамках научно-учебной дисциплины «Инновационная экономика» содержится описание теоретических основ инновационной экономики и практических подходов к организации инновационной деятельности в рыночных условиях. К наиболее важным аспектам исследования инвестиционной деятельности следует отнести разработку методологических и методических основ анализа инновационной деятельности и определение специфических характеристик инновационного процесса, эффективное применение механизмов государственной социально-экономической политики, в том числе в отношении процессов формирования национальной и региональных инновационных систем, а также разработку методов продвижения различных инноваций на всевозможных рынках.

Большие возможности и перспективы, на наш взгляд, также имеет разработка теоретико-методологических основ научно-учебной дисциплины «Инновационная экология». В рамках этой дисциплины целесообразно рассмотреть вопросы использования инноваций в природоохранной деятельности и в процессе создания условий равновесия с окружающей средой, опреде-

ления эффективности инновационной деятельности в экологической сфере.

«Инновационная экология» как научно-учебная дисциплина самым тесным образом связана с инновационной экономикой. Более того, в национальной и региональных инновационных системах обязательно должны быть экологические подсистемы. Кроме этого, финансово-экономические методы и механизмы широко используются в системе государственного и муниципального регулирования экологических процессов.

В современных условиях инновационный процесс имеет особое значение, т.к. традиционные формы использования хозяйственных ресурсов весьма ограничены, в связи с чем обеспечение роста экономики уже в обозримом будущем в прежнем режиме является весьма проблематичным. Расширенное воспроизводство на основе использования инновационных факторов требует решения сложнейших социально-экономических проблем, таких, как:

использование интенсивных методов хозяйствования в системе национальной экономики;

серийное и массовое использование достижений НТП, в том числе в сфере nanoиндустрии;

повышение социально-экономической эффективности системы общественного воспроизводства на основе обеспечения ускорения использования инновационных процессов;

реализация рыночных методов и принципов хозяйствования на основе действия законов спроса и предложения во всех сферах народнохозяйственного комплекса;

обострение экологических проблем и усложнение осуществления природоохранной деятельности.

Важнейшей задачей инновационной экологии в обозримом будущем должна стать разработка технологий, позволяющих сделать антропогенный круговорот веществ как можно более замкнутым, тем самым приблизив его в идеале к природному круговороту веществ. Достижение полной безотходности нереально, так как все это противоречит второму началу тер-

динамики и поэтому речь идет в основном о создании и использовании малоотходных технологий, под которыми понимается такой способ производства, который обеспечивает максимально эффективное использование сырья и энергии, с минимумом отходов и потерь энергии [4]. При этом одним из важнейших условий малоотходной технологии является рециркуляция, сущность которой заключается в повторном использовании материальных ресурсов, что позволит экономить сырье и энергию и, тем самым, уменьшить образование отходов.

Малоотходная технология основывается на использовании комплекса мероприятий по сокращению до минимума количества вредных отходов и уменьшения их воздействия на окружающую среду. К этим мероприятиям относятся следующие:

создание принципиально новых производственных процессов, позволяющих исключить или сократить технологические стадии, на которых происходит образование отходов;

разработка бессточных технологических систем и водооборотных циклов на основе очистки сточных вод;

создание и выпуск новых видов продукции с учетом требований повторного ее использования;

разработка систем переработки отходов производства во вторичные материальные ресурсы.

Разработка малоотходных технологий должна осуществляться с учетом региональных особенностей. Учитывая, что около 70% территории России относится к зоне Севера, исключительно актуальна проблема разработки малоотходных технологий в разных сферах горной промышленности (например, в процессе добычи апатито-нефелинового концентрата), в которых бы учитывались социально-экономические и экологические особенности северных регионов страны [5]. Еще одним важнейшим аспектом развития инновационной экологии является разработка и использование интенсивных методов ведения хозяйственной деятельности.

Развитие российской экономики (также как и экономики стран СНГ в целом)

до последнего времени преимущественно было связано с использованием экстенсивных факторов (недогруженными мощностями и незанятой рабочей силой, а также внешней конъюнктурой). Однако ускорение социально-экономического развития, намечаемое на ближайшее десятилетие, не может основываться на весьма ограниченных по своим возможностям экстенсивных факторах. Необходимо использовать качественно новый физический и человеческий капитал, а также результаты благоприятных условий хозяйствования. Чтобы ускорить экономический рост, необходим поиск новых, устойчивых источников развития и активизация процесса интенсификации производства.

Актуальность перехода на интенсивный способ хозяйствования определяется также и тем, что в трудные годы экономического спада проблемам интенсификации не придавалось должного значения. В настоящее время, когда возникли благоприятные предпосылки развития, интенсификация предполагает вовлечение в общественное производство всего имеющегося потенциала страны и все более рационального его использования.

Процесс интенсификации является материальной основой роста эффективности общественного производства. Низкий уровень и незначительные темпы интенсификации производства являются одними из важнейших причин глубокого кризиса, в котором сравнительно недавно оказалась российская экономика. Если вспомнить начало перестройки советского общества, то необходимость реформ тогда обуславливалась потребностью резкого увеличения эффективности общественного производства на основе внедрения наиболее прогрессивных форм научно-технического прогресса (НТП), являющегося, как известно, важнейшим фактором интенсификации, тогда как в действительности темпы НТП были весьма низкими и не соответствовали потребностям практики. Однако, при переходе к рыночным отношениям темпы процесса интенсификации значительно снизились. Иначе говоря, результат получился прямо противоположный: в последнее время, в условиях переходного периода не только не

произошло дальнейшего усиления интенсивного характера производства, но и без того невысокий уровень интенсификации существенно снизился. Это обстоятельство со всей очевидностью свидетельствует об увеличении отставания технического уровня предприятий российской экономики от технооснащенности аналогичных предприятий в развитых капиталистических странах, т.е. об увеличении отставания технологического уровня российских предприятий от мирового уровня.

Как известно, в последнее время всё больше внимания уделяется вопросам формирования в России инновационной экономики, что совершенно справедливо, т.к. это позволит уменьшить зависимость уровня и темпов социально-экономического развития страны от получаемых доходов вследствие экспорта сырьевых ресурсов. Важно также и то, что в результате этого улучшится имидж России, которую пока ещё нередко отождествляют с сырьевым придатком капиталистического мира. Таким образом, в целом мировой опыт действительно свидетельствует о том, что рост инвестиций в инновационные сферы экономики способствует ускоренному развитию народнохозяйственного комплекса страны и повышению среднего уровня жизни [6].

Однако это только в целом, а в каждом конкретном случае вложение инвестиций в инновационные сектора далеко не всегда способствует росту прибыли и доходов – так, в фундаментальной науке известно немало случаев, когда вложение средств не только не окупалось, но и приводило к негативным результатам. Кстати, руководство России в последнее время нередко критикует различные ведомства и организации в связи с тем, что существенные инвестиции в создание нанотехнологий пока ещё не дают ожидаемого результата. В этой связи совершенно справедлива постановка вопроса о том, насколько эффективны те или иные инвестиции и инновации.

Однако, в современных условиях этого недостаточно и кроме осуществления социально-экономической оценки эффективности инвестиций и инноваций

необходимо осуществлять оценку последствий внедрения инвестиций и инноваций с точки зрения их влияния на усиление процессов интенсификации общественного воспроизводства. В этой связи нами предлагается выделять инвестиции и инновации интенсивного или экстенсивного типов в зависимости от того, способствуют ли результаты их внедрения соответственно интенсификации или, наоборот, процессу экстенсификации. Важно также в общей структуре инвестиций и инноваций выделять удельный вес, долю каждой из этих двух групп. Целесообразность осуществления такого рода классификации инвестиций и инноваций во многом объясняется тем обстоятельством, что в последнее время существенно возросла актуальность использования интенсивных методов хозяйствования. Прежде всего, это связано с демографическим кризисом последних лет. В этой связи осуществление мероприятий трудосберегающего направления интенсификации представляется весьма своевременным и эффективным.

В других странах могут быть актуальными и иные направления интенсификации. Так, например, в среднеазиатских странах СНГ – Узбекистане, Туркмении, Таджикистане, Киргизии исключительно важным являются водосберегающее направление интенсификации общественного производства. В Японии, где сравнительно немного крупных месторождений природных ресурсов, весьма актуально материалосберегающее направление интенсификации, здесь же в связи с крайне ограниченным характером земельных ресурсов большое значение имеет также землесберегающее направление интенсификации. В большинстве стран мира весьма актуально энерго- и фондосберегающее направления.

Более того, даже в разных регионах одной и той же страны актуальными могут быть разные направления интенсификации: на Дальнем Востоке и на Севере России большое значение по-прежнему (т.е. как и во времена социалистической экономики) имеет трудосберегающее направление, в старопромышленных регионах Урала - в Свердловской области, Удмуртской Рес-

публике, Челябинской области – крайне актуально фондосберегающее направление интенсификации. В Белгородской области, где на высоком уровне развиты металлургическая и горнодобывающая отрасли промышленности очень эффективно осуществление мероприятий материалосберегающего направления. Таким образом, кроме выделения двух групп инвестиций и инноваций, способствующих интенсификации или экстенсификации, в первой группе целесообразно выделить несколько подгрупп, соответствующих разным направлениям интенсификации – трудо-, фондо-, материалосберегающему и т.д. в соответствии с региональной, отраслевой и структурной спецификой экономики той или иной страны. Напомним, говоря о процессах экстенсификации и интенсификации, имеются в виду два принципиально различающихся способа достижения производственной цели. При одном происходит количественное увеличение использования ресурса, при втором на единицу выпуска продукции при решении производственной задачи экономится ресурс. Целесообразно определять поэтому интенсификацию производства как реализацию мероприятий, имеющих своим результатом экономию стоимости совокупности применяемых ресурсов. Ресурсосберегающим направлением интенсификации производства является реализация мероприятий, в результате которых экономится ресурс, например, живой труд. Таким образом, предложенный подход понимания процесса интенсификации позволяет говорить и об интенсификации производства, и об интенсификации использования отдельных факторов производства, не отождествляя эти понятия.

Подобно тому, как интенсификация общественного воспроизводства выражается в различных формах и направлениях, инновационная экология как отдельная научная дисциплина также проявляется в разных аспектах и отношениях. Возможные направления дифференциации инновационной экологии, на наш взгляд, прежде всего, связаны с важнейшими составляющими биосферы: атмосферой, гидросферой, почвой, растительным и животным мирами. Так, антропогенные воздействия на гидросферу, как известно, проявляются в истощении вод и их загрязнении, под которым понимается привнесение или возникновение в них новых,

обычно не характерных для них вредных химических, физических, биологических агентов. Загрязнение вод может быть естественным, природным и антропогенным, техногенным, причем в структуре антропогенного загрязнения наиболее распространено химическое и биологическое загрязнение, в меньшей степени радиоактивное, механическое и тепловое.

К основным источникам антропогенного загрязнения поверхностных вод относятся такие, как сбросы в водоемы неочищенных сточных вод, оказывающие наибольшее негативное воздействие на гидросферу, смыв пестицидов, минеральных и органических удобрений, газодымовые выбросы, утечки нефтепродуктов. Так, промышленные сточные воды в зависимости от отраслевой специфики содержат тяжелые металлы, цианиды, сульфаты, фториды, фенолы, нефтепродукты и т.д. Загрязнение вод органическими веществами и биогенными элементами приводит к эвтрофикации и цветению вод. Кроме этого, поступление в водоемы пестицидов ведет к болезням и даже гибели гидробионтов. Газодымовые выбросы содержат углеводороды, альдегиды, оксиды серы и азота, тяжелые металлы и попадают в водные объекты в процессе механического оседания или с осадками, к тому же взаимодействуя с атмосферной влагой, образуются кислоты, выпадающие в виде кислотных дождей. При авариях нефтеналивных судов миллионы тонн нефти ежегодно загрязняют морские и пресноводные экосистемы [7].

Природные круговороты веществ являются практически замкнутыми. В естественных экосистемах вещество и энергия расходуются экономно и отходы одних организмов служат важным условием существования других. Антропогенный круговорот веществ значительно разомкнут, сопровождается большим расходом природных ресурсов и большим количеством отходов, вызывающих загрязнение окружающей среды. Создание даже самых совершенных очистных сооружений не решает проблему, так как это борьба со следствием, а не с причиной. Поэтому основной задачей является разработка технологий, позволяющих сделать антропогенный круговорот как можно более замкнутым, с использованием так называемых малоотходных и безотходных технологий.

Большие перспективы в области охраны окружающей среды и рационального природопользования имеют достижения биотехнологии.

Биотехнология – методы и приемы получения полезных для человека продуктов, явлений и эффектов с помощью живых организмов (в первую очередь микроорганизмов). Например, достижения биотехнологии позволяют разрабатывать и создавать микробные препараты для регуляции круговорота веществ в экосистемах, что позволяет решать ряд прикладных задач:

- биологическая очистка природных и сточных вод от органических и неорганических загрязняющих веществ;
- утилизация твердой фазы сточных вод и твердых бытовых отходов путем их сбраживания;
- микробное восстановление почв, загрязненных в первую очередь органическими веществами;
- использование микроорганизмов для нейтрализации тяжелых металлов в осадках сточных вод и загрязненных почвах;
- компостирование (биологическое окисление) отходов растительности (опад листьев, соломы и др.);
- создание биологически активного сорбирующего материала для очистки загрязненного воздуха.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Нами выделены лишь некоторые направления развития инновационной экологии. Дальнейшее проведение исследований в этой области позволит выявить иные перспективные направления развития этой сферы научной мысли, а также более глубоко понять механизмы и факторы действия современных процессов и тенденций эколого-экономического характера.

Дальнейшие авторские исследования будут направлены на формирование алгоритма оценивания перспективности внедрения инновационной экологии в бизнес-планирование производственной деятельности предприятий.

Литература

1. Теория инновационной экономики / Под ред. О. С. Белокрыловой. – Ростов н/Д, 2009. – 376 с.
2. Кацура С. Н. Становление иннова-

ционной системы в Украине: национальный и региональный аспекты / С. Н. Кацура. – Донецк: Институт экономики промышленности НАН Украины, 2011. – 504 с.

3. Ляшенко В. И. Наноэкономика в славянских странах СНГ. (Серия: Экономическое славяноведение) / В. И. Ляшенко, К. В. Павлов, М. И. Шишкин. – Ижевск: Книгоград, 2011. – 348 с.

4. Колесников С. И. Экономические основы природопользования. Учебник / С. И. Колесников. – М.: Дашков и К°, 2017. – 304 с.

5. Экономический механизм и особенности инновационной политики на Севере / Под научной ред. д.э.н. В. С. Селина, к.т.н. В.А. Цукермана. Апатиты: Изд-во Кольского НЦ РАН, 2012. – 255 с.

6. Панков Д. А. Бухгалтерский анализ модернизации предприятия: монография / Д. А. Панков, И. В. Матюш. – Минск: БГАТУ, 2015. – 220 с.

7. Павлов К. В. Инновационная экология: теория и практика / К. В. Павлов. – Германия: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2017. – 427 с.

References

1. Belokrylova, O. S. (2009). The Theory of Innovation Economics. Rostov on the Don, 376.
2. Katsura, S. N. (2011). Formation of the innovation system in Ukraine: national and regional aspects. Donetsk: Institute of Industrial Economics of the National Academy of Sciences of Ukraine, 504.
3. Lyashenko, V. I. & Pavlov, K. V. & Shishkin, M. I. (2001). Nanoeconomics in the Slavic countries of the CIS. (Series: Economic Slavonic Studies). Izhevsk: Book City, 348.
4. Kolesnikov, S. I. (2017). Economic foundations of environmental management. Moscow: Dashkov and Co., 304.
5. Selina, V. S. & Zuckerman, V. A. (2012). The economic mechanism and features of innovation policy in the North. Apatity: Publishing house of the Kola Science Center, Russian Academy of Sciences, 255.
6. Pankov, D. A. & Matyush, I. V. (2015). Accounting analysis of enterprise modernization: monograph. Minsk: BGATU, 220.
7. Pavlov, K. V. (2017). Innovative ecology: theory and practice. Germany: LAP LAMBERT Academic Publishing, 427.

Павлов К. В.

Інноваційна екологія в умовах інтенсивного використання виробничих ресурсів

У статті розглядаються проблеми формування і розвитку інноваційної екології, як нової науково-навчальної дисципліни, яка найтіснішим чином пов'язана з інноваційною економікою, а також визначаються деякі актуальні напрями її подальшої диференціації. Крім цього, аналізуються питання оцінки розвитку інноваційної екології в умовах інтенсивного використання основних виробничих ресурсів. Мета статті є відображення основних характеристик інноваційної екології в умовах інтенсивного використання про-виробничих ресурсів. Практичне значення має обґрунтування необхідності впровадження інтенсифікації виробництва, як фактора росту ефективності суспільного виробництва. Оригінальність ідей полягає в зіставленні залежностей незначних темпів інтенсифікації виробництва і причин глибокої кризи, в якій опинилася російська економіка. Доведено, що при переході до ринкових відносин темпи процесу інтенсифікації значно знизилися. Результат вийшов прямо протилежний: в умовах перехідного періоду не тільки не відбулося подальшого посилення інтенсивного характеру виробництва, а й без того невисокий рівень інтенсифікації істотно знизився. У висновках обґрунтовується тенденція і можливі перспективи, які свідчать про збільшення відставання технічного рівня підприємств російської економіки від технооснащеності аналогічних підприємств в розвинених капіталістичних країнах, тобто про збільшення відставання технолого-технічного рівня російських підприємств від світового рівня.

Ключові слова: інноваційна екологія, інноваційна економіка, науково-навчальна дисципліна, оцінка, перспективи розвитку, інтенсивне використання, виробничі ресурси.

Pavlov K.

Innovative ecology in the conditions of intensive use of production resources

The article deals with the problems of the formation and development of innovative ecology, as a new scientific and academic discipline, which is closely related to the innovation economy, and also identifies some actual directions for its further differentiation. In addition, the issues of assessing the development of innovative ecology in the context of intensive use of basic production resources are analyzed. The purpose of the article is to display the main characteristics of innovative ecology in the conditions of intensive use of production resources. Of practical importance is the justification of the need to introduce the intensification of production as a factor in the growth of the efficiency of social production. The originality of ideas consists in comparing the dependencies of the insignificant rates of intensification of production and the causes of the deep crisis in which the Russian economy finds itself. It is proved that during the transition to market relations, the pace of the intensification process has decreased significantly. The result was the exact opposite: during the transition period, not only did the further intensification of the intensive nature of production not occur, but the already low level of intensification significantly decreased. The conclusions substantiate tendencies and possible prospects, which testifies to an increase in the lag of the technical level of enterprises of the Russian economy from the technical equipment of similar enterprises in developed capitalist countries, that is, an increase in the lag of the technological level of Russian enterprises from the world level.

Key words: innovative ecology, innovative economy, scientific and educational discipline, assessment, development perspectives, intensive use, production resources.

Рецензент: Нусратуллин В. К. – доктор экономических наук, профессор, заместитель директора по научной работе Института экономики и социологии Уфимского центра Российской Академии наук, г. Уфа, Российская Федерация.

Reviewer: Nusratullin V. – Professor, Ph.D. in Economics, Deputy Director for Research of the Institute of Economics and Sociology, Ufa Centre of the Russian Academy Sciences, Ufa, Russian Federation.

e-mail: nvk-ufa@rambler.ru

Стаття надійшла до редакції
17.04.2018 р.

Стаття прийнята до друку
18.09.2018 р.

УДК 658.5.012.7

JEL Classification: L23; M11

КАЛІНЕСКУ Т. В., ХЛІВНА І. В.

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

У роботі доводиться, що особливої актуальності набуває необхідність глибокого осмислення методології і практики формування системи економічного забезпечення підприємства, яка гарантує стабільне функціонування, максимальну ефективність та досягнення високого розвитку підприємств у майбутньому та констатується, що облікове аналітичне забезпечення сприяє процесу підготовки якісної інформації для прийняття правильних управлінських рішень. Методологічною основою дослідження стали способи і принципи наукового пізнання, загальних та спеціальних методів і прийомів, що використанні у процесі формування системи обліково-аналітичного забезпечення, у тому числі методи систематизації і узагальнення – для аналізу напрямів дослідження економічної безпеки; індукції та дедукції – для побудови логіки формування системи обліково-аналітичного забезпечення; міждисциплінарної аналогії – для визначення адекватних методик оцінювання показників, що входять до системи обліково-аналітичного забезпечення. Основною гіпотезою дослідження стало припущення, що сформована система обліково-аналітичного забезпечення сприятиме ефективному контролю щодо виникненню загроз у економічному розвитку підприємств та правильному прийняттю рішень щодо його подальшого стратегічного управління. Запропонована система обліково-аналітичної безпеки підприємства має прикладну цінність і дозволяє забезпечити цілісність обліково-аналітичної інформації та нагляд за аудиторською діяльністю, допоможе змінити внутрішню культуру підприємства, розширити межі впровадження внутрішнього контролю, ефективне стратегічне управління й прийняття управлінських рішень. Проведене дослідження дозволило сформулювати низку важливих вимог щодо складу обліково-аналітичної інформації, забезпечення її взаємозв'язку з економічною безпекою підприємства, соціально-економічними і виробничими процесами, прийняття правильних управлінських рішень, спрямованих на реалізацію цілей, що стоять перед підприємством в умовах зовнішніх загроз, євроінтеграційних та глобалізаційних викликів.

Ключові слова: обліково-аналітичне забезпечення, інформація, економічна безпека, загрози, прийняття рішень.

Постановка проблеми. Дослідження в сфері економічної безпеки підприємства наразі є досить популярними. Сьогодні досліджуються не тільки економічні, але й соціальні аспекти безпеки [1], у тому числі розглядається:

а) система економічної безпеки як аспект діяльності підприємства, що пов'язаний із формуванням і цілепокладанням [2];

б) економічна безпека як об'єкт інформаційного й психологічного захисту [3, с. 353–423];

в) як фактор, що визначає цілі і задачі контрольної функції управління на підприємстві [4, с. 237 - 363];

г) як об'єкт рейдерських загроз [5];

д) забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності в умовах євроінтеграції [6].

Та особливої актуальності в сучасному українському суспільстві набуває необхідність глибокого осмислення методології і практики формування системи економічного забезпечення підприємства, яка б гарантувала стабільне функціонування, максимальну ефективність та досягнення високого розвитку у майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як показали проведені дослідження [7], система забезпечення економічної безпеки підприємства має відповідати і висвітлювати вирішення чотирьох важливих проблем [2, с. 242, 247]:

1) які загрози існують у цей час і чи існує адекватна система забезпечення;

2) які загрози у діяльності підприємства можуть виникнути у майбутньому і як система економічної безпеки здатна їх передбачити;

3) які існують основні напрями створення адекватної системи економічного забезпечення щодо уникнення майбутнім загрозам і ризикам у перспективі;

4) за допомогою яких ресурсів (адміністративних, інтелектуальних, фінансових і матеріально-технічних) може бути створена система економічної безпеки щодо забезпечення перспективного розвитку підприємств.

Такий стан речей вимагає створення певної організації служби головного бухгалтера, що передбачає службу контролера, збільшення кількості обліково-аналітичної і фінансової інформації для прийняття правильних управлінських рішень щодо подолання й усунення існуючих загроз. Саме така служба контролю має управляти обліком, контролем і аналізом господарської діяльності та спрощенням її обліково-аналітичної складової.

Щодо обліково-аналітичного забезпечення для управління підприємства й прийняття ефективних рішень, то рекомендовано сформулювати комплекс завдань щодо забезпечення необхідної інформації в системі бухгалтерського обліку підприємства шляхом [8, с. 9]:

– визначення критеріїв і порядку оцінювання якості інформації, що є у системі бухгалтерського обліку;

– розробки методики оцінювання якості процесу аналітичного оброблення облікової інформації;

– встановлення порядку генерування необхідної інформації для управління даними у системі обліку та подальшої трансформації облікових даних у аналітичну інформацію.

Тому можна констатувати, що облікове аналітичне забезпечення являє собою процес підготовки якісної обліково-аналітичної інформації для прийняття правильних управлінських рішень.

Звідси, **метою дослідження** є формування системи обліково-аналітичного забезпечення для контролю, уникнення загроз і прийняття рішень щодо забезпечення соціально-економічної безпеки підприємства.

Дане дослідження виконується в рамках науково-дослідної теми «Сучасні де-

термінанти розвитку фінансів та обліку в умовах системної кризи» (номер держєєстрації 0118U004462), що виконується кафедрою фінансів у Національному аерокосмічному університеті ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» та передбачає підвищення ефективності бізнес-процесів на підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виходячи з того, що процес забезпечення економічної безпеки підприємства має бути спрямований на ефективне використання будь-якої інформації, що характеризує стан наявних фінансових і виробничих ресурсів підприємства, його потенційні можливості щодо забезпечення стійкого функціонування, реалізацію інтересів усіх зацікавлених осіб та бути корисною для оперативного прийняття рішень щодо ліквідації виникаючих загроз на шляху досягнення соціально-економічних цілей підприємства. Тому виникає певна необхідність визначення певних вимог до обліково-аналітичної інформації, зміст якої визначає у подальшому правильну стратегію розвитку підприємства на шляху забезпечення його економічної безпеки. Така вимогливість ґрунтується на тому, що обліково-аналітична інформація є [9, с. 168, 169]:

основою для надання сигналу про рівень безпеки, можливі загрози, зміни стану зовнішнього середовища підприємства (дані оперативного фінансового та управлінського обліку);

документом, що розкриває перспективи розвитку підприємства та має бути узгодженим зі стратегічними напрямами забезпечення економічної безпеки, виходячи із ухвалених головних управлінських рішень усіх зацікавлених сторін;

підґрунтям для проведення аналізу, аудиту та моніторингу інформації за основними напрямами економічної та виробничої діяльності, що забезпечить оперативне реагування на ситуації, корегування та нейтралізацію факторів, які зменшують негативний вплив зовнішнього та внутрішнього середовища, виникнення загроз;

управлінською безперервно функціонуючою системою, що дозволяє отримувати оперативну інформацію, оцінювати рі-

вень загроз та результати прийнятих рішень.

Тому формування системи обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки може бути спрямована на виконання наступних завдань [4, с. 256, 261]:

- вироблення підконтрольної аналітичної інформації на базі системи бухгалтерського обліку;

- обліково-контрольне співставлення отриманих результатів із отриманими параметрами та створення інтегральної системи інформації;

- вироблення альтернативних варіантів рішень, координація та формалізація алгоритмів управлінських дій.

Стрижнем обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки в контексті існуючих досліджень [3; 10, с. 116–152; 11] виступає інформаційна складова, яка передбачає збір інформації про чинники зовнішнього та внутрішнього середовища з метою формування стратегії і тактики протидії загрозам діяльності підприємства та його сталому розвитку. Досвід використання такої інформації засвідчив безсистемність в отриманні та узагальненні даних з економічної безпеки і, як наслідок, їх низьку пристосованість до потреб економічної безпеки, що не сприяє правильному прийняттю рішень щодо стійкого функціонування та розвитку підприємства. Існує необхідність імплементації в систему інформаційного забезпечення методик обліку та аналізу, що викликає потребу у формуванні такої обліково-аналітичної інформації, що створить можливість для отримання об'єктивних даних про діяльність підприємства в умовах нестійкого зовнішнього середовища та існування небезпек у внутрішніх бізнес-процесах.

Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства може складатися з трьох взаємопов'язаних підсистем, котрі існують в єдиному інформаційному просторі [11, с. 16 – 23]: облікової, аналітичної та спеціального забезпечення. Для кожної із підсистем обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства характерні три основні рівні: методичний, технологічний та

організаційний. На методичному рівні здійснюється перетворення первинної інформації на узагальнені дані у відповідності до потреб окремих груп користувачів, на технологічному рівні - визначаються форми надання такої інформації, а на організаційному – встановлюється порядок взаємодії окремих суб'єктів, що задіяні при підготовці обліково-аналітичних даних, які використовуються в подальшому для прийняття рішень в системі економічної безпеки підприємства.

Застосування обліково-аналітичних даних в якості інформаційного підґрунтя у забезпеченні економічної безпеки актуалізує проблему їх формування, використання та зберігання, а саме виставляє певні вимоги до:

- перевірки достовірності фінансової звітності, що потребує використання спеціальних методів безпеки та врахування лояльності персоналу [12, 13] до забезпечення економічної безпеки підприємства;

- формування облікової політики, яка вимагає виваженого професійного судження аналітика з питань фінансово-економічної безпеки при формуванні облікової політики в частині впливу ризику на показники діяльності підприємств;

- збереження комерційної таємниці, що міститься в обліковій інформації, обробки бухгалтерської інформації, встановлення контурів захисту тієї її частини, що становить комерційну таємницю та утворення умов для її збереження;

- відбору персоналу, котрий має спеціальні навички забезпечення безпеки та позитивну лояльність до стратегій розвитку підприємства і його економічної безпеки.

Проте можливості сучасної системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності [14] на підприємствах не тільки не відповідають вимогам економічної безпеки, але й інформаційним потребам різних груп користувачів облікових даних щодо прийняття обґрунтованих своєчасних управлінських рішень та забезпечення стійкого функціонування підприємства. Це обумовлює пошук досконалих моделей формування звітної інформації. У цьому аспекті найбільшу зацікавленість викликає звітність про

вартість підприємства, використання якої дозволить: 1) ідентифікувати інформацію; 2) сприяти більш ґрунтовному розкриттю інформації; 3) оцінити ризики підприємницької діяльності. Окрім того, потребує певних змін структура та зміст більшості звітної інформації, яка має включати, окрім фінансової, статистичної і податкової звітності, ще й соціальну та галузеву інформацію про діяльність підприємства. А також вимагає удосконалення методичних підходів до підготовки облікової інформації як основи звітності. У цьому контексті найбільший інтерес викликає необхідність забезпечення багатоцільового бухгалтерського обліку, врахування чутливості до ризику, вимог репрезентативності інформації, її економічної доцільності, узгодженості грошових і негрошових вимірників, що має забезпечити достовірність інформації фінансового та нефінансового характеру, окремі параметри господарської діяльності та зовнішнього середовища.

Проведене дослідження дозволило виокремити деякі заходи, що можуть забезпечити реалізацію системи обліково-аналітичної безпеки підприємства:

1. Ідентифікація та перевірка справжності користувачів обліково-аналітичної інформації;
2. Управління доступом до обліково-аналітичної інформації;
3. Забезпечення цілісності обліково-аналітичної інформації та нагляд за аудиторською діяльністю.

Впровадження системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки допоможе змінити внутрішню культуру підприємства, розширити межі впровадження внутрішнього контролю для стратегічного управління й прийняття управлінських рішень. Створення системи обліково-аналітичного забезпечення зможе створити нові джерела інформації щодо змін у економічному становищі підприємства та орієнтації на нові перспективи його розвитку. Подібна система має включати набір показників для оцінювання усіх рівнів управління підприємством. За оцінками діяльності найкращих компаній [15, с. 95 - 103] система показників має характе-

ризувати ефективність всього підприємства, у тому числі:

– стратегічний рівень, що відповідає діяльності підрозділів, котрі забезпечують виконання стратегії підприємства відповідно цілям економічної безпеки),

– оперативний рівень, який визначає загальну ефективність системи в процесі оперативної діяльності. На цьому рівні координується уся діяльність підприємства, уточнюються дії кожного рівня та підсилюється дія кожного ресурсу.

– індивідуальний рівень, який дозволить сприйняття системи показників до персоналу підприємств, менеджерів та інші колективи та команди, які дозволяють досягнути максимальної участі усіх членів трудового колективу у вирішенні поставлених цілей і задач щодо забезпечення економічної безпеки підприємства.

– інші рівні, що характеризують вплив відомств (зацікавлених осіб) зовнішнього середовища, на кшталт місцевих органів влади тощо.

Використання системи обліково-аналітичного забезпечення залежить від галузі промисловості, різниці у стилі і методології управління, законодавчих вимог і специфічних завдань. Проте найкращі результати дають системи, що забезпечують облік і інформацію для [15, с. 119, 120]: бенчмаркінгу, управління ефективністю та результатами діяльності, калькування витрат, управління якістю, бюджетування, стратегічного планування, управління прибутком, безбитковістю, споживанням ресурсів та стандарт костингу.

Більшість сучасних підприємств ризикує потонути у морі вище названої обліково-аналітичної інформації. Щомісячні звіти про результати діяльності вмщують більше 140 різних показників [16, с. 139]. Кількість показників може бути різною і залежати від індивідуальних особливостей організації, але беззаперечно, що для успішного ефективного обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства їх слід звести до 20–25, розподіленими за 4 складовими (табл. 1).

Показники, що входять до системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки

Склад обліково-аналітичної системи забезпечення економічної безпеки підприємства			
Фінансова діяльність	Внутрішні процеси підприємства	Процеси взаємодії із зовнішнім середовищем	Розвиток персоналу
<p>Показники:</p> <ol style="list-style-type: none"> Ефективності обігових активів; Зниження виробничих витрат; Створення позитивних грошових потоків; Збільшення прибутковості. 	<p>Показники:</p> <ol style="list-style-type: none"> Раціоналізації виробництва; Удосконалення управління поставальниками; Підтримання програм щодо забезпечення благополуччя суспільства. 	<p>Показники:</p> <ol style="list-style-type: none"> Підвищення задоволеності клієнтів; Поліпшення якості продукції; Підсилення гнучкості виробництва; Закріплення взаємовідносин з клієнтами. 	<p>Показники:</p> <ol style="list-style-type: none"> Створення доступних умов з найму, навчання та підтримання ефективно працюючих співробітників; Ефективного збору, обміну і використання інформаційних технологій; Відповідальності за очікувані результати і досягнення.

Джерело: розроблено авторами на підставі [16, с. 117]

Кількість показників у кожній складовій має бути однаковим і збалансованим. Тому слід адекватно та логічно створювати комплекс показників, що мають безпосереднє відношення до забезпечення економічної безпеки підприємства. Безумовно, можна залишити 50, 100 і більше показників, проте слід згадати сакраментальне висловлювання: «Краще менше та краще», що забезпечить концентрацію уваги на головному спрямуванні – обліково-аналітичному забезпеченні економічної безпеки підприємства та сформувати чіткий набір взаємопов'язаних індикаторів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, проведене дослідження дозволило сформулювати низку важливих вимог, на які має спиратись обліково-аналітична інформація щодо забезпечення економічної безпеки підприємства:

забезпечувати взаємозв'язок між системою економічної безпеки, інформаційними ресурсами та соціально-економічними і виробничими процесами підприємства;

бути релевантною, корисною, вірогідною, виходячи із необхідності характеризувати різні комбінації даних, отримані із різних джерел інформації для прийняття правильних управлінських рішень щодо забезпечення економічної безпеки підприємства;

відповідати головним вимогам обліку, аналізу та синтезу інформації та має бути спрямована на реалізацію цілей, що стоять перед підприємством в умовах зовнішніх

загроз та євроінтеграційних та глобалізаційних викликів.

Подальші дослідження авторів будуть спрямовані на визначення технологій подолання сучасних економічних загроз завдяки прийняття правильних управлінських рішень, виходячи із збалансованої, стратегічно орієнтованої системи обліково-аналітичного забезпечення діяльності підприємств.

Література

1. *Ляшенко П. А.* Управління економічним розвитком регіону на засадах протидії загрозам його соціальної безпеці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук за спец. 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка / П. А. Ляшенко. – Северодонецьк: СНУ ім. В. Даля, 2018. – 20 с.

2. *Овчаренко Є. І.* Система економічної безпеки підприємства: формування та цілепокладання: [монографія] / Є.І. Овчаренко. – Лисичанськ: «ПромЕнерго», 2015. – 483 с.

3. Розвиток інформаційного суспільства: Колективна монографія в 10-ти томах / Том 9. правові та соціально-психологічні виміри новітнього інформаційного суспільства. – К.: ВНЗ «Університет економіки «КРОК», 2015. – 424 с.

4. Ефективність управління в процесі реформування: макро- та мікроекономічний аспекти: колективна монографія / За наук.

ред. проф. Родіонової І.Ф. – К.: ВНЗ «Університет економіки «КРОК», 2012. – 364 с.

5. Економічна безпека підприємства в умовах рейдерських загроз колективна монографія / [О. А. Бурбело, С. К. Рамазанов, О. М. Заєць, Т. С. Гудіма, О. М. Кузьменко / за наук. ред. О. А. Бурбело, С. К. Рамазанова]. – Северодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2015. – 282 с.

6. Туленінова Д. М. Забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності в умовах розвитку євроінтеграційних процесів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук за спец. 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / Д. М. Туленінова. – Северодонецьк: СНУ ім. В. Даля, 2018. – 20 с.

7. Грінка Т. І. Сучасні проблеми обліково-аналітичного забезпечення в системі економічної безпеки підприємства / Т. І. Грінка // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2013. – Вип. 23. – С. 414–418.

8. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємством аерокосмічної галузі: монографія / Г. В. Столярчук, В. П. Божко, Ю. В. Бабенко та ін. – Х.: Нац. аерокосм. ун-т ім. М.Є. Жуковського «Харк. авіац. ін-т», 2016. – 96 с.

9. Штангрет А. М. Обліково-аналітичне забезпечення в процесі управління економічною безпекою підприємства / А. М. Штангрет, М. М. Караїм // Наукові записки. – 2016. – №2(53). – С. 167–172.

10. Гнилицька Л. В. Обліково-аналітичне забезпечення функціонування системи економічної безпеки підприємства: дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук за спец. 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності), 21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності / Л.В. Гнилицька. – К.: ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана», 2012. – 479 с.

11. Гнилицька Л. В. Обліково-аналітичне забезпечення функціонування системи економічної безпеки підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук за спец. 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності), 21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності / Л. В. Гнилицька. – К.: ДВНЗ «Київський на-

ціональний економічний університет ім. Вадима Гетьмана», 2012. – 38 с.

12. Калінеску Т. В. Формування системи підтримки національної лояльності щодо забезпечення соціально-економічного розвитку / Т. В. Калінеску // Часопис економічних реформ. – 2016. – № 3(23). – С. 62–66.

13. Калінеску Т. В. Значення лояльності для сучасного підприємства / Т. В. Калінеску, В. В. Неглядова // Часопис економічних реформ. – 2011. – № 2. – С. 15–18.

14. Калінеску Т. В. Адаптація міжнародних стандартів фінансової звітності до умов функціонування вітчизняних підприємств / Т. В. Калінеску // Часопис економічних реформ. – 2016. – № 4(24). – С. 65–70.

15. Лоусон Р. Збалансована система показників – кращі практики. Розробка, впровадження і оцінка / Раєф Лоусон, Деніс Дезрочес, Тобі Хетч / Пер з англ.; За наук. ред. А.М. Гершуна. – Дніпропетровськ: Баланс Бізнес Бук, 2015. – 208 с.

16. Нівен Пол Р. Діагностика збалансованої системи показників: Підтримуючи максимальну ефективність / Пол Р. Нівен / Пер з англ.; За наук. ред. М. Горського. – Дніпропетровськ: Баланс Бізнес Бук, 2006. – 256 с.

References

1. Liashenko, P.A. (2018). Management of Economic Development of the Region on the Basis of Counteraction to the Threats of its Social Security. Manuscript of candidate degree for specialty 08.00.05 – Development of productive forces and regional economy. Sever Donetsk: Vladimir Dahl East Ukrainian National University, 21.

2. Ovcharenko, E.I. (2015). Enterprise system of economic security: forming and purpose of direction. Lysychansk: "PromEnergo", 483.

3. Development of informative society (2015). Tom 9. Legal and social and psychological measuring of the newest informative society. – Kyiv: HEE "University of economy "STEP", 424.

4. Management efficiency in the process of reformation: macro- and microeconomic aspects (2012). By Ed. Rodionova I. F. - Kyiv: HEE "University of economy "STEP", 364.

5. Burbelo, O.A. & Ramazanov, S.K. & Zaec O.M. & Gudima, T.S. & Kuzmenko O.M. (2015). Economic security of enterprise in the

conditions of raider threats collective. Severodonetsk: Publishing of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, 282.

6. *Tuleninova, D.M.* (2018). Ensuring economic security of entrepreneurial activity in the context of development European integration processes. Manuscript of candidate degree for specialty 08.00.04 – Economics and enterprise management (by type of economic activity). Severodonetsk: Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, 22.

7. *Grinka, T.* (2013). Modern problem of accounting and analytical support to the system of economic security. Scientific labors of the Kirovohrad National Technical University. Economic sciences, 23, 414 – 418.

8. *Stoliarchuk, A.V. & Bozhko, V.P. & Babenko, Y.V. & other* (2016). Registration and analytical providing of management the enterprise of aerospace industry. Kharkov: National Aerospace University "Kharkov Aviation Institute", 96.

9. *Shtanhret, A.M. & Karaim, M.M.* (2016). Accounting and analytical support in management process of company economic security. The Scientific messages, 2(53), 167-172.

10. *Gnylytska, L.V.* (2012). Accounting and analytical support for the system of economic security of enterprises. Dissertation of doctorate degree for specialty 08.00.09 - Accounting, analysis and audit (by types of economic activity) and 21.04.02 - Economic security of the subjects of economic activity. Kyiv:

SHEE "Vadym Hetman Kyiv National Economic University", 479.

11. *Gnylytska, L.V.* (2012). Accounting and analytical support for the system of economic security of enterprises. Manuscript of doctorate degree for specialty 08.00.09 - Accounting, analysis and audit (by types of economic activity) and 21.04.02 - Economic security of the subjects of economic activity. Kyiv: SHEE "Vadym Hetman Kyiv National Economic University", 38.

12. *Calinescu, T.V.* (2016). The forming of the support system national loyalty to providing of socio-economic development. Time Description of Economic Reforms, 3(23), 62-66.

13. *Calinescu, T.V. & Negliadova, V.V.* (2011). A value of loyalty for a modern enterprise. Time Description of Economic Reforms, 2, 15-18.

14. *Calinescu, T.V.* (2016) Adaptation of International Standards of Financial Reporting to conditions of operation the national enterprises. Time Description of Economic Reforms, 4(24), 65-70.

15. *Lawson, Raef & Hatch, Toby & Desroches, Denis* (2015). Scorecard Best Practices. Design, Implementation, and Evaluation. Dnepropetrovsk: Balance Business Book, 208

16. *Niven, R. Paul* (2006). Balanced Scorecard Diagnostics. Maintaining Maximum Performance. Dnepropetrovsk: Balance Business Book, 256.

Калинеску Т. В., Хлевная И. В.

Формирование системы учетно-аналитического обеспечения экономической безопасности предприятия

В работе доводится, что особенную актуальность приобретает необходимость глубокого осмысления методологии и практики формирования системы экономического обеспечения предприятия, которая гарантирует стабильное функционирование, максимальную эффективность и достижение высокого развития предприятий в будущем и констатируется, что учетное аналитическое обеспечение способствует процессу подготовки качественной информации для принятия правильных управленческих решений. Целью исследования является формирование системы учетно-аналитического обеспечения для контроля, преодоления угроз и принятия решений относительно обеспечения социально-экономической безопасности предприятия, которая позволит определить современные детерминанты развития учета и контроля в условиях постоянно возникающих угроз. Методологической основой исследования стали способы и принципы научного познания, общих, специальных методов и приемов, что используются в процессе формирования системы учетно-аналитического обеспечения, в том числе методы систематизации и обобщения - для анализа направлений исследования экономической безопасности; индукции и дедукции - для построения логики формирования системы учетно-аналитического обеспечения; междисциплинарной аналогии - для определения адекватных методик оценки показателей, которые входят в систему учетно-аналитического обеспечения. Основной гипотезой исследования стало предположение, что сформированная система учетно-аналитического обеспечения будет способствовать эффективному контролю возникающих угроз в экономическом развитии предприятий и правильному принятию решений по дальнейшему стратегическому управлению. Предложенная система учетно-аналитической безопас-

ности предприятия позволяет обеспечить целостность учетно-аналитической информации и надзор за аудиторской деятельностью, поможет изменить внутреннюю культуру предприятия, расширить границы применения внутреннего контроля, эффективное стратегическое управление и принятие правильных управленческих решений. Проведенное исследование позволило сформулировать ряд важных требований относительно учетно-аналитической информации, обеспечения ее взаимосвязи с экономической безопасностью предприятия, социально-экономическими и производственными процессами предприятия, принятие правильных управленческих решений, направленных на реализацию целей, которые стоят перед предприятием в условиях внешних угроз, евроинтеграционных и глобализационных вызовов.

Ключевые слова: учетно-аналитическое обеспечение, информация, экономическая безопасность, угрозы, принятие решений

Calinescu T., Khlivna I.

Forming of the account and analytic system the providing of enterprise economic security

At article is presented, that the special actuality is acquired by the necessity of deep comprehension of methodology practices of forming of the system of the economic providing of enterprise, which guarantees the stable functioning, maximal efficiency and achievement of high development of enterprises in the future and established, that the registration analytical providing assists the process of preparation of high-quality information for the acceptance of correct administrative decisions. A research purpose there is forming of the system of the registration and analytical providing for control, avoidance of threats and making decision for providing of socio-economic safety of enterprise, which will allow defining modern determinants of development of account and control in the conditions of constantly nascent threats. Methods and principles of scientific cognition, general and special methods and receptions became methodological basis of research, that the use in the process of forming the system of the registration and analytical providing, including methods of systematization and generalization, what –is use for the analysis of research directions of economic security; inductions and deductions, what is use for the construction of logic forming the system of the registration and analytical providing; inter disciplinary analogy, what is use for determination of adequate methods the evaluation of indexes, which are included in the system of the registration and analytical providing. The basic hypothesis of research are became supposition that the formed system of the registration and analytical providing will assist effective control for the origin of threats in economic development of enterprises and correct acceptance of decisions for its further strategic management. The offered system of registration and analytical safety of enterprise are allows to provide integrity of registration and analytical information and supervision for public accountant activity and will help to change the internal culture of enterprise, what is extend the limits of introduction of internal control, effective strategic management and acceptance of administrative decisions. The conducted research allowed formulating the row of important requirements in relation to registration and analytical information, providing of its intercommunication with economic security of enterprise, socio-economic and productive processes of enterprise, acceptance of correct administrative decisions, sent to realization of aims, which stand for an enterprise in the conditions of external threats, euro-integration and globalization calls.

Keywords: registration and analytical providing, information, economic security, threats, the making of decision.

Рецензент: Журавльова І. В. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Фінанси» Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця.

Reviewer: Zhuravleva I.V. – Professor, PhD in Economics, Professor, Head of Finance Department, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics.

e-mail: zhui12@gmail.com

Стаття надійшла до редакції
29.08.2018 р.

Стаття прийнята до друку
18.09.2018 р.

РЕГУЛЮВАННЯ ПРОСТОРУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ВІДТОРГНЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Для формування можливості вчасного та адекватного управлінського впливу на прояви соціально-економічного відторгнення на підприємствах, виходячи з соціально-динамічних властивостей підприємства, запропоновано усі напрями та координати розвитку підприємства тлумачити через формування відповідного фазового простору. Об'єктом дослідження виступає сучасне підприємство, яке трактується як відкрита, складна соціально-економічна система. У дослідженні використані методи системного підходу, логічного та монографічного аналізу та математичного моделювання. Гіпотезою дослідження є припущення, що вплив факторів соціально-економічного відторгнення, призводить до низки негативних соціально-економічних явищ, які зазначаються на загальній траєкторії розвитку підприємства й призводить до проблем з фінансовими ресурсами, що стає імпульсом до «переміщення» підприємства у просторі та часі. Оригінальність та практична значимість дослідження полягає у методологічному підході врахування факторів впливу макросегменту, мікросегменту, внутрішнього та дифузійного середовища фазового простору соціально-економічного відторгнення на підприємствах. У підсумку дослідження визначено модифікаційний фазовий простір функціонування підприємства, фазами якого є окремі фактори впливу на результативність підприємства та виникнення за їхнього впливу проявів відторгнення, оперування якими дає можливість визначати початкові та кінцеві небезпечні фази процесу розвитку підприємства. Подальші дослідження будуть спрямовані на розробку сценаріїв соціально-економічного відторгнення на підприємствах з урахуванням виявленого впливу фазового простору функціонування підприємства.

Ключові слова: регулювання, соціально-економічне відторгнення, простір, системий підхід, моделювання, підприємство.

Постановка проблеми. Виходячи з того, що підприємство є відкритою, складною, динамічною системою, усі його напрями та координати розвитку (руху) мають підпадати під опис та характеристику такої системи з притаманними відповідними показниками. Фазовий простір термодинамічних систем – абстрактний простір, асоційований з конкретною динамічною системою, точки в якому однозначно характеризують всі можливі стани даної системи. Передбачається, що цей простір забезпечено визначеними заходами та характеристиками. Тобто, це сукупність накладених один на одного середовищ, у яких занурене підприємство: зовнішнє по відношенню до підприємства; внутрішнє – де формуються показники його безпосереднього функціонування та дифузійного, яке вміщує поєднані характеристики першого та другого.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Виокремлення будь-якої матеріальної системи засновано на обмеженні розгляду певного переліку об'єктів, що включаються до складу даної системи, від решти об'єктів матеріального світу.

Згідно А. Д. Холлу та Р. Е. Фейджину [1, с. 252] простір системи – це сукупність

всіх об'єктів, зміна властивостей яких впливає на якість системи, а також тих об'єктів, чий властивості змінюються в результаті певної поведінки системи. Тобто простір – це оточуючі умови функціонування та діяльності, обов'язковим атрибутом якої є взаємодія умов та об'єктів, що занурені у ці умови.

Виходячи з цього, простір функціонування промислового підприємства є сукупність всіх умов та об'єктів, зміна якостей та властивостей яких призводить до зміни процесу функціонування промислового підприємства, а також тих об'єктів, чий властивості змінюються разом із зміною процесу функціонування підприємства. При цьому, слід означити, що простір підприємства відрізняється від середовища його функціонування, саме тим що простір саме конкретні характеристики відстеженні та фазові точки координатії.

Г. Ферстер [2, с. 239] зазначає, що простір підприємства вміщує в себе внутрішнє та зовнішнє середовище його функціонування і має певну власну структуру. Це говорить про те, що простір підприємства варто не лише визначати, а й методологічно структурувати з метою виявлення факторів, що

визивають його зміну, яка, у свою чергу, деформує стан підприємства в ньому.

Бусленко Н. П. [3] виокремлює простір, де відбувається взаємодія внутрішніх факторів або властивостей підприємства факторами (властивостями) зовнішнього середовища.

Метою статті є проведення дослідження щодо виявлення проявів соціально-економічного відторгнення на підприємствах та моделювання його фазового простору для визначення можливості регулювання даного процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття простору було запроваджено для наочного відображення поведінки складної системи [4]. Фазовий простір характеризує стан системи із N матеріальних точок, що рухаються в тривимірному просторі, та характеризуються завданням значень з N узагальнених координат (1) та з узагальнених імпульсів (2).

$$q = (q_x^{(1)}, q_y^{(1)}, q_z^{(1)}, \dots, q_x^{(N)}, q_y^{(N)}, q_z^{(N)}). \quad (1)$$

$$p = (p_x^{(1)}, p_y^{(1)}, p_z^{(1)}, \dots, p_x^{(N)}, p_y^{(N)}, p_z^{(N)}). \quad (2)$$

Простором даної системи є шестимірний простір, за координатними лініями якого складаються значення узагальнених координат та імпульсів (q, p). Зосереджуючи увагу на динамічній системі, якою є функціонує підприємство, фазовий простір визначається

подібним чином. А саме: стан даної системи характеризується завданням n змінних, тобто поведінка системи відображається диференціальним рівнянням першого порядку [4] (3).

$$x_i = F_i(x_1, x_2, \dots, x_n), \quad i = 1, 2, \dots, n. \quad (3)$$

Отже, така відкрита система занурена у відповідний n -мірний фазовий простір, за осями координат якого накладаються змінні x_1, x_2, \dots, x_n , що мають назву фазові змінні.

Поточному стану функціонуючого підприємства відповідає певний перелік значень $x_i(t)$ і, відповідно, певна точка у фазовому просторі, тобто показник функціонування підприємства, яка характеризує його стан у конкретний момент часу з врахуванням умов його господарювання. З часом значення цього показника змінюється ($x_i'(t)$) відповідно фазова точка переміщується, створюючи певну фазову криву ($z; z'$), яку можна назвати фазовою траєкторією розвитку підприємства (рис. 1).

Варто означити, що рис. 1. передбачає визнання існування саме шестимірному простору функціонування відкритої системи, зокрема й підприємства. До загальновідомих трьох вимірів (час, простір, матерія), а й модифікація часу за швидкістю його протікання. Тобто це і є час, але у сприйнятті його існування в минулому, теперішньому та майбутньому.

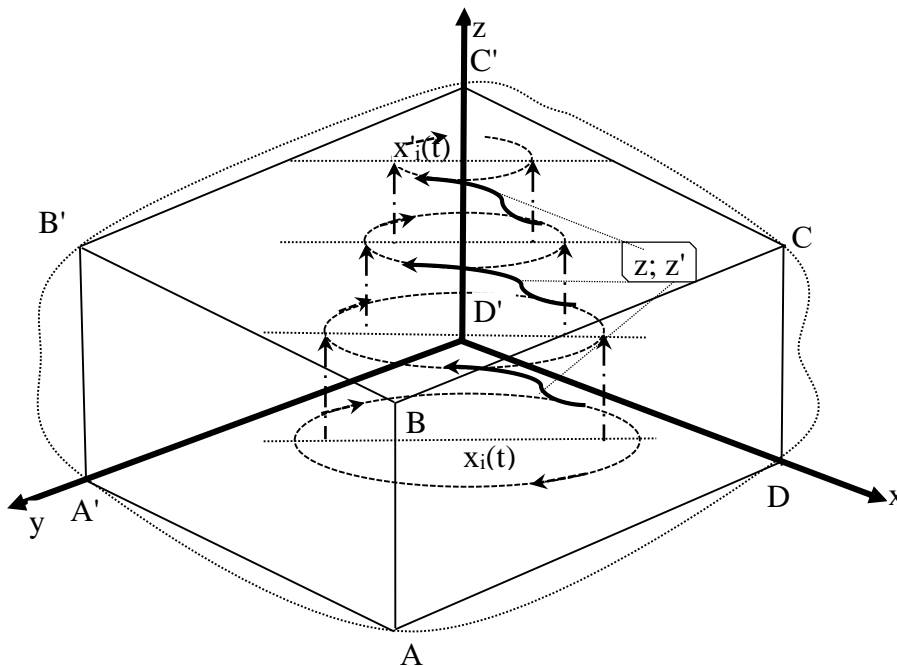

Рис. 1. Модель шестимірному простору спіральовидного розвитку підприємства
Джерело: розроблено автором

Шлях розвитку підприємства (фазова крива $z; z'$) вміщує в собі результати діяльності підприємства у всіх часових вимірах з відповідними наслідками, з проектуванням прийнятих управлінських рішень минулого на поточний та прогнозований стан підприємства (рис. 1). На рис. 1. площина ABCD рівнозначна A'B'C'D' відображає макросегмент простору, в яке занурене підприємство; площина AA'BB' рівнозначна CC'DD' відображає мікросегмент, в яке занурене підприємство; площина AA'DD' рівнозначна BB'CC' відображає внутрішнє середовище діяльності підприємства, а загальне їхнє сполучення (ABCD U A'B'C'D' U AA'BB' U CC'DD' U AA'DD' U BB'CC') створює дифузійне середовище та вміщує в собі всі властивості та характеристики всіх сегментів та середовищ, в яких обертається підприємство.

Отже, виходячи з урахування діяльності підприємства у (3+3)-мірному просторочасу, слід зазначити що, якщо в якості системи вирішування обирати кінематичну систему (LT) (простір-час), то це дозволить уявити будь-яку складну систему у вигляді певного аналітичного виразу [5, с. 861-864].

Відображення розмірностей всіх параметрів діяльності підприємства через призму простору та часу дає можливість говорити про фізико-синергетичні властивості діяльності підприємства. Зокрема, про закон збереження, а саме – збереження мобільності, тобто зберігання у постійних вимірах прагнення до змін, при цьому не руйнуючи загального складу елементів системи.

З точки зору управлінського практику закон збереження мобільності всередині підприємства відображає сприйняття власної позиції та ролі з боку працівників підприємства у загальному процесі його функціонування. Згідно закону збереження мобіль-

ності підприємство, як відкрита динамічна система, з енергією ентропії, що постійно накопичується, та низки працівників з власним розумінням рівня сатисфакції, постійно знаходиться у «процесі переміщення» від однієї точки траєкторії розвитку (рис. 1) до іншої. Але при цьому зберігається відносна рівновага позиції підприємства відносно шостимірнього простору. У такому розумінні закон збереження мобільності проводить паралелі з тенденціями соціальної мобільності на підприємстві.

Соціальна мобільність розглядається як вплив різних чинників на процеси руху праці на рівні підприємства, тобто в рамках його меж. Підприємство слід розглядати не лише як організацію, що виготовляє товари і послуги, але і як соціальний інститут, який регулює і відтворює соціальні відносини. Проводячи розмежування між цими двома сторонами підприємства, можна означити організаційні, соціально-структурні, а також інституційні чинники мобільності праці.

В. І. Кабаліна підкреслює, що інститути найму є втіленням, кристалізацією досвіду та взаємодії різних груп менеджменту підприємства з різними групами працівників через соціальні мережі всередині і за межами підприємства [6, с. 22]. Підприємство виступає як фокус цих соціальних мереж, як соціальна структура, яка створює не менший вплив на процеси руху праці всередині і за межами підприємства. Отже, соціально-структурний підхід до аналізу мобільності всередині підприємства тісно пов'язаний з концепцією М. Грановеттера про вкоріненості економічної дії в соціальних структурах [7].

У табл. 1 наведена кількість звільнень, зокрема і за власним бажанням [8], проте певних динамічних показників щодо характеру добровільної мобільності вона не відображає.

Т а б л и ц я 1

**Звільнення працівників підприємств і організацій,
% від загальної чисельності вибувших**

Сфера економіки	За власним бажанням			У зв'язку із звільненням		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017
Усього	65,1	64,2	68,3	5,8	7,9	6,3
Промисловість	56,3	54,1	56,5	6,3	10,1	8,4
Сільське господарство	72,6	72,1	75,0	4,8	4,6	3,8
Будівельна галузь	61,9	63,1	66,0	4,3	5,6	4,6
Транспорт та інфраструктура	57,9	57,2	59,3	3,8	5,3	3,9

Джерело: узагальнено на підставі [8]

Усі причини відторгнення – звільнення можна згрупувати за кількома основними

блокам, які відображають як сімейні обставини, незадоволеність величиною заробітної

плати, змістом, режимом і умовами праці, так і розміром чи затримкою заробітної плати, нестійкістю підприємства, відсутністю виробничого процесу. До 2014 р. звільнення з особистих причин або за сімейними обставинами (у зв'язку зі зміною місця проживання, за станом здоров'я, тощо) переважали над іншими (табл. 2). У другій половині 2014 р. їхня частка різко знизилася, так як з'явилися нові причини звільнень по власним бажанням,

пов'язані з нерегулярністю виплати зарплати і загальної нестабільністю або припиненням діяльності підприємства. Пояснюється така тенденція територіальним сегментом опитування, яке проводилося на теренах Луганської області, на частині якої з 2014 р. була проведена Антитерористична операція з реальними бойовими діями. Зрозуміло, що діяльність підприємств, як і нормальна життєдіяльність людини у таких умовах неможлива.

Таблиця 2

Причини звільнення з попередніх робочих місць, % до загальної кількості		
Причини звільнення	2012-2014 рр.,	2015-2018 рр.
Розмір заробітної плати	21,2	25,4
Затримки у виплаті заробітної плати	1,6	12,9
Зміст праці	9,7	7,8
Умови та режим праці	10,7	7,4
Виробничі конфлікти	5,4	7,8
Відсутність кар'єрних перспектив	1,9	2,8
Відсутність соціальних гарантій	5,9	2,0
Родинні обставини	31,1	13,1
Ініціатива адміністрації	8,8	14,8
Нестабільність підприємства	0,8	4,0
Інше	1,6	2,0
Разом	100	100

Джерело: узагальнено автором на підставі [8]

З табл. 2 можна зробити висновок про переважання у 2014-2018 рр. механізмів відторгнення працівників з підприємства над механізмами їхнього залучення.

Основними чинниками, які визначили зміну характеру мобільності в 2014 р., стали погіршення стану більшості підприємств Луганської області та позиція їхнього керівництва. Керівництво підприємств, що опинилися в скрутних обставинах (на кшталт, залишення виробничих потужностей на непідконтрольній Україні території) в більшості випадків відмовилося від активної кадрової політики, спрямованої на зниження числа зайнятих внаслідок зниження обсягів виробництва. Поширені дії керівництва – перехід на неповний робочий тиждень, неповний робочий день, застосування практики вимушених них відпусток. Замість того щоб скоротити якусь частину колективу, керівництво підприємства намагалося «поділити» наслідки погіршення економічного становища між всіма працівниками. Закономірним результатом таких дій стало зниження рівня заробітної плати, збільшення випадків затримок з її виплатою та, як наслідок, – відторгнення персоналу у вигляді збільшення плинності кадрів.

На рис. 2 наведено схематичне зображення простору розвитку підприємства з врахуванням обсягів виникаючого відторгнення. Простір розвитку в даному варіанті спрощено до двох основних складових: *S* – простір (space); *T* – час (time). Таке проектування на двомірний вимір функціонування підприємства зроблено з метою виявлення закономірностей часових змін (швидкостей розвитку) та просторових тенденцій руху підприємства. Для схематичного відображення обрану графічну інтерпретацію кінетичної системи (*ST*), якої за правом фізично-синергетичного балансу може трактуватися функціонує підприємство.

Чотирикутник *ABCD* відображає чотири найбільш важливі для підприємства ресурси підприємства, що мають властивість змінюватися у часі та просторі: матеріальні ресурси та сировина (*AB*), людські ресурси (*BC*), фінансові ресурси (*CD*), інформаційно-комунікаційні ресурси (*DA*). Із зміною властивостей сукупності даних ресурсів підприємство в цілому також змінює власну позицію (*ABCD* → *A'B'C'D'*): як у часі, так і у просторі, при цьому загальний обсяг даних ресурсів залишається незмінним (V_{TS}), змінюються лише їхні якісні властивості, що обумовлено

відторгненням. Дія факторів відторгнення призводить до низки негативних явищ, які зазначаються на загальній траєкторії розвитку підприємства.

Відторгнення призводить до проблем з фінансовими ресурсами, а це – до: затрим-

ками виплати заробітної плати, неможливості оновлювати обладнання, проводити інноваційні технологічні розробки, підвищувати рівень кваліфікації власних працівників, використовувати сучасні, передові інформаційні та комунікаційні технології.

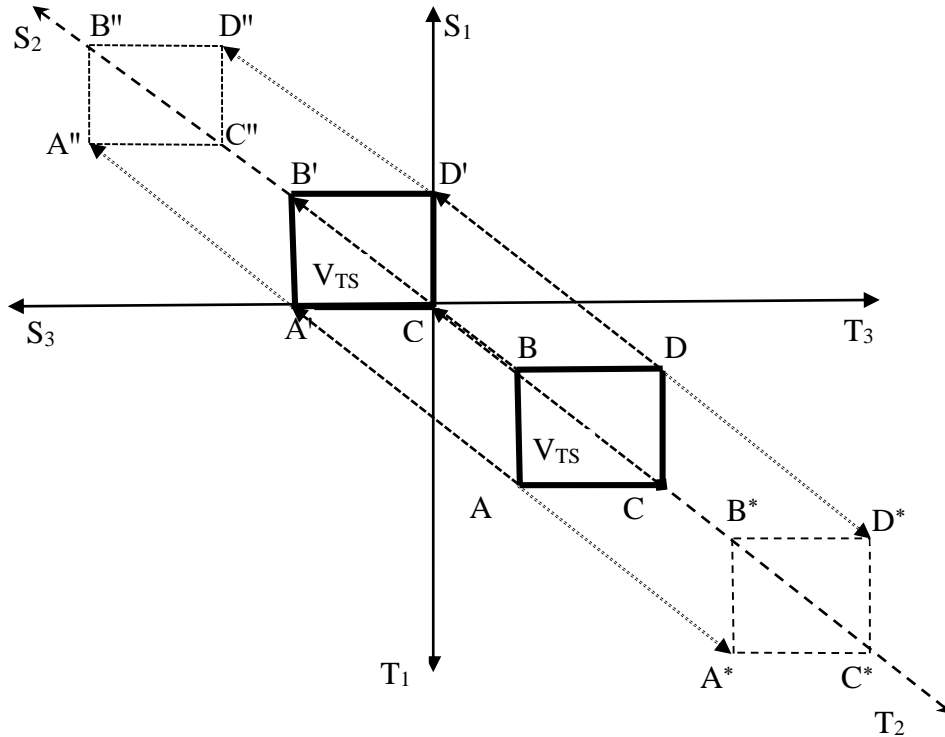

Рис. 2. Двомірний простір функціонування підприємства з урахуванням відторгнення у часі та просторі

Джерело: розроблено автором

Все це призводить до «переміщення» підприємства у просторі – втрата власної позиції на ринковому сегменті, зниження рівня конкурентоздатності продукції; у часі – дія факторів відторгнення закономірно призводить до усунення підприємства з сучасних представників продукції, застарінню матеріальних ресурсів, його занепаду та деградації підприємства, а отже й «перенесення» його у минулі часі, до низки тих, чия продукція стає одночасно занадто дорогою та нецікавою для покупця. Саме така ситуація трапилася з великою кількістю підприємств галузі машинобудування Луганської області.

Якщо не застосовувати певних заходів щодо усунення відторгнення, то ситуація із переміщенням траєкторії розвитку підприємства можлива до подальших погіршень та відсування у часі (A'B'C'D'→A''B''C''D''). Але, якщо власно застосовувати інструменти соціально-

економічного залучення, то можливим стає «переміщення» траєкторії розвитку підприємства у майбутні часі, що випереджають рівень розвитку конкурентів (ABCD→A*B*C*D*) (рис. 2).

Розвиток підприємства як динамічної системи визначається через постановку значень фазових змінних а початковий момент часу (4).

$$x|_{t=0} = x^0 \text{ або } x|_{t=0} = x_i^0, i = 1, 2, \dots, n. \tag{4}$$

А також постановкою еволюційного оператора T , який перетворює початковий стан в конкретний стан даного моменту часу t (5).

$$x(t) = T^t x^0 \text{ або } T^t : x_i^0 \rightarrow x_i(t). \tag{5}$$

Тем самим у фазовому просторі виокремлюється фазова траєкторія, що проходить через точку x^0 . Еволюційний оператор T задає однопараметричну групу перетво-

рень фазового простору на себе (параметр – час). Такі перетворення фазового простору підприємства, що задаються еволюційним оператором T можна трактувати як фазовий потік діяльності підприємства в рамках певного простору.

Якщо початкові точки розвитку підприємства (різниця в матеріально-технічному, кадровому потенціалі або механізмі прийнятті управлінських рішень) на одній фазовій траєкторії, тобто не можуть бути отримані одна з одної через дію еволюційного оператора T (фактору часу), то, зрозуміло, що будуть сформовані декілька різних траєкторій, які в цілому можуть формувати фазовий портрет динамічної діяльності підприємства.

Фазові траєкторії розвитку підприємства можуть являти собою окремі точки (певний фіксований стан) або відповідні відрізки між цими станами. Траєкторії, що відображаються лише точками у фазовому просторі, відповідають стаціонарними станами динамічного розвитку підприємства. Але у дослідженнях діяльності підприємств, як складної відкритої системи, варто розглядати залежність підприємств від певної кількості параметрів. Тобто, для різноспрямованої діяльності підприємства коректніше розглядати рівняння 6.

$$x_i = F_i(x_1, \dots, x_n; a), i = 1, 2, \dots, n, \quad (6)$$

де $a = (a_1, a_2, \dots, a_k)$ – сукупність фазових параметрів діяльності підприємства.

При зміні параметрів a можуть відбуватися не лише кількісні зміни (переміщення траєкторії, зміна швидкостей розвитку), але й якісні перетворення, за яких виникають нові структурні елементи фазового портрету підприємства та зникають певні з тих, які все не мають для нього сенсу. Іншими словами, відбувається самоорганізаційна перебудова структури фазового простору підприємства. Закономірності такої перебудови чітко означені біфуркаційними властивостями розвитку підприємства [9, с. 18].

Для підприємств, які зберігають фазовий обсяг незмінним, у фазовому просторі не можуть існувати такі структурні елементи як атрактори та репелори [10, с. 20]. Оскільки наявність перших говорить про

можливість зменшення, а других – про можливість збільшення загального фазового простору. А це в свою чергу, говорить що у таких підприємствах немає структурних елементів, які володіють властивістю асимптотичної стійкості [10, с. 42]. А наявність нестійкості як раз може приводити до складної, непрогнозованої стохастичної поведінки підприємства, що й обумовлює можливість його розвитку.

Таким чином, за принципом межі об'єктів фазовий простір функціонування промислового підприємства складається з мікро- та макросегментів. Мікросегмент фазового простору підприємства визначається умовами та об'єктами, що мають безпосереднє відношення до підприємства, макросегмент визначається умовами та об'єктами, що мають більш широкий спектр дії, що опосередковано впливає на діяльність підприємства через його мікросистему.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, процес моделювання фазового простору соціально-економічного відторгнення підприємств полягає у розробці моделі розвитку підприємства завдяки проектуванню його діяльності у шостивимірному просторі із зображенням напряму його розвитку у вигляді спіралі, що звужується догори у напрямі збільшення результативності діяльності підприємства. Шість площин моделювання відображають відповідні паралельні макросегмент, мікросегмент, внутрішнє та дифузійне середовище фазового простору функціонування підприємства. Розроблена модель дає можливість виявлення окремих фаз простору, що діють із «шумовим» ефектом, тобто створюють імпульс відторгнення всередині підприємства та відповідного управлінського корегування даного ефекту з метою нейтралізації негативних наслідків процесі відторгнення як для підприємства в цілому, так і для окремих його працівників.

Література

1. Холл А. Д. Определение понятия система. Исследования по общей теории систем / А. Д. Холл, Р. Е. Фейджин. За ред. В. Н. Садовский, Э. Г. Юдин. – М.: Прогресс, 1969. – С. 252 – 282.

2. *Forster J.* Economic evolution and the science of synergetics / John Forster, Philip Wild // *Journal of Evolutionary Economics.* – 1996. – Vol. 6, iss. 3. – P. 239.

3. *Бусленко Н. П.* Моделирование сложных систем / Н. П. Бусленко. – М.: Глав. ред. физ.-мат. литературы изд-ва «Наука», 1968. — 356 с.

4. *Арнольд В. И.* Математические методы классической механики / В. И. Арнольд. – М., 1989.

5. *Рабинович М. И.* Введение в теорию колебаний и волн / М. И. Рабинович, Д. И. Трубецков. – М., 1992.

6. *Кабалина В. И.* Трудовая мобильность: организационные, институциональные и социально-структурные факторы / В. И. Кабалина // *Социологический журнал.* – 1999. – № 3/4. – С. 21–37.

7. *Granovetter M.* Economic action and social structure: The problem of embeddedness // *American Journal of Sociology.* 1985. Vol. 91.

8. Офіційний сайт Держаної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>

9. Самоорганізація підприємств: тенденції соціалізації економіки: монографія / Т.В. Калінеску, Г.С. Ліхоносова, Г.О. Надьон, С.П. Кілінкаров. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2012. – 396 с.

10. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2009. – 1024 с.

Лихоносова А. С.

Регулирование пространства социально-экономического отторжения предприятий

Для формирования возможности своевременного и адекватного управленческого воздействия на проявления социально-экономического отторжения на предприятиях, исходя из социально-динамических свойств предприятия, предложено все направления и координаты развития предприятия толковать через формирование соответствующего фазового пространства. Целью статьи является проведение исследования по выявлению проявлений социально-экономического отторжения на предприятиях и моделирование его пространства для определения возможности регулирования данного процесса. Объектом исследования выступает современное предприятие, которое трактуется как открытая, сложная социально-экономическая система. В исследовании использованы методы системного подхода, логического, монографического анализа и математического моделирования. Гипотезой исследования является предположение, что влияние факторов социально-экономического отторжения, приводит к ряду негативных социально-экономических явлений, которые отображаются на общей траектории развития предприятия и приводят к проблемам с финансовыми ресурсами, становятся импульсом к «перемещению» предприятия в пространстве и времени. Оригинальность и практическая значимость исследования заключается в методологическом подходе учета факторов влияния макросегменту, микросегменты, внутренне-

References

1. *Gritsenko, A. A. & Gritsenko, E. A. & Yaremchenko V. G.* (2008). Institutional deformations and ways to overcome them. Institutional architectonics and dynamics of economic transformations: col. monograph ed. A. A. Gritsenko. Kharkov: Ford, 819-853.

2. *Melnik, L. G.* (2013). Development Economics. Sumy: University book, 784.

3. *Kleiner, G. B.* (2008). The economy should be harmonious. *Controlling*, 3, 3-9.

4. *Likhonosova, G. S.* (2016). Systems of formation of socio-economic rejection of modern information society. *Time disrtiction of economic reforms*, 4(24), 71-84.

5. *Akoff, R.* (1985). *Planning of the Corporation of the Future.* Moscow: Progress, 326.

6. *Buzel, V. T.* (2009). *Large Dictionary of Contemporary Ukrainian Language.* Kyiv; Irpen: "Perun", 1024.

7. *Bystryakov, I.* (2012). Aesthetic paradigm of management of the Urbanized space. Experience and prospects of development of Ukrainian cities, 22, 122-135.

8. *Calinescu, T. V. & Likhonosova, G. S. Nadion, G. O. & Kilinkarov, S. P.* (2012). Self-organization of enterprises: trends of economic socialization: monograph. Luhansk: V. Dahl East Ukrainian National University, 396.

9. *Alekseev, G. N.* (1983). *Energoentropic.* Moscow: Knowledge, 304.

10. *Buzel, V. T.* (2009). *Great explanatory dictionary of the modern Ukrainian language.* Kyiv; Irpen: "Perun", 1024.

го и диффузионной среды фазового пространства социально-экономического отторжения на предприятиях. В итоге исследования определены модификационное пространство функционирования предприятия, фазами которого являются отдельные факторы влияния на результативность предприятия и возникновения проявлений отторжения, оперирование которыми позволяет определять начальные и конечные опасные фазы процесса развития предприятия. Дальнейшие исследования будут направлены на разработку сценариев социально-экономического отторжения на предприятиях с учетом выявленного влияния фазового пространства функционирования предприятия.

Ключевые слова: регулирование, социально-экономическое отторжение, системный подход, пространство, моделирование, предприятие.

Likhonosova G.

Regulation of socio-economic exclusion area of enterprises

For the formation of the possibility of timely and adequate managerial impact on the manifestations of socio-economic exclusion in enterprises, based on the socio-dynamic properties of the enterprise, it was suggested that all directions and coordinates of the enterprise's development be interpreted through the formation of the corresponding phase space. The purpose of the article is to conduct a study to identify manifestations of socio-economic exclusion in enterprises and to model its space to determine the possibility of regulating this process. The object of the research is a modern enterprise, which is treated as an open, complex socio-economic system. The study used the methods of a systematic approach, logical, monographic analysis and mathematical modeling. The hypothesis of the study is the assumption that the influence of factors of socio-economic exclusion leads to a number of negative socio-economic phenomena, which are displayed on the general trajectory of the enterprise's development and lead to problems with financial resources, become an impulse to and time. The originality and practical significance of the study lies in the methodological approach of taking into account the factors influencing the macro segment, microsegments, internal and diffusion environment of the phase space of socio-economic exclusion in enterprises. As a result of the study, a modification space for the operation of the enterprise has been identified, the phases of which are individual factors influencing the performance of the enterprise and the occurrence of manifestations of exclusion, the operation of which allows to determine the initial and final dangerous phases of the enterprise development process. Further research will be focused on the development of scenarios of socio-economic exclusion in enterprises, taking into account the identified influence of the phase space of the enterprise.

Key words: regulation, socio-economic exclusion, system approach, space, modeling, enterprise.

Рецензент: Дружиніна В. В. – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри «Туризм» Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, м. Кременчук, Україна.

Reviewer: Druzhinina V. – Professor, Ph.D. in Economics, Associate Professor, Professor of Tourism Department Mikhailo Ostrogradsky Kremenchuk National University, Kremenchuk, Ukraine.

e-mail: vdruzhinina@gmail.com

Стаття надійшла до редакції
16.08.2018 р.

Стаття прийнята до друку
18.09.2018 р.

СТИМУЛЫ АКТИВИЗАЦИИ ИНВЕСТИЦИОННО-ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СОВРЕМЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Постановка задачи: процесс формирования в России эффективной национальной и региональных инновационных систем связан с инновационной активностью предприятий разных масштабов, занимающих разные ниши в национальной хозяйственной системе. Цель исследования: обосновать наиболее актуальные стимулы активизации инвестиционно-инновационной деятельности (ИИД) предприятия. Предмет исследования: ИИД современного российского предприятия среднего масштаба, специализирующегося на информационных технологиях. Методы исследования: авторы с диалектических позиций в рамках компаративного анализа использовали статистический, аналитический, графический методы, индукции и дедукции, а также собственные расчеты. Гипотеза исследования: алгоритм оценки ИИД должен быть направлен на выявление уязвимых мест предприятия и включать этапы: предварительный, анализ наиболее значимых факторов, прогноз, анализ инновационной активности, анализ потребностей, оценку, планирование изменений и модернизацию. Изложение основных материалов: конкретизировано понятие и содержание ИИД предприятия с позиций процессного подхода, содержательно уточнен ряд взаимосвязанных категорий (инвестиции, инновации, инновационный проект и др.); предложена основанная на факторном подходе модель ИИД предприятия, охватывающая все стадии этого процесса и цикл инноваций; систематизированы основные льготы по налогу на прибыль, разработан алгоритм оценки ИИД предприятия. Оригинальность и практическая значимость исследования: раскрыта специфика ИИД современного российского предприятия, осуществлен компаративный анализ ее налогового аспекта, предложена оригинальная модель развития ИИД, апробированная на примере предприятия ООО «Компьютерные Информационные Технологии». Выводы и перспективы дальнейших исследований: авторские разработки направлены на активизацию ИИД предприятия, занимающего нишу малого и среднего предпринимательства в России, однако для крупных предприятий предложенные рекомендации нуждаются в коррекции.

Ключевые слова: предприятие, налоги, инновации, инвестиции, модель, алгоритм, эффективность, модернизация.

Постановка проблемы. Глобальная хозяйственная система ориентирована на инновационное развитие. На микроуровне инновации обеспечивают предприятиям возможность выхода на новое качество развития и роста, и, как следствие, повышение конкурентоспособности, улучшение общего финансового состояния, рост стоимости бизнеса. Однако большинство предприятий в России инновационно не активны, слабо вовлечены в инновационный процесс, что негативно сказывается на развитии многих видов экономической деятельности и национальной экономики в целом, а также существенно снижает возможности роста и развития для самого предприятия.

Сущность государственного макро-регулирующего инвестиционно-инновационной среды состоит в усилении влияния на структуру общественного производства, устойчивость, сбалансированность, конкурентоспособность отечествен-

ного хозяйственного комплекса, инструменты обеспечения социальной стабильности и параметры национальной безопасности в целом.

Актуальность предпринятого исследования обусловлена необходимостью изучения и анализа инвестиционно-инновационной деятельности предприятий (ИИДП), а также поиска путей ее активизации и совершенствования, что в перспективе может оказать позитивное влияние не только на деятельность конкретных предприятий, но и обеспечить положительный синергетический эффект для экономики страны в целом.

Анализ последних исследований и публикаций. Теоретические и практические аспекты развития региональных инновационных систем нашли отражение в трудах Н. Алтуфьевой, Н. Иванова, А. Доргушаовой, Л. Поповой, М. Латы, А. Широковой и др.; проблеме оценки и развития ИИД предприятия посвящены труды

современных российских экономистов, таких, как Л. Гохберг, В. Довбенко, И. Митрофанова, М. Крылова, А. Тлисов, В. Титов, С. Напреева, С. Кузнецова и др.

Информационной базой статьи послужили данные предприятия ООО «Компьютерные Информационные Технологии» (ООО «КИТ»), основным видом деятельности которого является разработка программного обеспечения и консультирование в этой области».

Цель статьи – актуализировать подходы к активизации инновационно-инвестиционной деятельности современного предприятия.

Изложение основного материала исследования. ИИДП является одним из стратегических направлений развития современной компании. В научной литературе встречаются различные подходы к смысловому наполнению данного понятия, среди которых можно выделить три основных, в рамках которых она определяется как: 1) совокупность инвестиционной и инновационной деятельности или как инвестиции в инновации, а также как инвестиции в инновации с учетом вложений в

создание условий для них, это понимание ИИДП в широком смысле, охватывающим сферу инвестиций и инноваций как совокупных, но не пересекающихся процессов; 2) в рамках более узкого подхода ИИДП рассматривает только с позиций вложения капитала предприятия в инновации;

ИИД можно рассматривать в контексте микро – и макросреды. В микроаспекте ИИДП – непрерывный, циклический процесс, рассматриваемый в совокупности с рядом влияющих на него факторов и включающий в себя вложения в инновационные проекты, в новые технику и технологии, разработку, внедрение и реализацию новшеств, оценку этой деятельности, а также инвестиции в создание условий для совершенствования ИИД [1; 2].

С точки зрения макроаспекта ИИДП следует рассматривать как деятельность различных субъектов, осуществляющих инновационные разработки и их освоение или реализацию, существующих в условиях определенной инфраструктуры, которая создается и регулируется государством и региональными властями, а также самими субъектами (рис. 1).

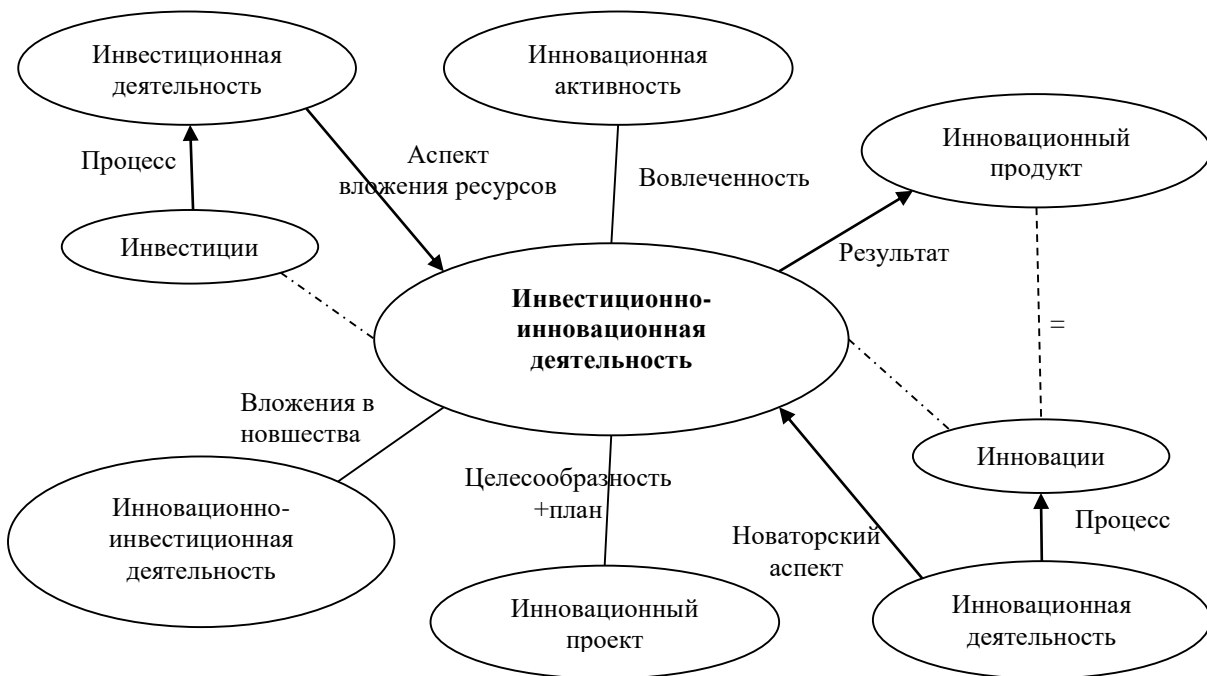

Рис. 1. Взаимосвязь инвестиционно-инновационной деятельности и близких понятий
Источник: разработано авторами

Инновации и инвестиции – основополагающие составляющие ИИД, в совокупности которых она и образуется, проявляя себя в форме процесса. При этом инновационная составляющая несет в себе аспект новаторства и творчества в создании нового, а также практическую составляющую дальнейшего внедрения или реализации новшеств. Инвестиционная составляющая раскрывает аспект вложения ресурсов различного толка с целью их преобразования и получения определенного эффекта от их вложения. По мнению ряда авторов, понятия инвестиционно-инновационной и инновационно-инвестиционной деятельности синонимичны и отражают специфику вложений в инновации. Инновация (инновационный продукт) есть результат инновационной деятельности. Инновационный проект представляет собой способ организации инновационной деятельности, включающий себя план будущей деятельности и прогноз конечных результатов, реализация которого позволяет получить конкретную инновацию. Инновационная активность организации иллюстрирует степень вовлеченности в процесс ИИД, а также расположенность организации к внедрению инноваций, что и определяет взаимосвязь этих понятий [1; 3].

Модель инвестиционно-инновационной деятельности предприятия. Инновационный процесс можно трактовать двояко. С позиций цикличности инновационных процессов он представляет собой реализацию изменений в продукте, технике и технологии, влекущих за собой появление качественно новых продуктов, изменение структуры издержек, условий производства, потребления и др. Применительно к жизненному циклу конкретного новшества инновационный процесс можно представить как последовательность событий, подразумевающих реализацию изменений за счет формирования новых потребностей общества или нового способа их удовлетворения. Инновационный процесс складывается из взаимосвязанных и взаимообусловленных отдельных элементов, которые образуют единое целое [1; 4].

Существует несколько подходов к группировке факторов, влияющих на эффективность инновационного развития организаций, самый популярный из которых – разделение факторов на внешние и внутренние по отношению к среде. ИИД предприятия является внутренним процессом, поэтому совокупность внешних и внутренних факторов, влияющих на организацию, оказывает воздействие и на данный процесс (рис. 2).

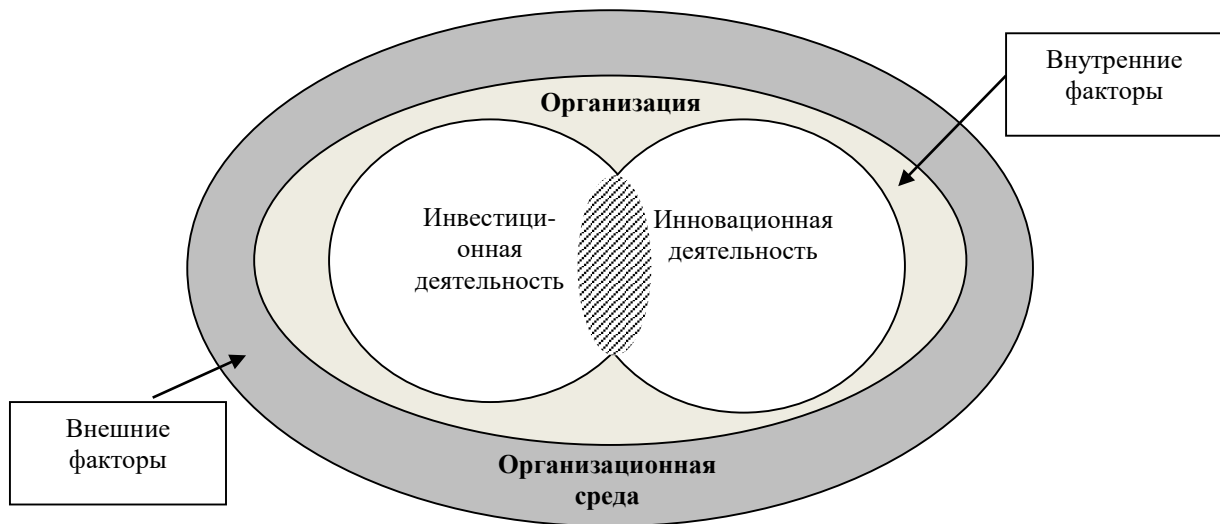

Рис. 2. Место внешних и внутренних факторов в инвестиционно-инновационной деятельности организации

Источник: разработано авторами

Можно рассматривать процесс ИИД с учетом взаимосвязи стадий процесса с позиции предприятия и фаз инновацион-

ного цикла, а также влияющих на него факторов (рис. 3).

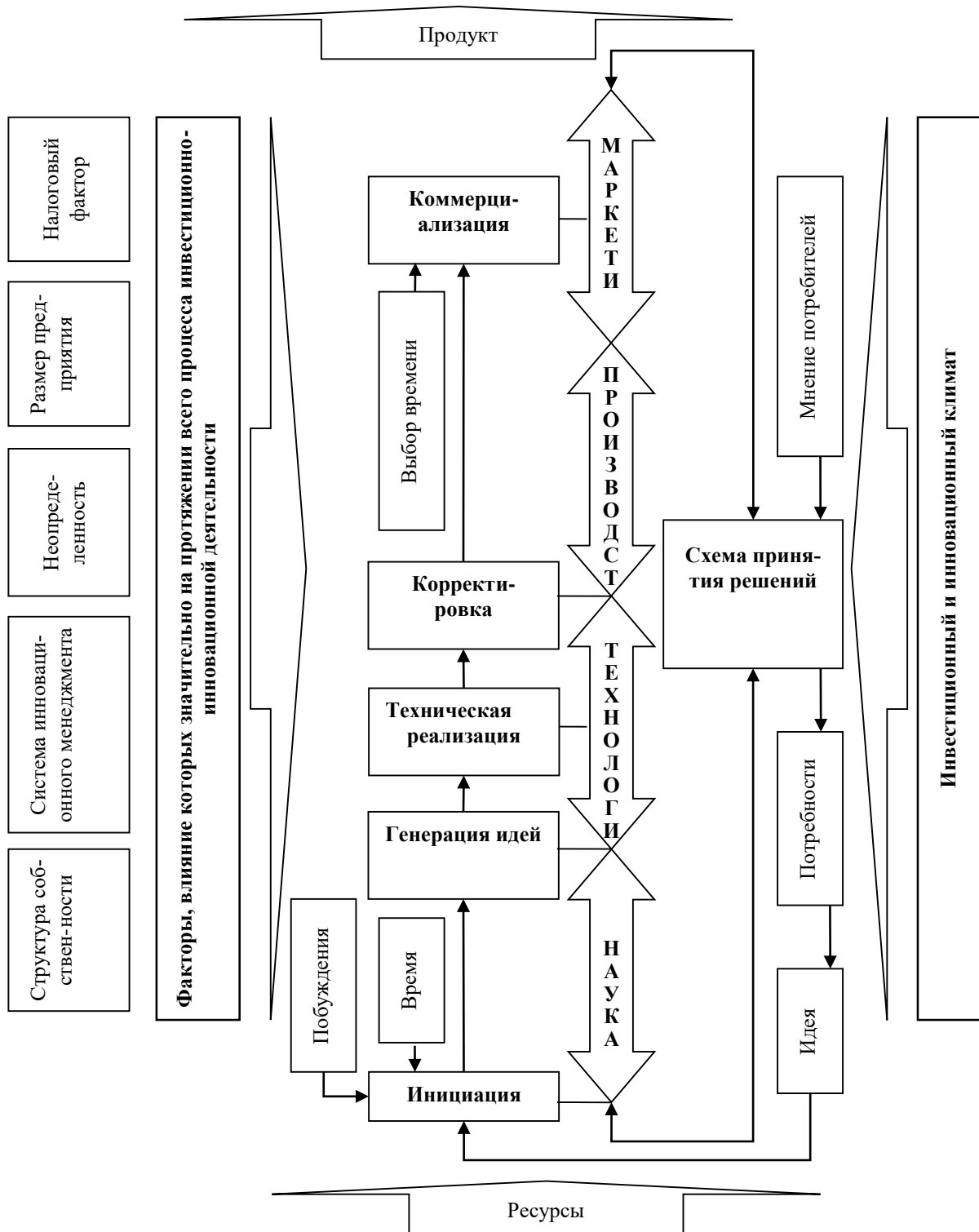

Рис. 3. Модель инвестиционно-инновационной деятельности предприятия
Источник: разработано авторами

Следует выделить еще один классификационный признак – продолжительность значимого воздействия. По данному признаку факторы могут быть разделены

по следующим группам: а) влияние которых значительно на протяжении всего процесса ИИД; б) влияние которых значительно на отдельных стадиях процесса и

незначительные факторы. Актуальность выделения данного классификационного признака обусловлена стадийностью процесса ИИД. Влияние указанных факторов на процесс является интегральным. Однако при итерации процесса возникает вопрос о величине значимости воздействия каждого из них на отдельных стадиях. Такая разбивка позволяет выделить факторы, значимые на протяжении всего процесса, что в дальнейшем, при оценке деятельности, даст возможность отслеживать значимые факторы, уделяя одним внимание на всех стадиях процесса, а другим – только на определенных стадиях [1; 5].

Предполагается, что в зависимости от сферы деятельности фирмы набор значимых факторов будет варьироваться. Однако представляется возможным выделить некоторые из них, которые будут значимы для всех компаний. В таком контексте значительное влияние на протяжении всего процесса ИИД будут оказывать факторы: налоговый; масштаб предприятия; неопределенность; эффективность системы инновационного менеджмента; структура собственности. К факторам, оказывающим значительное влияние на отдельных стадиях процесса можно отнести своевремен-

ность, она особо значима в момент вывода инновации на рынок и в момент разработки идей. Состав незначительных факторов для предприятия будет непостоянным.

Решения, связанные с ИИДП, находятся под влиянием различных мотивирующих факторов, одним из наиболее важных среди которых является сложившаяся система налоговых стимулов по налогу на прибыль организации для данного вида деятельности, через которую государство поощряет капиталовложения в проведение научно-исследовательских и опытно-конструкторских работ (НИОКР), развитие инфраструктуры инновационной деятельности и переход организаций на инвестиционно-инновационную модель развития, стимулируя к переоснащению технического вооружения, обновлению парка оборудования и устранению низкой производительности на российских предприятиях [6–9].

В разных странах закреплены свои подходы к стимулированию инновационной деятельности предприятий. Результаты систематизации основных льгот по налогу на прибыль, наиболее часто применяемых в России и за рубежом, представлены на рис. 4.

Рис. 4. Основные налоговые стимулы для инновационных предприятий

Источник: разработано авторами

Алгоритм оценки и совершенствования ИИДП. Методики оценки ИИДП можно условно разделить на ряд направлений: базирующиеся на компаративном анализе эффективности самих инновационных проектов, реализуемых предприятием, а также на оценке по различным параметрам инновационной активности или инновационного потенциала самого предприятия.

Может быть предложен следующий алгоритм оценки ИИДП (рис. 5).

Процесс оценки ИИДП неразрывно связан с анализом результатов мониторинга базовых сфер деятельности хозяйствующего субъекта. Применение данного алгоритма апробировано в ООО «Компьютерные Информационные Технологии» (ООО «КИТ»), основным видом деятельности которого является «Разработка программного обеспечения и консультирование в этой области», а дополнительными

направлениями: научные исследования и разработки в области естественных и технических наук и обработка данных.

Предварительная стадия подразумевает анализ общего состояния предприятия в разрезе финансовых результатов, состояния дебиторской и кредиторской задолженностей, а также вероятности банкротства.

Оценка динамики и структуры, характеризующих финансовые результаты ООО «КИТ» за период 2015–2017 гг., показала, что выручка выросла (на 2,5%), несмотря на небольшое снижение в 2016 г. Подобная тенденция наблюдалась и в отношении расходов по обычным видам деятельности. В связи с ростом налогооблагаемой базы увеличивался размер налога на прибыль. Чистая прибыль выросла за указанный период (на 20%) и составила в 2017 г. 125 тыс. руб. (табл. 1).

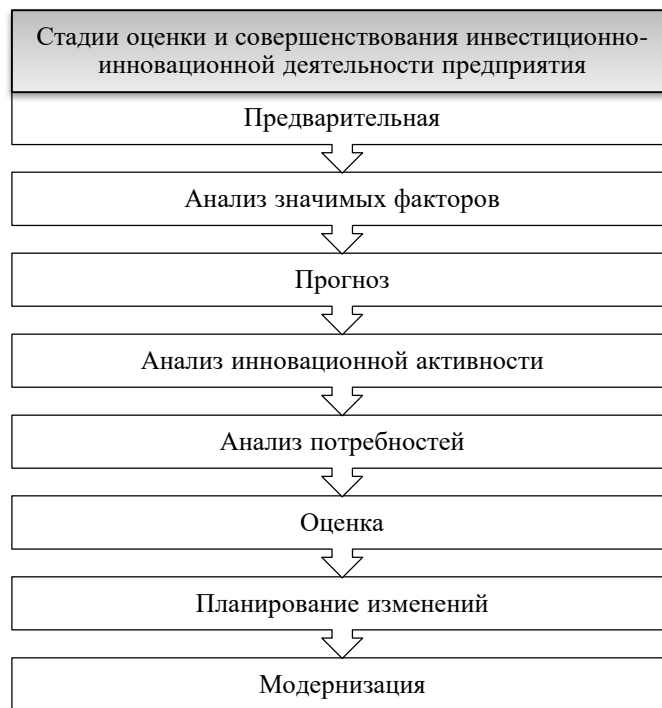

Рис. 5. Стадии оценки инвестиционно-инновационной деятельности
 Источник: разработано авторами

Таблица 1

**Показатели рентабельности
 ООО «Компьютерные Информационные Технологии» за период 2015–2017 гг.**

Показатель, %	2015 г.	2016 г.	2017 г.
Рентабельность продаж	9,86	10,4	9,9
Рентабельность продукции	2,1	2,4	2,4

Источник: разработано авторами

На предприятии имел место рост дебиторской и кредиторской задолженности, что в перспективе может неблагоприятно отразиться на деятельности предприятия. Отсутствие долгосрочных обязательств может означать возможность кредитования для расширения бизнеса в дальнейшем.

Диагностика вероятности банкротства по двухфакторной модели Альтмана показала, что его вероятность составляет менее 50%. По результатам анализа на данной стадии можно сделать вывод: состояние предприятия позволяет ему осуществлять инвестиционно-инновационную деятельность.

На стадии анализа значимых факторов отслеживаются изменения в законодательстве, касающиеся значимых факторов, просматриваются динамика и тенденции показателей, их характеризующих.

Оценка влияния значимых факторов проводится методом качественного анализа на основе экспертного мнения. Для этого присутствие фактора предлагается обозначить «1», отсутствие – «0». Общий показатель по группам факторов предлагается брать как среднее значение всех показателей, входящих в него. Конечный показатель будет являться средним арифметическим показателей по группам факторов. Результаты приведены в табл. 2.

Т а б л и ц а 2

Оценка влияния значимых факторов по группам для ООО «Компьютерные информационные технологии»

Факторы	Наличие	Значимость	Значение фактора	Среднее по группе факторов
Налогообложение:				
- наличие возможности включения затрат на НИОКР в статью расходы при определении налогооблагаемой базы;	1	1	1	0,34
- наличие повышающего коэффициента к включению затрат на НИОКР в статью расходы;	0	0,9	0	
- наличие возможности использования ускоренной амортизации основных средств в инновационной деятельности;	1	0,3	0,3	
- возможность получения отсрочки платежа по налогам (инвестиционного налогового кредита);	1	0,4	0,4	
- наличие сниженной ставки по налогу на прибыль.	0	1	0	
Наличие функционирующей системы инновационного менеджмента:				
- наличие ориентации новшеств на рынок;	1	0,6	0,6	0,42
- наличие восприимчивости предприятия к инновациям;	1	0,8	0,8	
- наличие на предприятии источника творческих идей;	1	0,7	0,7	
- наличие экономически обоснованной системы отбора и оценки инновационных проектов;	0	0,9	0	
- наличие индивидуальной и коллективной ответственности за результаты инновационной деятельности.	0	0,6	0	
Инвестиционный и инновационный климат:				
- наличие положительной динамики объема инвестиций в масштабе страны или региона;	0	0,8	0	0,475
- наличие положительной динамики количества реализованных инновационных проектов;	1	0,6	0,6	
- общий рост экономики;	1	0,6	0,6	
- наличие положительной динамики в объеме и удельном весе инновационной продукции в общем объеме производства.	1	0,7	0,7	
Неопределенность:				
- отслеживание и адаптация к изменениям законодательства;	1	0,8	0,8	0,4
- распространенность и общедоступность информации.	0	1	0	
Размеры и структуры капитала компании:				
- возможность личной вовлеченности собственника в процесс управления инновациями;	1	0,8	0,8	0,4
- возможность привлечения заемного капитала в инновационный процесс.	0	0,9	0	
Интегральный показатель:	0,407			

Источник: разработано авторами

Влияние факторов на возможности и стимулы к осуществлению инвестиционно-инновационной деятельности предложено оценивать по градации: 0–0,2 – мало-значимые, 0,2–0,5 – значимые, 0,5–0,8 – важные, 0,8–1 – крайне важные. Анализ полученных результатов позволил выявить значимость всех групп факторов. Так как значения всех показателей менее 0,5 и разброс их значений невелик, то нельзя выделить показатель, вносящий наибольший вклад в величину интегрального показателя. Следует отметить, что стимулы и возможности к осуществлению ИИД находятся на невысоком, но достойном уровне.

Представляется естественным, что данная оценка носит субъективный характер, так как каждый фактор оценивался на наличие или отсутствие, тогда как градаций состояния в реальности может быть гораздо больше.

Стадия прогноза предполагает определение будущих выгод от ведения дея-

тельности или реализации конкретного проекта, а также возможности альтернативных использований капиталовложений.

ООО «Компьютерные Информационные Технологии» в данное время не осуществляет новых инновационных проектов. Оценка результатов текущей инновационной деятельности не проводится. Планирование инвестиционно-инновационной деятельности также отсутствует.

На стадии анализа инновационной активности осуществляется анализ показателей инновационной активности предприятия. Для расчета используются общие затраты на ИИДП, состоящие из затрат на инновации и затрат на создание и поддержание условий для ведения ИИД.

Компания осуществляет инновационную деятельность с 2016 г., результаты расчета и динамика оцениваемых показателей отражены в табл. 3–5.

Т а б л и ц а 3

**Динамика и структура реализованной инновационной продукции
ООО «Компьютерные информационные технологии» за 2016–2017 гг.**

Показатель	2016 г.		2017 г.		17/16, %
	тыс.руб.	%	тыс.руб.	%	
Реализовано инновационной продукции, в т.ч.	1473,84	100	1672,48	100	13,47
- продуктов собственного производства	132,64	9	138	8,25	4,03
- купленных технологий и продуктов	1341,19	91	1534,48	91,75	14,41

Источник: разработано авторами

Т а б л и ц а 4

**Прибыль от инновационной деятельности
ООО «Компьютерные информационные технологии» за 2016–2017 гг.**

Показатель, тыс. руб.	2016 г.	2017 г.	17/16
Реализовано инновационной продукции	1473,84	1672,48	13,47
Расходы на инновационную продукцию	1370,43	1533,99	11,93
Прибыль от инновационной деятельности	103,40	138,49	33,93

Источник: разработано авторами

Т а б л и ц а 5

**Относительные показатели инвестиционно-инновационной деятельности
ООО «Компьютерные информационные технологии» за 2016–2017 гг.**

Показатель, %	2016 г.	2017 г.
Рентабельность инновационной деятельности, %	7,02	8,28
Доля дохода от реализации инновационной продукции в общем доходе от реализации продукции	26,70	29,00
Коэффициент наукоемкости производства	27,00	31,00

Источник: разработано авторами

Предприятие пока нельзя назвать полностью инновационным, однако показатели наукоемкости производства и доли дохода от реализации инновационной продукции в общем доходе от реализации демонстрируют нацеленность предприятия на инновационное развитие и усиление инновационной составляющей, несмотря на то, что данная деятельность осуществляется за счет реализации продукта несобственного производства.

На текущий момент предприятие не располагает системой оценки ИИД, поэто-

му и затрат на ее поддержание и совершенствование не несет. Однако можно рассчитать дополнительные затраты, которые возможно бы понесла организация в 2017 г., если бы осуществляла оценку ИИД (табл. 6). Таким образом, предприятие может позволить себе оценку ИИД, осуществляемую сотрудником за дополнительную надбавку в 1500 рублей в месяц.

Данные табл. 7 интегрируют результаты оценки всех предыдущих этапов и демонстрирует общее состояние предприятия через выявленные реперные точки.

Т а б л и ц а 6

Показатели с учетом затрат на оценку инвестиционно-инновационной деятельности в 2017 г.

Показатель, %	2017 г.
Реализовано инновационной продукции, тыс. руб.	1672,49
Расходы на инвестиционно-инновационную деятельность, тыс. руб.	1533,99
Расходы на оценку инвестиционно-инновационной деятельности, тыс. руб.	23,40
Общие расходы на инвестиционно-инновационную деятельность, тыс. руб.	1557,39
Доля расходов на оценку в общих расходах на инвестиционно-инновационную деятельность, %	1,50
Прибыль от инвестиционно-инновационной деятельности, тыс. руб.	115,09

Источник: разработано авторами

Т а б л и ц а 7

Сводная таблица оценки инвестиционно-инновационной деятельности ООО «Компьютерные информационные технологии» за 2016 и 2017 гг.

Показатель	Характеристика	Оценка
Предварительная стадия		
Выручка	↗	+
Расходы по обычной деятельности	↗	+ (!)
Чистая прибыль	↗	+
Рентабельность продаж	↘	(!)
Рентабельность продукции	↗	+
Дебиторская задолженность	↗	(!)
Кредиторская задолженность	↗	(!)
Вероятность банкротства	>50%	+
Стадия анализа значимых факторов		
Отслеживание изменений законодательства	есть	+
Интегральный показатель влияния значимых факторов	0,407	+ (!)
Стадия прогноза		
Планирование инвестиционно-инновационной деятельности	отсутствует	(!)
Стадия анализа инновационной активности		
Реализовано инновационной продукции	↗	+
Доля собственной инновационной продукции	↘	(!)
Доля купленных технологий и продуктов	↗	(!)
Прибыль от инновационной деятельности	↗	+
Рентабельность инновационной деятельности	↗	+
Доля дохода от реализации инновационной продукции в общем доходе от реализации продукции	↗	+
Коэффициент наукоемкости производства	↗	+
Доля расходов на оценку в общих расходах на инвестиционно-инновационную деятельность, %	-	(!)

Источник: разработано авторами

На стадии анализа потребностей через обратную связь с потребителями продукции формируется данные о потребностях в дальнейших инновациях. На стадии оценки соотносятся плановые и фактические показатели, оценивается динамика и выявляются проблемные зоны, разрабатываются рекомендации по совершенствованию. Предприятие функционирует стабильно, показывая положительную динамику прибыли и рентабельности как всей продукции, так и инновационной. Инве-

стиционно-инновационная деятельность занимает небольшую долю в общем объеме реализованной продукции.

В табл. 8 представлены основные выявленные проблемы предприятия. В результате анализа проблемных зон организация может переходить к стадиям планирования изменений и совершенствований.

На стадии планирования изменений разрабатывается оптимальная программа внедрения необходимых изменений с учетом всех внутренних и внешних факторов.

Т а б л и ц а 8

Проблемные зоны инвестиционно-инновационной деятельности ООО «КИТ»

Проблема	Пути решения
Малая доля собственной инновационной продукции в объеме реализации	С течением времени разработать конкурентоспособные приложения, учитывающие потребности. Привлечение заемных средств на собственные проекты.
Отсутствие системы оценки инвестиционно-инновационной деятельности	Привлечение имеющегося персонала к оценке, доплаты и стимулы по успешным результатам
Отсутствие планирования инвестиционно-инновационной деятельности	Назначение ответственных за планирование, включение в должностные обязанности, разработка указаний по планированию
Отсутствие системы оценки и обоснования инновационных проектов	Разработка соответствующей документации, должностных инструкций

Источник: разработано авторами

На стадии модернизации происходит реализация запланированных изменений. Разработанный алгоритм позволит создать на предприятии систему оценки ИИДП, характеризующуюся следующими чертами: система оценки ИИДП интегрируется в общую систему оценки экономической деятельности предприятия, поскольку ИИД находится в тесной связи с другими аспектами деятельности предприятия; наполнение системы оценки ИИДП может изменяться в зависимости от сферы деятельности, размера и нужд предприятия, однако общие основы, последовательность шагов и структура системы оценки будут идентичны вне зависимости от вышеперечисленных особенностей; совершенствование системы происходит по мере необходимости и выявления проблемных зон и способов улучшения деятельности, при этом процесс оценки является циклическим, так как структура алгоритма не претерпевает изменений, а варьировать будут только элементы ее наполнения; актуальность и необходимость наличия системы оценки на предприятии определяется уровнем и долей затрат на поддержание

системы в действии и ее совершенствование.

Предложенный алгоритм оценки и совершенствования ИИДП отражает непрерывный характер изучаемого процесса. Каждая стадия алгоритма может быть соотнесена с этапами ИИДП и быть полезна предприятию для своевременной диагностики необходимых изменений и слабых мест, что позволит ИИД быть гибкой и реагировать на изменения внешней среды.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. ИДП представляет собой многогранный процесс, связанный с рядом близких по смыслу и функциональному содержанию категорий. Инновации и инвестиции – основополагающие и равноценные составляющие ИИДП. С позиции предприятия данный процесс является непрерывным, циклическим и постоянно совершенствуемым и рассматривается неразрывно от факторов, на него влияющих. Он включает в себя инвестиции в инновационные проекты, в новую технику и технологии, разработку, внедрение новшеств, оценку этой деятельности, а также инвестирование в создание условий для совер-

шенствования ИИД и проведение мероприятий по ее совершенствованию [10–13].

Процесс осуществления ИИДП носит многосторонний характер, что обуславливает его рассмотрение как в виде фаз, так и в форме цикла инноваций с учетом различных по значимости, длительности и особенностям воздействия факторов, оказывающих непосредственное влияние на его отдельные стадии и на весь процесс в целом.

Среди факторов, оказывающих существенное влияние на всем протяжении инвестиционно-инновационного процесса, особо следует выделить налоговый фактор, способный стимулировать или ингибировать воздействие на ИИД, особенно за счет льгот по налогу на прибыль. Поощрения, применяемые в российском законодательстве по некоторым аспектам, например, сниженная ставка по налогу на прибыль для инновационных предприятий, менее эффективны по сравнению с подходами, применяемыми в других странах.

Существующие методики оценки ИИД основаны как на компаративном анализе эффективности самих инновационных проектов, реализуемых предприятием, так и на оценке по различным параметрам инновационной активности и инновационного потенциала самого предприятия. Кроме того, процесс оценки ИИД предприятия неразрывно связан с анализом результатов мониторинга базовых сфер деятельности хозяйствующего субъекта. Комплексный подход к анализу ИИД современного предприятия предполагает изучение как общего, так и особенного в процессах инвестирования и внедрения инноваций.

Литература

1. *Митрофанова И. А.* Оценка и совершенствование инвестиционно-инновационной деятельности предприятия: монография / И. А. Митрофанова, А. Б. Глисов, Н. П. Иванов, М. А. Крылова, Л. М. Шавтикова. – М.: Директ-Медиа, 2016. – 127 с.
2. *Иванов Н. П.* Управленческие инновации как условие конкурентного, устойчивого и безопасного развития региона / Н. П. Иванов // Вестник Волгоградского государ-

ственного университета. Серия 3: Экономика. Экология. – 2016. – № 1 (34). – С. 32–44.

3. *Доргушаова А. К.* Формирование экономического каркаса региональной инновационной системы / А. К. Доргушаова // Региональная экономика. Юг России. – 2016. – № 1. С. 81–88.

4. *Крылова М. А.* Условия и факторы активизации инвестиционно-инновационной деятельности предприятия / М. А. Крылова, И. А. Митрофанова // Финансы и кредит. – 2014. – № 44 (620). – С. 19–24.

5. *Широкова А. В.* Управление предприятием, инновации и инвестиции как важные условия экономического развития / А. В. Широкова // Интернет-журнал Науковедение. – 2015. – Т. 7, № 2 (27). – С. 84.

6. *Крылова М. А.* Экономические аспекты налогообложения прибыли предприятий в России и за рубежом / М. А. Крылова, И. А. Митрофанова // Молодой ученый. – 2013. – № 11, Ч. 3. – С. 407–410.

7. *Попова Л. В.* Экзогенные и эндогенные условия роста инновационной активности малых аграрных форм хозяйствования / Л. В. Попова, М. С. Лата // Региональная экономика. Юг России. – 2016. – № 3. – С. 79–84.

8. *Довбенко В. И.* Инновационное развитие и инвестиции в производство / В. И. Довбенко // Економічні студії. – 2014. – № 2 (02). – С. 38–41.

9. *Алтуфьева Н. В.* Разрешение конфликтов в малом и среднем бизнесе как стратегический приоритет экономического развития / Н. В. Алтуфьева // Региональная экономика. Юг России. – 2018. – № 2. – С. 33–39.

10. *Кузнецова С. А.* Малый и средний бизнес: инновационные приоритеты и проблемы развития / С. А. Кузнецова // Регион: экономика, социология. – 2016. – № 2(90). – С. 201–221.

11. *De Mooij R.* Well-designed fiscal incentives can help spur innovation and ultimately growth / R. De Mooij // Finance and Development. – 2017. – No. 54(1). – P. 14–15.

12. *Gokhberg L.* Tax Incentives for R&D and Innovation: Demand versus Effects / L. Gokhberg L. G, Kitova, V. Roud // Innovation and Economy. – 2014. – Vol. 8, no. 3. – P. 18–41.

13. *Титов В. В.* Оптимизация планирования инновационного процесса от разработки новой продукции до ее реализации / В. В.

Титов, С. К. Напреева // Регион: экономика, социология. – 2017. – №4 (96). – С. 285–306.

Referenses

1. *Mitrofanova, A. I. & Tliso, A. B. & Ivanov, N. P. & Krylova, M. A. & Shaftikova, L. M.* (2016). Assessment and improvement of investment and innovative activity of the enterprise: monograph. Moscow: Direct Media, 2016, 127.

2. *Ivanov, N. P.* (2016). Managerial innovations as a condition of competitive, sustainable and safe development of the region. Science Journal of Volgograd State University. Global Economic System1 (34), 32-44.

3. *Dorgushaova, A. K.* (2016). The formation of the economic framework of the regional innovation system. Regional Economy. South of Russia, 1, 81-88.

4. *Krylova, M. A. & Mitrofanova, I. A.* (2014). The Conditions and factors enhancing investment and innovation activities of enterprises Finance and credit, 44 (620), 19-24.

5. *Shirokova, A. V.* (2015). Management of the enterprise, innovation and investment as an important condition of economic development. Internet journal of the sociology of Science: 7, 2 (27): 84.

6. *Krylova, M. A. & Mitrofanova, I. A.* (2013). Economic aspects of taxation of profits

of enterprises in Russia and abroad. The Young scientist, 11, 3: 407-410.

7. *Popova, L. V. & Lata, M. S.* (2016). Exogenous and endogenous conditions of growth of innovative activity of small agricultural forms of management. Regional Economy. South of Russia, 3, 79-84.

8. *Dovbenko V. I.* (2014). Innovative development and investments in production. Economcs wide studie, 2 (02), 38-41.

9. *Altufyeva, N. V.* (2018). Conflict Resolution in small and medium businesses as a strategic priority of economic development. Regional Economy. South of Russia, 2, 33-39.

10. *Kuznetsova, S. A.* (2016). Small and medium business: innovative priorities and problems of development. Region: Economics, Sociology, 2(90), 201-221.

11. *De Mooij R.* (2017). Well-designed fiscal incentives can help spur innovation and ultimately growth. Finance and Development, 54(1), 14–15.

12. *Gokhberg, L. & Kitova, G. & Roud, V.* (2014). Tax Incentives for R&D and Innovation: Demand versus Effects. Innovation and Economy: 8, 3, 18–41.

13. *Titov, V. V. & Napreeva, S. K.* (2017). Optimization of planning of innovative process from development of new production before its realization. Region: Economy, sociology, 4 (96), 285-306.

Рябова І. А., Митрофанова І. В., Крилова М. А.

Стимули активізації інвестиційно-інноваційної діяльності сучасного підприємства

Завданням даного дослідження є характеристика процесу формування в Росії ефективної національної та регіональних інноваційних систем пов'язаний з інноваційною активністю підприємств різних масштабів, що займають різні ніші в національній господарській системі. Мета дослідження – обґрунтувати найбільш актуальні стимули активізації інвестиційно-інноваційної діяльності (ІД) підприємства. Предмет дослідження – інвестиційно-інноваційна діяльність сучасного російського підприємства середнього масштабу, який спеціалізується на інформаційних технологіях. Методи дослідження: автори з діалектичних позицій в рамках компаративного аналізу використовували статистичний, аналітичний, графічний методи, індукції і дедукції, а також власні розрахунки. Гіпотеза дослідження: алгоритм оцінки ІД повинен бути спрямований на виявлення вразливих місць підприємства та включати етапи: попередній, аналіз найбільш значущих чинників, прогноз, аналіз інноваційної активності, аналіз потреб, оцінку, планування змін і модернізацію. Виклад основних матеріалів: конкретизовано поняття та зміст ІД підприємства з позицій процесного підходу, змістовно уточнено ряд взаємопов'язаних категорій (інвестиції, інновації, інноваційний проєкт і ін.); запропонована заснована на факторном підході модель ІД підприємства, що охоплює всі стадії цього процесу і цикл інновацій; систематизовані основні пільги з податку на прибуток, розроблений алгоритм оцінки ІД підприємства. Оригінальність і практична значущість дослідження: розкрито специфіку ІД сучасного російського підприємства, здійснено компаративний аналіз її податкового аспекту, запропонована оригінальна модель розвитку ІД, апробована на прикладі підприємства ТОВ «Комп'ютерні Інформаційні Технології».

Висновки і перспективи подальших досліджень: авторські розробки спрямовані на активізацію ПД підприємства, яке займає нішу малого і середнього підприємництва в Росії, проте для великих підприємств запропоновані рекомендації потребують корекції.

Ключові слова: підприємство, податки, інновації, інвестиції, модель, алгоритм, ефективність, модернізація.

Ryabova I. A., Mitrofanova I. V., Krylova M. A.

Incentives for the activation of investment and innovative activity of the modern enterprise

Formulation of the problem: Process of the creation of an efficient national and regional innovative system in Russia is connected with innovative activity of enterprises of various scale taking various niches in the national economic system. The aim of the research: to substantiate the most efficient encouragements of investment and innovative activity of an enterprise. The subject of the research: investment and innovative activity of a middle size enterprise specializing in informational technologies. The methods of the research: the authors of the research on the basis of the dialectical thinking within the comparative analysis used the statistical, analytical and graphical methods, the methods of induction and deduction and also their own calculations. The hypothesis of the research: the algorithm of the assessment of innovation and investment activity of an enterprises should be directed on the identification of weak points of an enterprise and to include the following stages: preliminary, analysis of the most important factors, forecast, analysis of innovative activity, demand analysis, assessment, planning the changes and modernization. The statement of basic materials: the notion and the content of investment and innovation activity of an enterprise from the point of view of the process approach is specified. A number of the interrelated categories (investments, innovations, innovation project and others) is revised. A model of investment and innovation activity of an enterprise comprising all stages of this process and cycle of innovations is suggested. The main tax exemptions for profit tax are systematized. The algorithm of the assessment of investment and innovation activity of an enterprise is developed. The originality and practical significance of the research: the specificity of investment and innovation activity of a modern Russian enterprise is shown. The comparative analysis of its fiscal constituent is made. An original model of the development of investment and innovation activity approved using the example of the LTD "Computer Informational Technologies" is suggested.

Conclusions and perspectives of further research: the author's measures are directed on the encouragement of the innovation and investment activity of an enterprise which occupies the niche of small and medium sized entrepreneurship in Russia. However for large companies the mentioned recommendations need revision and correction.

Key words: enterprise, taxes, innovation, investment, model, algorithm, efficiency, modernization.

Рецензент: Чернова О.А. – доктор экономических наук, профессор кафедры «Информационная экономика» Южного федерального университета, г. Ростов-на-Дону, Российская Федерация.

Reviewer: Chernova O. – Professor, Ph.D. in Economics, Chair of Informational Economics, Southern Federal University, Rostov-on-Don, Russian Federation.

e-mail: chernova.olga71@yandex.ru

*Стаття надійшла до редакції
10.06.2018 р.*

*Стаття прийнята до друку
18.09.2018 р.*

ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ВИТРАТ НА ЕНЕРГОПОСТАЧАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

У статті проведено аналіз організаційних концепцій управлінського обліку витрат. Сучасні вимоги системи управління потребують єдиного найбільш ефективного підходу до вибору методу обліку витрат. Тому метою дослідження є запропонування підходу до оцінювання якості обліку витрат для обрання ефективної концепції їх обліку на енергопостачальних підприємствах. Дослідження проведено на основі таких методів: індукції, порівняння, експертного оцінювання. Гіпотезою дослідження є те, що загальні критерії якості облікової інформації, які застосовуються в управлінському аудиті можуть бути критеріями оцінювання концепції обліку витрат при формуванні облікової політики. Отже, за результатами дослідження запропоновано перелік якісних характеристик управлінського обліку та представлено аналіз ефективності обліку витрат за всіма концепціями. Оригінальність дослідження полягає в тому, що енергопостачальні підприємства мають певні особливості організації обліку витрат, які враховано при формуванні критеріїв оцінювання якості їх обліку. Запропоновані критерії доцільно застосовувати у практичній діяльності підприємств при розробці облікової політики. В результаті проведених досліджень було апробовано підхід до оцінювання якості концепцій обліку витрат та обґрунтовано доцільність застосування концепції стандарт-кост на прикладі підприємства ПАТ «Київобленерго». Перспективи подальших досліджень полягають у розробці системи критеріїв якості для фінансового та податкового обліку витрат на енергопостачальних підприємствах.

Ключові слова: організація обліку, якість, витрати, енергопостачальні підприємства.

Постановка проблеми. На сучасному етапі діяльності енергопостачальних підприємств облікова інформація є найціннішим ресурсом для здійснення процесу управління витратами, адже вона завжди пов'язана з реалізацією всіх управлінських функцій, таких як планування, організація, мотивація і контроль.

Відомо, що бухгалтерський облік витрат є основою інформаційного забезпечення діяльності підприємства. Його головне завдання – забезпечення як внутрішніх, так і зовнішніх користувачів інформацією про формування витрат, на підставі якої приймаються управлінські рішення. Вважаємо, що сучасний управлінський облік витрат неодмінно повинен бути якісно краще, ніж традиційний (класичний), однак необхідно встановити чіткі критерії його оцінювання.

На даний момент дуже гостро постає питання економії витрат на підприємствах. А тому залежно від організації системи обліку витрати можуть мати як доцільний, так і недоцільний характер. Сучасні вимоги системи управління потребують єдиного найбільш ефективного підходу до вибору методу обліку витрат. Проблеми обліку витрат полягають у серйозних змінах, пов'язаних із розширенням кола облікових об'єктів,

наданням гнучкості у використанні існуючих і розробці нових методик обліку, зміною місця бухгалтера в управлінні господарськими процесами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемі обліку витрат приділялося чимало уваги, як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями. Найбільш фундаментальними і такими, що охоплюють різні аспекти даної проблеми є праці наступних авторів: Давидова Т.М., Серікова Т.М., Ткаченко Н.М., Бутинця Ф.Ф. [2–14] та ін.

Разом з тим ряд питань щодо розробки підходу до оцінювання якості організації обліку витрат на підприємствах енергопостачання не достатньо висвітлений. Цими обставинами й обумовлюється вибір теми та формулювання мети статті.

Метою статті є запропонування підходу до оцінювання якості організації управлінського обліку витрат на енергопостачальних підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Робоча гіпотеза дослідження полягає в тому, що загальні критерії якості облікової інформації, які застосовуються в управлінському аудиті можуть бути критеріями оцінювання концепції обліку витрат при формуванні облікової політики.

У світовій практиці з управлінського обліку витрат існує низка концепцій: облік за центрами відповідальності; система калькулювання «Стандарт-Кост»; калькулювання

за системою «Директ-Костинг»; калькулювання на основі діяльності.

Порівняльну характеристику сучасних видів обліку витрат наведемо у табл. 1.

Т а б л и ц я 1

Порівняльна характеристика концепцій обліку витрат

Концепція обліку	Суть концепції	Недоліки	Переваги
1	2	3	4
Облік за центрами відповідальності			
Концепція центрів відповідальності	Центр відповідальності – це сфера діяльності, в межах якої встановлена персональна відповідальність менеджера за показники діяльності підрозділу. Керівник підприємства не має можливості персонально контролювати роботу кожного підрозділу.	Ускладнюється координація управління. Менеджери середнього рівня прагнуть влади вищого керівництва.	Досягається високий рівень професійної відповідальності.
Принципи обліку за центрами відповідальності	Система обліку за центрами відповідальності: менеджери відповідають тільки за ту діяльність, яка на них покладена та приймають участь в розробці бюджетів центру відповідальності, який очолюють.	Висока залежність якості роботи від кожної ланки.	Вузька спеціалізація сприяє підвищенню якості обліку.
Схеми обліку за центрами відповідальності	Типи центрів відповідальності визначаються керівником. Найчастіше визначають центри: 1). Центр витрат; 2). Центр прибутку; 3). Центр інвестицій.	Перелічені типи центрів відповідальності є організаційними і очолюють відповідно виробничі центри відповідальності.	Наявність успішної схеми обліку функціонування за центрами відповідальності.
Облік відповідальності на основі стандартних витрат. Система калькулювання «стандарт – кост»	Стандартні витрати – це витрати необхідні для виробництва певної продукції або послуг за нормальних умов діяльності. Стандарти відображають заплановані витрати на одиницю продукції, величина яких базується на обґрунтованих нормах витрат ресурсів.	Поточний облік змін норм не ведеться. Відхилення виявляються після закінчення бухгалтерських операцій, але вони не документуються.	Встановлення стандартів витрат. Аналіз відхилень та складання звітності. Дослідження відхилень. Внесення необхідних коректив. Встановлення стандартів витрат.
Калькулювання за системою «директ – костинг»	Дана система являє собою метод зрізаної (неповної) собівартості. Всі витрати поділяються на змінні та постійні. Коли маржа з змінних витрат тільки відшкодує суму постійних витрат, досягається «мертва точка» або точка критичного обсягу, коли фінансовий результат дорівнює нулю.	Не застосовується для визначення фінансового результату у фінансовому звіті (законодавчо). Застосовується для розробки поточних управлінських рішень (квартал, місяць). Необхідно проведення класифікації витрат.	Система дає можливість розмежувати змінні та постійні витрати, визначити релевантність витрат та вплив на них. Спрощується калькулювання собівартості за центрами відповідальності.
Калькулювання на основі діяльності	Суть системи полягає в тому, що на певні види продукції списуються прямі витрати, а непрямі витрати групуються і відносяться тільки на ті види продукції, що споживають відповідні виробничі процеси.	Потребує вирішення ряду методологічних питань: методи оцінки супутніх продуктів; розподіл загально виробничих витрат; розподіл виробничої собівартості між основними продуктами.	Для кожного виду непрямих витрат може бути обрана своя база розподілу (заробітна плата, площа цеху, машино-години роботи обладнання).

Джерело: розроблено авторами

Управлінський облік витрат у динамічній сфері бізнесу повинен відповідати новим вимогам до управління підприємством. В сьогоднішніх умовах відбувається глобалізація економіки та інтеграція бізнесу, використання в управлінні підприємством зарубіжних підходів та методик.

Введення міжнародних стандартів обліку не може не відобразитися на формуванні обліково-аналітичного забезпечення для прийняття рішень з управління витратами.

Центральне місце у розв'язанні питання підвищення якості облікового процесу займає розробка критеріїв й показників, що характеризують його ефективність. Якість процесу обліку на підприємстві –

відносна характеристика процесу обліку, яка пов'язана з метою його здійснення; комплексна характеристика, яка обумовлена взаємодією багатьох елементів процесу обліку.

Більшість якісних характеристик визначається об'єктивно на основі стандартів, договорів, контрактів. Система регулювання якості облікових процесів – це сукупність організаційної структури, відповідальності, процедур, процесів і ресурсів, спрямованих на формування якості облікових процесів з боку керівництва організації.

Існуюче в теперішній час розуміння ефективності облікового процесу, а також якісні характеристики систематизовані та представлені у табл. 2.

Т а б л и ц я 2

Характеристика ефективності процесу обліку

Автори та джерела	Розуміння ефективності облікового процесу	Характеристики ефективної облікової політики
С.Л. Коротаєв. [9]	Застосовувані методи ведення обліку повинні бути направлені на підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.	Можливість зниження податкового навантаження. Можливість спрощення документообігу й порядку відображення господарських операцій та зменшення помилок при веденні бухгалтерського обліку.
Т.В. Барановська [10]	Аналіз правових засад бухгалтерського обліку дозволив виділити основні вимоги до формування та застосування облікової політики підприємств: законність, адекватність, гласність, ефективність, єдність.	-
О.В. Шакина [11]	-	Система внутрішнього контролю обмежує можливість навмисного скоєння злочиння. В обліку відображені всі операції, маючи значення для обліку й звітності. Облікова система відповідає стратегії розвитку організації.
Т.А. Залишкіна [12]	Ведення обліку, котрий би відповідав стратегії розвитку організації й сприяв отриманню максимального ефекту (досягнення цілей й розв'язання певних задач, поставлених перед процесом ведення обліку) від функціонування системи обліку в рамках діючого законодавства.	Раціональність (маніпуляція обліковими даними для досягнення цілей в області фінансових показників й звітності без додаткових затрат). Досягнення однієї із чотирьох цілей: раціоналізація грошових потоків, зменшення трудомісткості обліку, підвищення інвестиційної привабливості, зближення із Міжнародними стандартними фінансовою звітності (МСФЗ).

Джерело: розроблено авторами

Осмилення, узагальнення та систематизація якісних характеристик ефективного процесу обліку дає можливість виділити й сформулювати основні критерії якості облікового процесу витрат на

підприємствах, які представлені у таблиці 3. Оцінка якості облікового процесу необхідна для виявлення недоліків, слабких місць та розробки рекомендацій щодо його вдосконалення. Оцінку облікового процесу

на відповідність обраним критеріям якості доцільно проводити методом експертних оцінок.

На основі виставлених балів пропонується визначити показник рівня досягнення якості (Ря) за кожним критерієм у відсотках наступним шляхом:

$$P_{я} = \frac{\text{Значення оцінки за критерієм}}{60} \times 100\% \quad (1)$$

Для проведення оперативного аналізу був розроблений спеціальний тест з порівнянням кожної концепції обліку витрат та виставленням оцінок (від 1-го до 4-х балів) в залежності від відповідності кожної концепції обліку витрат до визначених критеріїв ефективності, який прискорив процес аналізу. Результати аналізу за даними підприємства ПАТ «Київобленерго» представлені у табл. 3.

Т а б л и ц я 3

Аналіз якості та ефективності організації управлінського обліку витрат на ПАТ «Київобленерго»

№ п/п	Критерій якості процесу обліку	Бали за видами обліку (1-4б)			
		Облік за центрами відповідальності	Система калькулювання «Стандарт-кост»	Система калькулювання «Директ-костинг»	Калькулювання на основі діяльності
1.	Професійна відповідальність	4	3	2	2
2.	Координація управління	2	3	3	3
3.	Масштаб спеціалізації працівників	4	2	2	3
4.	Розподіл витрат за центрами відповідальності	4	2	2	2
5.	Ведення поточного обліку	3	1	3	3
6.	Негайне документування обліку	2	1	2	2
7.	Виявлення відхилень	1	4	1	2
8.	Встановлення стандартів	2	4	1	1
9.	Інформація про фактичні витрати	2	4	2	2
10.	Дослідження відхилень	2	4	3	2
11.	Можливість внесення необхідних корективів	1	4	2	3
12.	Можливість використання для визначення фінансового результату у фінансовому звіті	2	3	1	2
13.	Класифікація на змінні та постійні	1	2	4	4
14.	Аналіз релевантності витрат	1	2	4	3
15.	Можливість вибору іншої бази розподілу	2	2	2	4
Загальна сума балів:		33	41	34	38
Показник якості у відсотках:		55	68,33	56,67	63,33

Джерело: розроблено авторами

Підсумковий показник якості процесу обліку представляє собою середнє значення рівня досягнення якості за всіма розглянутими вище критеріями. Середня

оцінка характеризує якість процесу обліку як високе (75–100), задовільне (50–74), сумнівне (25–49) або незадовільне (0–24).

Результати оцінювання якості кожної концепції обліку витрат для підприємства ПАТ «Київобленерго» розглянемо на рис. 1.

Рис. 1. Результати аналізу якості організації обліку витрат на ПАТ «Київобленерго»
Джерело: розроблено авторами

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, найбільшу суму балів при проведенні тесту набрав облік витрат за системою калькулювання «Стандарт-кост» із показником якості у 41 бал або 68,33 %, отже, виявився найбільш якісним. Одним з найважливіших оціночних показників господарської діяльності енергопостачального підприємства є витрати.

Тому, ефективна організація управлінського обліку витрат забезпечить дотримання режиму економії, зростання продуктивності праці, скорочення непродуктивних витрат, що дозволить підвищити рентабельність підприємства.

Література

1. *Бутинець Ф. Ф.* Контроль і ревізія: підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» / Ф.Ф. Бутинець, Н.Г. Виговська, Н.М. Малюга, Н.І. Петренко. – Житомир: ПП «Рута», 2002. – 376с.

2. *Давидова Т. М.* Методологічні аспекти обліку витрат на збут та відображення їх в фінансовій звітності / Т.М. Давидова // Вісник податкової служби України. – 2009. – № 8. – С.14-19

3. *Серікова Т. М.* Облік, аналіз, аудит: навч. посібник / Т. М. Серікова, В. Д. Понікаров, Є. П. Кожанова, І. П. Оленко. – Х.: ВД «ІНЖЕК» 2003. – 380с.

4. *Ткаченко Н. М.* Бухгалтерський та фінансовий облік на підприємствах

України: підр. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл / Н. М. Ткаченко. – К.: А.С.К., 2002. – 542с.

5. *Білоусова І.* Методи обліку виробничих витрат і калькулювання собівартості продукції / І. Білоусова // Бухгалтерський облік і аудит. - 2008. – №9. - 3с.

6. *Маренич Т.* Методи обліку витрат і калькулювання собівартості продукції на підприємствах України / Т. Маренич // Бухгалтерський облік і аудит. - 2009. - №3. - 12с.

7. *Михалевич С.* Проблеми обліку транспортно-заготівельних витрат та шляхи їх вирішення / С. Михалевич // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. - № 9. – С. 18.

8. *Моссаковський В.* Про управлінський облік / В. Моссаковський // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – №10. – С. 37.

9. *Коротаєв С. Л.* Оптимизация учетной политики субъектов хозяйствования республики Беларусь: автореф. дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.12 – Бухгалтерский учет, статистика / С. Л. Коротаев. – Минск, 2001 – 22 с.

10. *Барановська Т. В.* Облікова політика підприємств в Україні: Теорія і практика: автореф. дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.06.14 – Бухгалтерський облік, аналіз, аудит / Т. В. Барановська. – Київ, 2005 – 27 с.

11. *Шакина О. В.* Учетная политика потребительского общества и аудит ее исполнения: автореф. дис. канд. экон. наук: спец. 08.00.12 – Бухгалтерский учет, статистика / О. В. Шакина. – Йошкар-Ола, 2010 – 19 с.

12. *Залышкина Т. А.* Технология формирования эффективной учетной политики организации: автореф. диссертации на соискание ученой степени канд. экон. наук: спец. 08.00.12. «Бухгалтерский учет, статистика» / Т.А. Залышкина. – Новосибирск, 2006. – 22 с.

References

1. *Butynet, F. F. & Vygovskaya, N. G. & Milyuga, N. M. & Petrenko, N. I.* (2002). Control and revision: a textbook for students of the specialty "Accounting and Audit". Rye-world: PE "Ruta", 376.

2. *Davydova, T. M.* (2009). Methodological Aspects of Accounting for Expenses on Sales and Their Reflection in Financial Reporting. Bulletin of the Tax Service of Ukraine, 8, 14–19.

3. *Serikova, T. M. & Poniarov, V. D. & Kozhanova, E. P. & Olenko, I. P.* (2003). Accounting, analysis, audit: curriculum. Manual. Khrkiv: VD "INZHEK", 380.

4. *Tkachenko, N. M.* (2002). Accounting and financial accounting at enterprises of Ukraine: sub. for studio econ special higher tutor lock. Kyiv: ASK, 542.

5. *Bilousova, I.* (2008). Methods of accounting for production costs and calculating

the cost of production. Accounting and Audit, 9, 3.

6. *Marenich, T.* (2009). Methods of cost accounting and costing of products at Ukrainian enterprises. Accounting and audit, 2009, 3, 12.

7. *Mikhalevich, S.* (2007). Problems of accounting for transport and procurement costs and ways of their solution. Accounting and Audit, 9, 18.

8. *Mossakovsky, V.* (2006). About management accounting. Accounting and auditing, 10, 37.

9. *Korotaev, S. L.* (2001). Optimization of accounting policy of business entities of the Republic of Belarus: author's abstract. dis Candidate econ Sciences: special 08.00.12 - Accounting, statistics. Minsk, 22.

10. *Baranovska, T. V.* (2005). Accounting policy of enterprises in Ukraina: Theory and practice: author's abstract. dis Candidate econ Sciences: special 06.08.14 - Accounting, analysis, audit. Kyiv, 27.

11. *Shakina, O. V.* (2010). Accounting policy of the consumer society and audit of its implementation: author's abstract. dis ... Candidate econ Sciences: special 08.00.12 - Accounting, statistics. Yoshkar-Ola, 19.

12. *Zalyshkina, T. A.* (2006). The technology of formation of effective accounting policy of the organization: author's abstract. Theses for the degree of associate professor. econ Sciences: special 08.00.12. - Accounting, statistics. Novosibirsk, 22.

Столярчук Г. В., Комар Р. А.

Оценка качества организации управленческого учета расходов на энергоснабженческих предприятиях

В статье проведен анализ организационных концепций управленческого учета расходов. Современные требования системы управления нуждаются единственного наиболее эффективно-го подхода к выбору метода учета расходов. Поэтому целью исследования является предложение методики оценки качества учета расходов для избрания эффективной концепции их учета на энергоснабженческих предприятиях. Исследование проведено на основе таких методов: индукции, сравнения, экспертного оценивания. Гипотезой исследования является то, что общие критерии качества учетной информации, которые применяются в управленческом аудите могут быть критериями оценки концепции учета расходов. Оригинальность исследования заключается в том, что энергоснабженческие предприятия имеют определенные особенности организации учета расходов, которые учтены при формировании критериев оценивания качества их учета. Предложенные критерии целесообразно применять в практической деятельности предприятий при раз-

работке учетной политики. В результате проведенных исследований был апробирован подход к оцениванию качества концепций учета расходов и обоснована целесообразность применения концепции стандарт-кост на примере предприятия ПАТ «Киевобленерго». Перспективы дальнейших исследований заключаются в разработке системы критериев качества финансового и налогового учета расходов на энергоснабженческих предприятиях.

Ключевые слова: организация учета, качество, расходы, энергоснабженческие предприятия.

Stoliarchuk H., Komar R.

Estimation of quality of organization the administrative account of charges on energyprocurement enterprises

The analysis of organizational conceptions of administrative account of charges is conducted in the article. The modern requirements of control system need the only most effective going near the choice of method of account of charges. Therefore a research aim is suggestion of methodology of estimation of quality of account of charges for electing of effective conception of their account on energyprocurement enterprises. Study is undertaken on the basis of such methods: induction, comparison, expert evaluation. A research hypothesis is that general criteria internals of accounting information, that are used in an administrative audit can be the criteria of estimation of conception of account of charges. Consequently, on results research the list of quality descriptions of administrative account is offered and the analysis of efficiency of account of charges on all the conceptions is presented. Research originality consists in that energyprocurement enterprises have the concern features of organization of account of charges that is taken into account at forming of criteria of evaluation of quality of their account. The offered criteria it is expedient to apply in practical activity of enterprises at development of registration politics. As a result of undertaken studies, going near the evaluation of quality of conceptions of account of charges was approved and expediency of application of conception of standart-cost is reasonable on the example of joint-stock company «Kievoblenergo». The prospects of further researches consist in development of the system of criteria of quality for the financial and tax account of charges on energyprocurement enterprises.

Keywords: organization of account, quality, charges, energyprocurement enterprises.

Рецензент: Момот Т. В. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Фінансово-економічна безпека, облік і аудит» Харківської національної академії міського господарства, Харків, Україна.

Reviewer: Momot T. – Professor, Ph.D. in Economics, Professor, Head of Financial and Economic Security, Accounting and Audit Department of the Kharkiv National Academy of Municipal Economy, Kharkiv, Ukraine.

e-mail: tvmomot@gmail.com

Стаття надійшла до редакції
28.07.2018 р.

Стаття прийнята до друку
18.09.2018 р.

УПРАВЛЕНИЕ ЗАТРАТАМИ СОВРЕМЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Показаны различия понятий «затраты» и «расходы», рассмотрена сущность системы управления затратами на предприятии, определены важнейшие функции системы управления затратами. Существование на предприятии системы управления с ее подсистемами позволяет определить будущие проблемы, в результате чего вопросы современного промышленного производства будут контролируемыми и практически решаемыми. Авторами определены основные недостатки в деятельности управленческого персонала предприятия по управлению затратами. Оригинальность исследования состоит в обосновании целей деятельности современного предприятия по управлению затратами относительно достижения результата осуществления самого процесса управления, предполагающего функционирование принятой организационной структуры. В свою очередь обосновано, что организационная структура отражает ход выполнения функций управления и характеризует его динамику. Практическое значение исследования состоит в разработке методики выбора и формулирования целей управления затратами предприятия, которые определяются стратегией предприятия и конкретными условиями их реализации. В заключении обосновывается вывод о том, что для принятия оптимальных управленческих и финансовых решений необходимо обладать информацией об имеющихся затратах, а также знать основные субъекты управления, перечень форм документов и отчетности, создаваемых субъектами управления.

Ключевые слова: затраты, расходы, издержки, управление затратами, система управления затратами.

Постановка проблемы. Предприятие, как сложно-структурированное образование, в зависимости от применяемого признака классификации, состоит из множества элементов. Одним из таких элементов является система управления затратами.

В условиях рыночных отношений, сопровождающихся усилением факторов неопределенности внешней среды, резко возрастают значение финансово-экономической устойчивости предприятий и повышение их конкурентоспособности. Поэтому во главу угла их деятельности становится поиск резервов увеличения прибыли за счет, прежде всего, совершенствования системы управления затратами.

Управление затратами относится к одной из наиболее сложных и важных задач функционирования хозяйствующих субъектов. Непоследовательность в действиях менеджмента фирмы или, просто неумение управлять затратами – одна из причин потери рыночной стоимости и, в конечном счете, жизнеспособности предприятия.

Анализ последних исследований и публикаций. Проблемы управления затратами остается весьма актуальным направлением научного поиска в современных экономических исследованиях. В зарубежной экономической литературе вопросы управ-

ления затратами исследовались такими авторами, как, Р. Антони, Р. Акофф, В. Говиндараджан, Х. Джонсон, Р. Каплан, К. Меллерович, Г. Плаут, Х. Й. Фольмут, Т. Хиромото, Н. Хиггинс, Ч. Г. Хорнгрен, О. Шмаленбах и др.

Теоретические и методологические основы управления затратами изложены в работах отечественных исследователей: А. А. Александрова, И. А. Бланка, Л. С. Васильевой, М. А. Вахрушиной, О. Н. Волковой, С. А. Городкова, П. С. Горянского, В. Б. Ивашкевича, Н. П. Кондракова, А. А. Мицкевича, С. А. Николаевой, С. А. Стукова, А. Д. Шеремета и др. [1; 5; 6; 12].

Анализ научной литературы показывает, что существует большое количество теоретических разработок, касающихся методологии и методики управления затратами на предприятии. Проблема же состоит в том, что при всем многообразии методов управления затратами, каждый из них нацелен на решение лишь локальной задачи управления, и, не позволяет эффективно решать весь комплекс управленческих задач, стоящих перед хозяйствующим субъектом [7].

В целях системного подхода к управлению затратами необходимо определить, что же понимается под «управлением» и, в частности, «управлением затратами». Изу-

чение экономической литературы показывает, что подходов к понятию «управление» очень много.

Согласно Бланку И.А., «управление - систематическое, сознательное, целенаправленное, планомерное воздействие на процесс общественного труда в соответствии с объективными экономическими законами развития производства» [2].

Бусел И. П. утверждает, что «управлять – значит, вести предприятие к его цели, извлекая максимальные возможности из всех имеющихся в его распоряжении ресурсов» [3].

Цель статьи – охарактеризовать процесс управления затратами на современном предприятии с учетом факторов повышения прибыльности предприятия.

Изложение основного материала исследования. Управление затратами – это непрерывный процесс влияния на производительность оборудования, цеха или организации в целом для достижения конечной цели – прибыльности предприятия и роста благосостояния его собственников и персонала.

В процессе своего функционирования система управления затратами разделяется на две подсистемы: управляющую подсистему, или субъект управления и управляемую подсистему, или объект управления. Субъект управления затратами - руководители и специалисты предприятия и производственных подразделений. Объект управления затратами - собственно затраты предприятия на разработку, производство, реализацию, эксплуатацию, утилизацию продукции, процесс их формирования и оптимизации. Затраты – это денежная оценка стоимости всех видов расходов предприятия на производство, обращение и реализацию продукции.

Наряду с понятием «затраты» в экономической теории и практике широко используется категория «издержки». Издержки - это совокупность различных видов затрат на производство и продажу продукции в целом или ее отдельных частей. Некоторые авторы рассматривают понятия «затраты на производство» и «издержки производства» как идентичные, однако это не соответствует действитель-

ности. Эти понятия могут трактоваться как синонимы только в определенных условиях. Но все же понятие «издержки» шире понятия «затраты».

В экономической теории существуют разные подходы к определению издержек производства. Значительным шагом в исследовании издержек производства явились взгляды классиков буржуазной политической экономии - А. Смита и Д. Рикардо. Так, у А. Смита, единственной составной частью издержек производства являлась заработная плата. Им также было введено понятие абсолютных издержек [12].

Д. Рикардо отрицал влияние заработной платы на стоимость товаров. Он считал, что стоимость товара зависит от относительного количества труда, которое необходимо для его производства, а не от размеров вознаграждения за этот труд. Д. Рикардо создал модель формирования стоимости как суммы затрат труда, определяемых по принципу добавленной стоимости, а также сформулировал теорию сравнительных издержек. Он писал, что «...относительные издержки производства двух товаров приблизительно пропорциональны количеству труда, затраченному соответственно на каждый из них с начала до конца» [11].

К. Маркс создал теорию трудовой стоимости и, на ее основе дал научное объяснение различных значений издержек производства. В работах К. Маркса обращается внимание на объективную обусловленность существования издержек производства.

Раскрывая сущность издержек, К. Маркс выделяет в них две стороны: материально-вещественное содержание и общественную форму. Первая обусловлена процессом производства, его факторами и, не зависит от производственных отношений. Вторая определяется спецификой производственных отношений и имеет особенности в каждой общественно-экономической формации. В марксистской теории издержек показаны не только различные стороны издержек, но и тенденции их развития [8].

В конце XIX – XX вв. развитие теории об издержках производства были

представлены неоклассическими, институциональными и неинституциональными теориями.

Объектом неоклассических воззрений была фирма, поэтому издержки производства анализируются неоклассиками с позиции фирмы и, рассматриваются как взаимосвязь между объемом производства и ценой товара.

Неоклассические концепции издержек производства (А. Маршалл) рассматривают их как сумму затрат (постоянных и переменных) на приобретение факторов производства. Одним из вкладов А. Маршалла в теорию издержек явилась его оценка динамики постоянных издержек. Он показал, что в долгосрочном периоде постоянные издержки становятся переменными. Превышение издержек над величиной рыночной цены заставляет фирму покинуть рынок [9].

Согласно теории австрийской школы маржиналистов (наиболее полно представленной в работах Фридриха фон Визера), издержки – это не производственные затраты, а форма компенсации в результате отказа от иного использования. По мнению Ф. Визера категория издержек носит субъективный характер. Издержки определя-

ются в соответствии с полезностью конечной продукции. Теория альтернативных издержек не содержит ответа на вопрос, как издержки распределяются между производственными факторами.

Институционалистская теория издержек представлена в работах Дж.Б. Кларка, который тщательно исследовал различные типы затрат: индивидуальные и общественные, абсолютные, дополнительные, финансовые, производственные, долгосрочные и краткосрочные.

Широко известна теория транзакционных издержек, разработанная представителями неинституционализма (Р.Коуз).

Неинституционалисты считают, что функция рынка заключается в экономии транзакционных издержек, а главным его преимуществом является тенденция к минимизации затрат каждого участника обмена на получение информации [10].

Таким образом, в основе современной западной экономической теории лежат постулаты неоклассической и транзакционной теории издержек производства.

Выбор и формулирование целей определяются стратегией предприятия и конкретными условиями их реализации (рис. 1).

Рис. 1. Цели управления затратами на предприятии

Источник: разработано авторами

Важнейшими из них являются два момента. Первый: издержки производства являются оплатой приобретенных факторов производства. Второй: в центре классификации издержек производства лежит взаимосвязь между объемами производства и издержками. В соответствии с этим, затраты делятся на зависимые и независимые от объема производимой продукции.

Цели деятельности по управлению затратами достигаются в результате осуществления самого процесса управления, предполагающего функционирование принятой организационной структуры, которая отражает ход выполнения функций управления и характеризует его динамику.

Как любая система, согласно А. Файолу, система управления затратами подразумевает реализацию основных функций управления.

1. Планирование. Это прогнозирование и подготовка к будущему. Поиск наиболее оптимального использования ресурсов для обеспечения высокого качества товаров и максимизации прибыли. Планирование предполагает определение общих затрат с выделением расходов, включаемых в себестоимость в целях налогообложения, производственную себестоимость, полную себестоимость.

2. Организация. Обеспечение предприятия всем необходимым. Формирование системы управления производством, ориентированной на постоянный контроль затрат и поиск резервов их эффективного снижения; вовлечение в систему управления затратами всех видов затрат.

3. Мотивация. Нахождение инструментов воздействия на участников производства и, побуждение их к снижению затрат.

4. Координация. Командная деятельность, как средство выполнения организационной работы. Функция реализуется посредством сравнения фактических затрат с плановыми, определения абсолютных и относительных отклонений и, на основе этого принятия мер по ликвидации этих расхождений. Эффективная координация позволяет предприятию избежать серьезных отклонений от запланированных мероприятий.

5. Контроль. Эффективное использование ресурсов и потенциала компании; своевременная адаптация к изменениям; обеспечение финансовой устойчивости организации и ее развития в условиях жесткой конкуренции; поддержание требуемого размера затрат и разумной экономии; определение прогнозного или фактического размера затрат; сравнение полученных данных с ранее запланированными или определенными в соответствии с принципами рациональности; оценка отклонения и степень их влияния на деятельность организации; выявление причины отклонений; проведение корректировки [4].

В зависимости от стратегических целей, поставленных на предприятии, субъекты управления могут принимать различные решения, а, следовательно, и использовать различные методы управления.

Система управления затратами включает в себя целый набор методов. Особый интерес представляют следующие методы:

А. Метод запланированных (целевых) затрат. Суть его в планировании величины затрат при разработке нового продукта с ориентацией на основных конкурентов.

Б. Определение затрат по процессам. При данном методе общие издержки разбиваются по видам деятельности и процессам, а также выявляются причины их возникновения, оптимизации процесса по качеству, срокам, эффективности, более точной калькуляции совокупных расходов предприятия.

В. Управление затратами на базе жизненного цикла продукции. Метод применяется на этапе конструирования и разработки нового продукта. Он способствует уменьшению расходов по жизненному циклу продукта, сокращению сроков разработки, повышению гибкости процесса создания нового продукта.

Г. Управление затратами на базе сравнения с лучшими показателями конкурентов. Основа метода состоит в оптимизации таких показателей как издержки, качество и сроки, что обеспечивает повышение конкурентоспособности предприятия.

Д. Стратегического управления затратами. Метод заключается в переориентации информационных потоков, их направленности в сторону долгосрочной перспективы, одновременном учете внутренних и внешних сторон деятельности предприятия, использовании дополнительных данных (в том числе и нефинансового характера) и, не имеющих прямого отношения к издержкам.

При планировании, учете и анализе различные виды затрат объединяются по какому-либо общему признаку в ограниченное число групп, т.е. производится классификация затрат. Классификация затрат позволяет решать вопросы управления затратами на предприятии путем изучения процессов формирования затрат и взаимоотношений между их отдельными группами.

При этом, нужно учитывать, что все субъекты управления должны располагать оперативной информацией о затратах, чтобы при возникновении отклонений от плана иметь возможность своевременно принять корректирующие решения.

В настоящее время, управление основными затратами на большинстве предприятий осуществляется по мере поступления проблем, что является неэффективным, в результате чего снижается конкурентоспособность выпускаемой продукции и рентабельность продаж.

Основные недостатки в деятельности управленческого персонала предприятия по управлению затратами.

1. Непоследовательность в системе управления, отрыв от всей системы управления предприятием.

2. Отсутствие учета и анализа изменения факторов рыночной ситуации, влияющих на количество, состав и структуру затрат. В то же время для учета этих факторов требуются существенные ресурсы.

3. Слабое владение приемами управленческого учета. В частности, руководители предприятия (субъекты управления) не получают достоверной информации о связи затрат с активами, неправильно оценивают влияние затрат на чистую,

экономическую прибыль и капитал компании.

4. Дефицит информации. Передача данных об использовании материально-вещественных факторов производства осуществляется не в полном объеме и несвоевременно, приводя к негативным последствиям для расчета расходов, себестоимости.

5. Излишки информации. Избыточность информации, приводящая к дополнительным затратам ресурсов и времени компании. Чрезмерность информации приводит к усложнению и загруженности всей системы.

6. Отсутствие обратной связи. Система управления затрат «сверху», даже с учетом планирования и контроля расходов, не может быть залогом достаточной результативности функционирования системы. Для эффективной ее работы, до каждого сотрудника требуется доносить информацию о задачах, функциях, принципах взаимодействия структурных подразделений предприятия, что также требует расходов на обучение персонала.

Выводы и перспективы дальнейшего исследования. Суммируя вышесказанное, отметим, что для принятия оптимальных управленческих и финансовых решений необходимо обладать информацией об имеющихся затратах, а также знать основные субъекты управления, перечень форм документов и отчетности, создаваемых субъектами управления.

Существование на предприятии системы управления с ее подсистемами позволяет определить будущие проблемы, в результате чего вопросы современного промышленного производства будут контролируемыми и практически решаемыми. Можно согласиться с Н. В. Киреевой, которая считает, что соединение возможностей существующего теоретического и методологического инструментария управления затратами и потребностями управленческой практики является актуальнейшей задачей научного поиска и предопределяет новизну исследования [7].

Литература

1. Анализ эффективности хозяйственной деятельности промышленных объединений и предприятий. Справочное пособие / Под ред. Л. Л. Ермолович. – М.: Высшая школа, 2015. – 496 с.
2. Бланк И. А. Стратегия и тактика управления: Учебное пособие. – М.: Прогресс, 2013. – 340 с.
3. Бусел И. П. Экономика и организация производства: Учебное пособие. – Минск: Ураджай, 2014. – 296 с.
4. Бюджетирование и контроль затрат в организации [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://fd.ru/articles/157136-sqk-15-m10-byudjetirovanie-i-kontrol-zatrat-v-organizatsii>.
5. Инновационное развитие как фактор повышения конкурентоспособности в экономической среде: монография / под редакцией Р. А. Галиахметова, В. К. Тюрева. – Ижевск: Изд-во ИжГТУ, 2014. – 176 с.
6. Ионова А. Ф. Финансовый анализ / А. Ф. Ионова, Н. Н. Селезнева. – М.: Изд-во Проспект, 2006. – 624 с.
7. Киреева Н. В. Управление затратами промышленного предприятия с многопродуктовым производством. Автореф. дис. на соискание ученой степени доктора экономических наук [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.susu.ru/sites/default/files/dissertation/autoreferat_kireeva_n_v.pdf.
8. Маркс К. Капитал / К. Маркс, Ф. Энгельс. Т. 25. Ч. I. М.: Политиздат, 1961. – 545 с.
9. Маршалл А. Принципы экономической науки. – М.: Прогресс-Универс, 1993. – 594 с.
10. Поведение фирмы в условиях совершенной и несовершенной конкуренции [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mydocx.ru/4-30269.html>
11. Риккардо Д. Сочинения / Д. Риккардо. Т. 3. – М.: Госполитиздат, 1955. – 294 с.

Тюрев В. К., Подгорна А. Г.

Управління витратами сучасного підприємства

Показані відмінності понять «затрати» і «витрати», розглянуто сутність системи управління витратами на підприємстві, визначено найважливіші функції системи управління витратами. Існування на підприємстві системи управління з її підсистемами дозволяє визначити майбутні проблеми, в результаті чого питання сучасного промислового виробництва будуть контрольованими і практично розв'язуються. Таким чином, з'єднання можливостей існуючого теоретичного і

12. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М.: Соцэкгиз, 1962. – 684 с.

References

1. Ermolovich, L. L. (2015). Analysis of the effectiveness of economic activities of industrial associations and enterprises. Moscow: Higher School, 496.
2. Blank, I. A. (2013). Strategy and management tactics: Tutorial. Moscow: Progress, 340.
3. Bosel, I. P. (2014). Economics and organization of production: textbook. Minsk: Urajay, 296.
4. Budgeting and cost control in the organization. Retrieved from: <http://fd.ru/articles/157136-sqk-15-m10-byudjetirovanie-i-kontrol-zatrat-v-organizatsii>.
5. Galiakhmetova, R. A. & Tyurev, V. K. (2014). Innovative development as a factor in improving competitiveness in the economic environment: monograph. Izhevsk: IzhSTU publishing house, 176.
6. Ionova, A. F. & Selezneva, N. N. (2006). Financial analysis. Moscow: Publishing House Prospectus, 624.
7. Kireeva, N. Century Management costs of an industrial enterprise with a multi-product production. Author. dis. for the degree of Doctor of Economic Sciences. Retrieved from: http://www.susu.ru/sites/default/files/dissertation/autoreferat_kireeva_n_v.pdf.
8. Marx, K. & Engels, F. (1961). Capital. T. 25. Part I. Moscow: Politizdat, 545.
9. Marshall, A. (1993). Principles of economic science. Moscow: Progress-Univers, 594.
10. The behavior of the company in perfect and imperfect competition. Retrieved from: <http://mydocx.ru/4-30269.html>
11. Riccardo, D. (1955). Works. T. 3. Moscow: Gospolitizdat, 294.
12. Smith, A. (1962). Study on the nature and causes of the wealth of nations. Moscow: Sotsekgiz, 684.

методологічного інструментарію управління витратами і потребами управлінської практики є актуальним завданням наукового пошуку і зумовлює новизну дослідження. Мета статті - охарактеризувати процес управління витратами на сучасному підприємстві з урахуванням факторів підвищення прибутковості підприємства. Авторами визначені основні недоліки в діяльності управлінського персоналу підприємства з управління витратами. Оригінальність дослідження состіті в обґрунтуванні цілей діяльності сучасного підприємства з управління витратами щодо досягнення результату здійснення самого процесу управління, який передбачає функціонування прийнятої організаційної структури. У свою чергу обґрунтовано, що організаційна старукура відображає хід виконання функцій управління і характеризує його динаміку. Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці методики вибору і формулювання цілей управління витратами підприємства, які визначаються стратегією підприємства і конкретними умовами їх реалізації. У висновку обґрунтовується висновок про те, що для прийняття оптимальних управлінських і фінансових рішень необхідно мати інформацію про наявні витратах, а також знати основні суб'єкти управління, перелік форм документів і звітності, що створюються суб'єктами управління.

Ключові слова: витрати, механізм, цель, управління витратами, система управління витратами.

Turev V., Podgornaya A.

Cost management of modern enterprises

The differences between the concepts of kinds costs are shown, the essence of the cost management system at the enterprise is considered, the most important functions of the cost management system are defined. The existence of a management system with its subsystems at an enterprise allows defining future problems, as a result of which issues of modern industrial production will be controlled and practically solved. Thus, combining the capabilities of the existing theoretical and methodological tools for managing the costs and needs of managerial practice is the most urgent task of scientific research and predetermines the novelty of the research. The purpose of the article is to characterize the process of cost management in a modern enterprise, taking into account factors that increase the profitability of the enterprise. The authors identified the main shortcomings in the activities of the management personnel of the enterprise for cost management. The originality of the research is to justify the goals of the modern enterprise cost management regarding the achievement of the result of the implementation of the management process itself, which implies the functioning of the adopted organizational structure. In turn, it is substantiated that the organizational structure reflects the course of performance of management functions and characterizes its dynamics. The practical significance of the study is the development of methods for selecting and formulating the goals of managing the costs of an enterprise, which are determined by the strategy of the enterprise and the specific conditions for their implementation. The conclusion substantiates the conclusion that in order to make optimal managerial and financial decisions, it is necessary to have information about the costs, as well as to know the main subjects of management, the list of forms of documents and reports created by the subjects of management.

Key words: expenses, costs, cost management, cost management system.

Рецензент: Павлов К. В. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Економіка та управління» Камського інституту гуманітарних та інженерних технологій, м. Іжевськ, Російська Федерація.

Reviewer: Pavlov K. – Professor, Ph.D. in Economics, Head of Economy and Management Department Kamsky institute of humanitarian and engineering technologies, Izhevsk, Russia.

e-mail: kvp_ruk@mail.ru

Стаття надійшла до редакції
18.05.2018 р.

Стаття прийнята до друку
18.09.2018 р.

УДК 338.242:37.078
JEL Classification: J11

БУРЛУЦЬКА С. В., БУРЛУЦЬКИЙ С. В.

МЕНЕДЖМЕНТ ПРУЖНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Метою статті є формування концептуальних засад побудови дієвого менеджменту пружності соціальних бізнес-процесів системи освіти в умовах посткризового відновлення соціально-економічної системи України. В роботі доведено, що соціальна пружність повинна визнаватися в якості одного з основного компонентів в рамках можливості суспільства протистояти серйозним проблемам економічних, природних, техногенних та політичних небезпек. У сфері освіти соціальна пружність та ефективність обумовлюється сукупністю чинників, пов'язаних з спроможністю суб'єктів освітнього процесу досягати позитивних результатів навчання незважаючи на шоківі збурення соціально-економічної системи. Запропонована в роботі концепція менеджменту пружності соціальних бізнес-процесів в системі освіти спрямована на забезпечення ефективного відновлення суспільства в умовах шоківих збурень та повинна сприяти досягненню більш високих доменів сталості та пружності. Умовою реалізації запропонованої концепції є використання закордонного досвіду – методичних напрацювань Світового Банку та інструментарію програм ERA та SABER.

Ключові слова: менеджмент, бізнес-процес, соціальна пружність, система освіти, шоківі збурення.

Постановка проблеми. Формування потужної системи освіти, що сприяє навчанню життєвим навичкам та соціальній єдності є важливим завданням для будь-якої країни. Разом з тим, флуктуаційні збурення соціально-економічних систем такі як стихійні лиха, політичні кризи, епідемії, спалахи насильства та збройні конфлікти можуть негативно вплинути на здатність систем освіти надавати свої послуги. Особливо актуальним це питання є для регіонів Сходу України, освітня інфраструктура яких вимушена адаптуватися до умов збройного конфлікту в Донецькій та Луганській областях. У той же час, як це не парадоксально, освіта може допомогти пом'якшити зазначені ризики та посилити спроможність дітей та молоді досягти успіхів, незважаючи на негаразди, з якими вони стикаються. Саме це явище може бути ідентифіковано як прояв «соціальної пружності» - здатності людей, а також їх спільнот та відповідних інститутів відроджуватися, домагатися успіху та здійснювати позитивні перетворення під впливом збурюючих факторів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Мультидисциплінарний підхід до розуміння явища «соціальної пружності» зумовив велику кількість публікацій у цьому напрямку. Безпосередньо в соціологічному контексті слід відзначити роботи В. Адгера [1] та Дж. Кофінаса [2] присвячені питанням

формування здатності соціальної інфраструктури протистояти зовнішнім шокам та зберігати функціонування та цілісність суспільства. Питання успішної адаптації, позитивного функціонування, росту компетенцій, не зважаючи на високий рівень ризиків або посттравматичний стан підіймалися в дослідженні Б. Егеланда [3]. Ґрунтовне дослідження здатності людини навчатися та змінюватися в умовах інституціональних обмежень з обміну знаннями, перенавчання, управління соціальним капіталом наведено в монографії Л. Гундерсона та К. Фольке [4].

Визнаючи теоретичну та практичну цінність напрацювань згаданих дослідників, відзначимо, що проблема формування дієвої системи освіти спроможної забезпечити достатній рівень соціальної пружності не знайшла свого відображення у вітчизняних дослідників, а отже нагальною є потреба формування концептуальних засад і організаційно-методичних підходів до реформування вітчизняної сфери освіти.

Метою статті є формування концептуальних засад побудови дієвого менеджменту пружності соціальних бізнес-процесів системи освіти в умовах посткризового відновлення соціально-економічної системи України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальна пружність в нашому розумінні поєднує в собі індивідуальну пруж-

ність та пружність притаманну інститутам громадянських суспільств [5]. В сучасних дослідженнях концепт соціальної пружності зайняв центральне місце в формуванні стратегії подолання наслідків шокових збурень. Разом з економічною та пружністю інфраструктури, соціальна пружність обирає все більше визнання в якості основного компонента в рамках можливості суспільства протистояти серйозним проблемам економічних, природних, техногенних та політичних небезпек.

Існує безліч визначень соціальної пружності. Суть питання полягає навколо трьох основних складових. Перша складова - це можливості суспільства сприйняти збурення або серію збурень на підставі адаптивного підходу та пружньо реагувати на них у відповідності з масштабами лиха і масштабами його наслідків. Друга складова - це здатність потерпілого суспільства відновлюватися від нижньої межі функціональності, досягнутої після катастрофи. Незаперечна теза, що пружні спільноти відновлюються швидше, ніж уразливі. Третя особливість полягає у властивостях спільноти конструктивно використовувати невдалий збіг обставин, підвищувати якість свого функціонування або переходити в домен сталості з більш пружною позицією, ніж була до шоку. З стратегічних позицій пружні спільноти повинні більш оптимально використовувати травматичний досвід, швидко адаптуватися до його наслідків, і з прискоренням просуватися вперед до більш пружного функціонального рівня.

Багаторічні дослідження з соціальної пружності показали, що діти, підлітки, молоді та дорослі можуть відновитися після кризи і працювати в несприятливих ситуаціях та контекстах [3, 6]. У сфері освіти соціальна пружність та ефективність обумовлюється сукупністю чинників, які співвідносяться з успіхами у навчанні, навіть якщо студенти піддаються ризикам.

Дослідження у сфері соціальної пружності показують, що люди можуть розвивати свої сильні сторони та здатність перетворювати кризові ситуації в можливості. Дослідження показників функціонування освітніх систем свідчить про те, що багато студентів успішно навчаються в академічному режимі, незважаючи на несприятливі економічні умови [6], безпритульність та труднощі трансформаційних періодів [7], збройні конфлі-

кти [8] та соціальне відторгнення [9]. Існуючі емпіричні дослідження вказують на ефективність певного комплексу управлінських та регуляторних дій, які ініційовані появою несприятливих ситуацій та забезпечують зростання соціальної пружності. Основною метою повинно бути підвищення релевантності системи освіти відповідно до потреб найуразливіших її учасників.

Особливу роль у цьому процесі відіграють ініціативи Світового Банку. У 2011 році Група Світового банку сформувала Стратегію 2020 в галузі освіти - «Доступне навчання для всіх». Задля інструментального забезпечення реалізації стратегії, Світовий банк розпочав багаторічну програму підтримки країн у систематичному моніторингу та зміцненні ефективності своїх систем освіти. Ця доказова ініціатива, яка отримала назву SABER (Systems Approach for Better Education Results) - системний підхід для досягнення результатів підвищення рівня освіти - буде набір інструментів діагностики систем освіти і їх складових щодо приведення їх до глобальних стандартів і впровадження найкращих світових практик [10]. Використовуючи отриману інформацію, SABER заповнює прогалину в доступності даних і ідентифікує найбільш важливі чинники для поліпшення якості освіти та досягнення кращих результатів. Інструменти SABER розробляються за рівнями освіти (розвиток дітей раннього віку, розвиток трудових ресурсів і вища освіта), а також стосуються: показників якості елементів системи (навчальні стандарти, освітні технології, оцінка студентів і викладачів); елементів управління та фінансування (автономія закладів освіти, фінансування інформаційних систем та залучення приватного сектору).

Маючи досить абстрактний характер, концепт соціальної пружності характеризується браком «технічної» переконливості, недостатньою придатністю до моделювання, «розмитим» інтерпретуванням і слабкою наочністю. Результатом цього є те, що соціальна пружність суспільства сприймається лише як додатковий або другорядний інструмент у боротьбі з природними, техногенними та соціальними небезпеками. Існує гостра необхідність подолання такого стану справ та надання соціальної пружності позицій, які вона цілком заслуговує, у сфері протидії надзвичайних соціально-економічних та екологічних шоків. Існуючого інструмен-

тарію недостатньо для виміру точного рівня соціальної пружності суспільств або спільнот. Навіть у постшоковій ситуації, відсутні загальноприйняті способи, щоб оцінити реальний рівень соціальної пружності суспільства. Більшість наявних методик носить поверхневий характер, не ґрунтуються на визначених критеріях, а являють собою в кращому випадку абсолютні та відносні порівняння. Навіть ретроспективно, інформація про параметри соціальної пружності досить мізерна і непереконлива, що робить це поняття важко зрозумілим, не сприяє накопиченню досвіду для формування стратегії подолання (протистояння) майбутнім шокам.

Припустимим варіантом слід вважати ретроспективний аналіз та оцінку параметрів соціальної пружності зацікавленими особами до настання шоку та з постійним оновленням. Такого роду інформація критично важлива не тільки для планування, визначення пріоритетів і бюджетування, а й для оцінки реалізації стратегій «пружність-оновлення». Дійсно, вимірювання соціальної пружності суспільства повинно бути центральною і невід'ємною частиною підготовчого етапу, а не постфактум безперервного процесу накопичення досвіду. Це особливо актуально для тих спільнот (громад), які постійно стикаються з небезпеками. У цих випадках моніторинг пружності суспільства забезпечує міцну основу знань і, можливо, складатиме платформу для прогнозування у разі достатньої, систематичної і досить різноманітної бази даних.

В контексті вирішення цієї проблеми для систем освіти, що опинилися в умовах системних флуктуаційних збурень, Світовий банк розробив додатковий набір інструментів для програми SABER, так звані Програми досягнення пружності освітніх систем (ERA). ERA (Education Resilience Approaches) – досягнення пружності освітньої системи – доповнює довідкову діагностику SABER за допомогою стратегій та інструментів для визначення ризиків, з якими стикаються студенти, викладачі та навчальні заклади, які працюють у складних умовах [10]. Крім того, ERA допомагає системам освіти визначити рівень та значення позитивної взаємодії серед окремих спільнот освітньої системи (студентів, батьків, педагогів та адміністрації навчальних закладів), які, за умови систематичної підтримки, зможуть ефективніше реагувати на проблеми пов'язані з соціаль-

но-емоційним самопочуттям та навчанням дітей, підлітків та молоді. ERA відкриває можливість формувати та розвивати відповідний інструментарій, яким освітні системи можуть заохочувати та підтримувати позитивну діяльність та забезпечувати трансформацію у разі виникнення шоккових збурень.

Вважаємо, що концепт соціальної пружності повинен прийняти форму цілісної структурованої теорії та забезпечити конструктивне методичне підґрунтя для практичного застосування. Та як вже зазначалося, цьому концепту не приділяється відповідної уваги як провідному компоненту поряд з іншими, більш класичними чинниками зменшення небезпеки шоккових збурень. У більшості випадків формулювання дефініції соціальної пружності носить розпливчастий і суб'єктивний характер, заснований на якісних оцінках, та обумовлюється інтересами зацікавлених сторін.

За допомогою відповідного методичного інструментарію задля оцінки рівня складності ситуації, пов'язаної з нестабільністю та збройними конфліктами, програми ERA та SABER спрямовані на забезпечення систематичного процесу збору даних щодо соціальних бізнес-процесів с подальшим формуванням управлінських рішень, здатних підтримувати місцеві зусилля, спрямовані на вдосконалення освітніх та неурядових програм. Таким чином, інструменти ERA та SABER повністю відповідають припущенню, що особи, організації та громади мають властиві їм активи та здатності не тільки підтримувати відновлення системи освіти після кризи, але також можуть сприяти поліпшенню результатів навчання.

Незважаючи на те, що соціальне та економічне середовище студента є визначальним предикатом результатів академічних досягнень, компоненти соціальної пружності, особливо в умовах довгострокового періоду, можуть визначати додаткові фактори успіху, які тісно співвідносяться з позитивними результатами навчання та життя дітей та молоді взагалі в умовах шокowego середовища. Вважаємо за доцільне запропонувати концепцію менеджменту пружності соціальних бізнес-процесів в системі освіти (рис.1), що створить певне науково-методичне та організаційне підґрунтя для вирішення зазначених вище проблем. Як зазначають фахівці Світового Банку сучасні освітні системи в контексті соціальної пружності вимагають

[10, 11]: 1) розуміння критичних та латентних ризиків, що впливають на суб'єктів та установи системи освіти; 2) встановлення цілей на основі сильних сторін систем у межах їх стратегічних планів, та відповідних індикаторів їх досягнення; 3) формування програми, спрямовані на пом'якшення ризи-

ків та створення резервів пружності у закладах освіти; 4) створення можливості для інновацій, гнучкості та постійного навчання; 5) реалізацію настанов спільного менеджменту, спрямованого на мотивацію працівників та забезпечення управління за відповідними за результати.

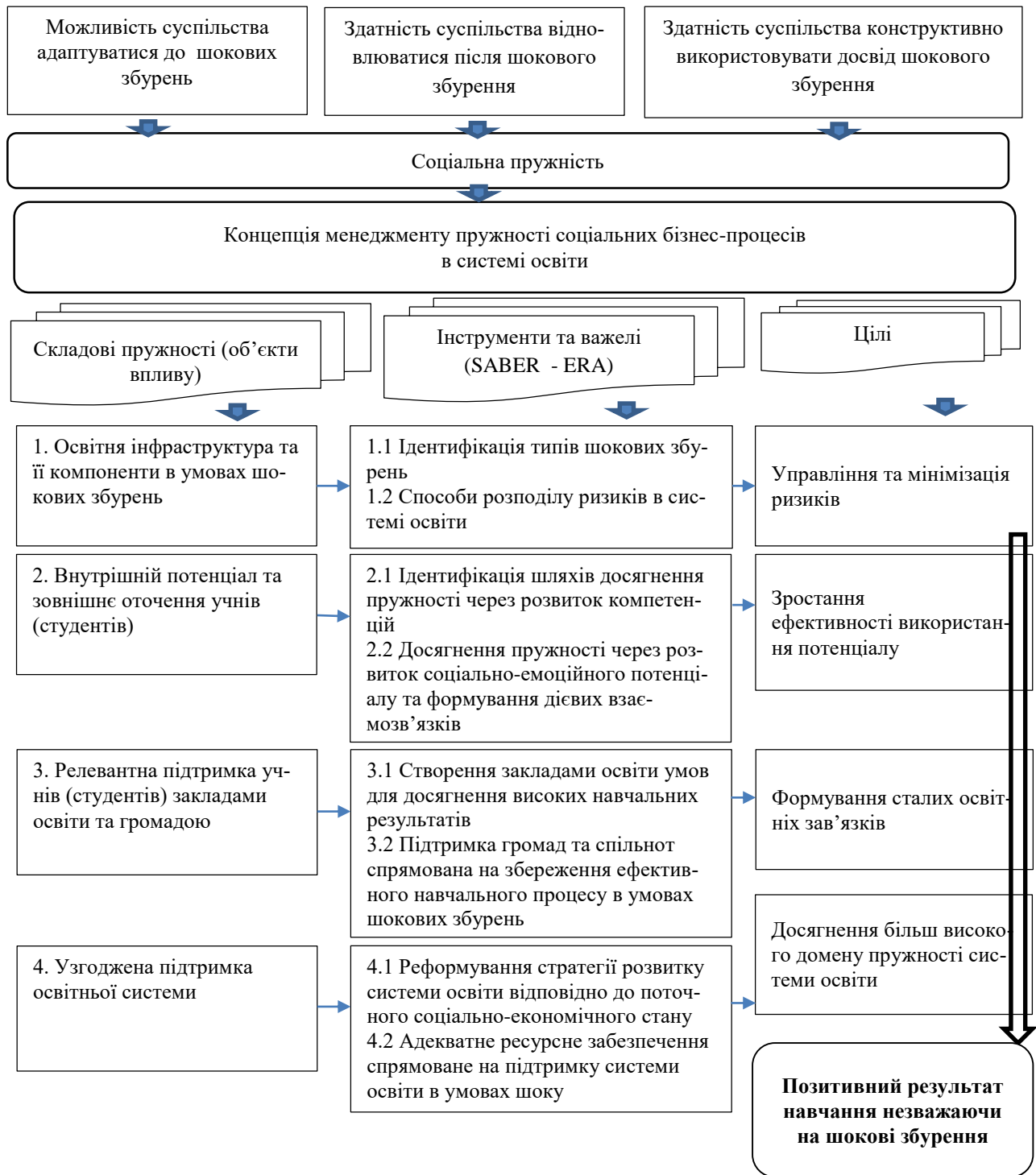

Рис. 1. Концепція менеджменту пружності соціальних бізнес-процесів в системі освіти
Джерело: розроблено авторами на підставі [4, 8, 10]

Соціальна пружність у системах освіти також вимагає створення зовнішніх зв'язків

між установами, між відповідними секторами та налагодження зв'язків з клієнтами та

бенефіціарами. Дослідження по наданню освітніх послуг в умовах конфліктних ситуацій та іншого виду шоків системних збурень підкреслюють наступні детермінанти інституційної пружності: здатність та готовність до дій державних інститутів; дії громадянського суспільства; кризове упередження (включаючи зменшення ризику конфліктів та стихійних лих) [10, 11].

Незважаючи на те, що процеси пружності можуть бути застосовані у всіх складних ситуаціях та в небезпечних середовищах, програма ERA визнає пріоритетність розуміння пружності у контекстах всебічного насильства та конфліктів. Це може проявитись у різних формах, включаючи збройний конфлікт, геноцид, переміщення, злочинність, правопорушення, соціальна напруга, шкільне та сімейне насильство, а також психологічний гніт (наприклад, залякування, дискримінація та ненависть до відповідних соціальних та релігійних груп). У цих контекстах якісна та відповідна система освіти, сформована під гаслом забезпечення пружності, може покращити можливості для більш широких соціальних перетворень.

Інструментарій програми ERA базується на всебічних дослідженнях людської, інституційної та соціальної пружності, які в свою чергу імплементуються до системи освіти. Її остаточна мета полягає в тому, щоб сприяти міжінституційному діалогу в країні щодо узгодження існуючої освітньої політики, цілей, програми для досягнення бажаного рівня пружності системи освіти.

Відповідно до вимог ERA передбачається створення структури (рис.1), що складається з чотирьох компонентів пружності та відповідних програмних цілей. Перші два компоненти спрямовані на краще розуміння шоків ситуацій, в яких опинилися спільноти системи освіти, з урахуванням їх потенціалу та процесів взаємодії. Саме цей індивідуальний потенціал та можливості до групової взаємодії можуть сприяти відновленню, компетентності та соціальній єдності. Третій та четвертий компоненти передбачають дослідження шляхів пом'якшення раніше виявлених ризиків та підтримання освітніх спільнот шляхом посилення їх активності та процесів взаємодії. Задля забезпечення стратегічного менеджменту систем освіти, та відповідно до вимог ERA необхідне впровадження на підставі індуктивного та контекстного підходу комплексного інструментарію

обробки даних щодо пружності, з метою формування рішень як школам та громадам сприяти пружності та як системи освіти можуть надавати відповідні освітні послуги в контексті несприятливих ситуацій. Тому інструменти в межах кожного компоненту пружності пропонують процедури, які можуть допомогти оцінити пружність. Ці інструменти можуть бути додатково ідентифіковані або навіть адаптовані до кожного конкретного варіанту розвитку негативних ситуацій та необхідної реакції. Чотири цілі, спрямовані на пружність (управління та мінімізація ризиків, використання та захист місцевого потенціалу, сприяння підтримці шкільної громади та узгодження послуг освіти) призвані допомогти формуванню діалогу зацікавлених сторін для визначення найкращих підходів до цієї політики в кожному контексті.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючі розглянуті питання в сфері соціальної пружності зазначаємо, що ефективна освітня система повинна бути сталою і пружною, в залежності від ряду параметрів, в тому числі наявності стратегічної програми та оцінки ризиків, що резонують з цілями розвитку суспільства; соціальним капіталом та ін. Соціальний капітал суспільства вказує на наявність з'єднуючих особливостей соціальної організації. Разом з економічними питаннями подолання кризових явищ, соціальна пружність повинна визнаватися в якості одного з основного компонентів в рамках можливості суспільства протистояти серйозним проблемам економічних, природних, техногенних та політичних небезпек.

Голову роль і цьому процесі повинна відігравати система освіти – як комплексним механізмом забезпечення не тільки відтворення людського капіталу, але і як дієвий інструмент отримання позитивних результатів навчання незважаючи на шоківі збурення. Запропонована концепція менеджменту пружності соціальних бізнес-процесів в системі освіти повинна забезпечувати ефективно відновлення суспільства в умовах шоківі збурень та сприяти досягнення більш високих доменів сталості та пружності. Умовою реалізації запропонованої концепції є використання закордонного досвіду – методичних напрацювань Світового Банку та інструментарію програм ERA та SABER.

Література

1. *Adger, W.N., Hughes T.* Social-ecological resilience to coastal disasters / W.N. Adger, T. Hughes // *Science*, 2005. – №309. – P. 1036–1039.
2. *Kofinas, G.* Resilience of human-rangifer systems: Frames off resilience help to inform studies of human dimensions of change and regional sustainability / G. Kofinas // *IHDP Update*, 2003. – №.2. – P. – 7.
3. *Egeland, B., Carlson, E., Sroufe, L.* Resilience as process / B. Egeland, E. Carlson, L. Sroufe // *Development and Psychopathology*, 1993. – №.5. – P. 517–528.
4. *Gunderson, L., Folke C.* Resilience—Now More than Ever / L. Gunderson, C. Folke // *Ecology and Society*, 2005. – №.10(2). – P. 22–32
5. *Бурлуцька С. В.* Стратегія забезпечення пружності сталого розвитку національної економіки: теорія та практика: монографія / С. В. Бурлуцька. – Дніпропетровськ: Середняк Т. К., 2016. – 320 с.
6. *Gizir, C.A., Aydin, G.* Protective factors contributing to the academic resilience of students living in poverty in Turkey / C.A. Gizir, G. Aydin // *Professional School Counseling*, 2009. – №13(1). – P. 38–49.
7. *Masten, A., Heistad, D.* School Success in Motion: Protective Factors for Academic Achievement in Homeless and Highly Mobile Children in Minneapolis / A. Masten, D. Heistad // *Cura Reporter: University of Minnesota*, 2008. – №38(2). – P. 3–12.
8. *Boyden, J.* Children under fire: Challenging assumptions about children's resilience / J. Boyden // *Children, Youth and Environments*, 2003. – №13(1). P. 1–29.
9. *Borman, G., Overman, I.* Academic Resilience in Mathematics among Poor and Minority Students / Overman, I., G. Borman // *The Elementary School Journal*, 2004. – №104(3). – P. 177–195.
10. *Reyes, J.* What Matters Most for Education Resilience: A Framework Paper. SABER Working Paper / J. Reyes. – Washington: World Bank, 2013. – 61 p.
11. *Valikangas, L.* The Resilient Organization: How adaptive cultures thrive even when

strategy fails / L. Valikangas. – New York: McGraw Hill, 2010. – 248 p.

References

1. *Adger, W.N., Hughes T.* (2005). Social-ecological resilience to coastal disasters. *Science*, 309, 1036–1039.
2. *Kofinas, G.* (2003). Resilience of human-rangifer systems: Frames off resilience help to inform studies of human dimensions of change and regional sustainability. *IHDP Update*, 2, 7.
3. *Egeland, B., Carlson, E., Sroufe, L.* (1993). Resilience as process. *Development and Psychopathology*, 5, 517 – 528.
4. *Gunderson, L., Folke C.* (2005). Resilience—Now More than Ever. *Ecology and Society*, 10(2), 22–32.
5. *Burlutska, S.V.* (2016). The Strategy of Ensuring the Resilience of the Sustainable Development of the National economy: theory and practice: monograph. Dnipropetrovsk: Serednjak T.K., 320.
6. *Gizir, C.A., Aydin, G.* (2009). Protective factors contributing to the academic resilience of students living in poverty in Turkey. *Professional School Counseling*, 13(1), 38–49.
7. *Masten, A., Heistad, D.* (2008). School Success in Motion: Protective Factors for Academic Achievement in Homeless and Highly Mobile Children in Minneapolis. *Cura Reporter: University of Minnesota*, 38(2), 3–12.
8. *Boyden, J.* (2003). Children under fire: Challenging assumptions about children's resilience. *Children, Youth and Environments*, 13(1), 1–29.
9. *Borman, G., Overman, I.* (2004). Academic Resilience in Mathematics among Poor and Minority Students. *The Elementary School Journal*, 104(3), 177–195.
10. *Reyes, J.* (2013). What Matters Most for Education Resilience: A Framework Paper. SABER Working Paper. Washington: World Bank, 61.
11. *Valikangas, L.* (2010). The Resilient Organization: How adaptive cultures thrive even when strategy fails. New York: McGraw Hill, 248.

Бурлуцкая С. В., Бурлуцкий С. В.

Менеджмент упругости социальных бизнес-процессов системы образования

Целью статьи является формирование концептуальных основ построения эффективного менеджмента упругости социальных бизнес-процессов системы образования в условиях пост-кризисного восстановления социально-экономической системы Украины. В работе доказано, что социальная упругость должна признаваться в качестве одного из основных компонентов в рамках возможности общества противостоять серьезным экономическим, природным, техногенным и политическим опасностям. В сфере образования социальная упругость и эффективность обуславливается совокупностью факторов, связанных со способностью субъектов образовательного процесса достигать положительных результатов обучения, несмотря на шоковые возмущения социально-экономической системы. Предложенная в работе концепция менеджмента упругости социальных бизнес-процессов в системе образования направлена на обеспечение эффективного обновления общества в условиях шоковых возмущений и должна способствовать достижению более высоких доменов устойчивости и упругости. Условием реализации предложенной концепции является использование зарубежного опыта - методических наработок Всемирного Банка и инструментария программ ERA и SABER.

Ключевые слова: менеджмент, бизнес-процесс, социальная упругость, система образования, шоковые возмущения.

Burlutska S., Burlutski S.

Management of resilience of education social business processes

The purpose of the paper is the formulation the conceptual foundations of the effective management of resilience of education social business processes in the post-crisis recovering conditions of the Ukrainian socio-economic system. It has been proved the statement of that social resilience should be recognized as one of the main components in the society's ability to stand up to the serious problems of economic, natural, man-made and political adversity. In the field of education, social resilience and efficiency are determined by a combination of factors associated with the education institutions ability of subjects to achieve positive learning outcomes despite the socio-economic system`s shock fluctuation. The concept of management of the resilience of education social business processes has been aimed at ensuring effective society restoration in the conditions of shock fluctuation and should contribute to the achievement of higher domains of sustainability and resilience has been suggested in the article. The condition for implementing the proposed concept is the use of foreign experience - the methodological developments of the World Bank and the set of tools of the programs ERA and SABER. Summing up the issues addressed in the field of social elasticity, we note that an effective educational system must be sustainable and resilient, depending on a number of parameters, including the availability of a strategic program and risk assessment that are consistent with the goals of social development; social capital, etc. Social capital of society indicates the presence of connecting features of social organization. Together with the economic issues of overcoming crisis phenomena, social elasticity must be recognized as one of the main components in the context of the ability of society to withstand the serious problems of economic, natural, man-made and political dangers.

Key words: management, business process, social resilience, education system, shock fluctuation.

Рецензент: Маргасова В. Г. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Облік, оподаткування та аудит» Чернігівського національного технологічного університету, м. Чернігів, Україна.

Reviewer: Margasova V. – Professor, Ph.D. in Economics, Professor, Head of Accounting, Taxation and Audit Department of Chernihiv National University Technology, Chernihiv, Ukraine.

e-mail: viktoriya.margasova@gmail.com

Стаття надійшла до редакції
18.07.2018 р.

Стаття прийнята до друку
18.09.2018 р.

УДК 316.343-058.13(470.13)
JEL Classification: D10; H31

ДАВИДОВА І. О.

ВПЛИВ ПОЛІТИКИ ЗАЙНЯТОСТІ НА ЛЮДСЬКИЙ РОЗВИТОК В РЕГІОНІ

В складі політики зайнятості необхідно враховувати особливості людського розвитку. Політика зайнятості в недостатній мірі виступає джерелом людського розвитку в регіонах України, що потребує подальших досліджень. Мета роботи – обґрунтувати теоретико-методологічні положення в системі аналізу регіональних ринків праці та визначити концептуальні основи політики зайнятості в регулюванні регіональних ринків праці з метою людського розвитку. На регіональному рівні існують суттєві розбіжності між показниками сфери зайнятості та людського розвитку. В економічній моделі регіонального розвитку, що сформувалася в Україні, регіони з найбільш високими показниками економічного розвитку, мають відставання в сфері гідної праці та людського розвитку. Аналіз ефективності політики зайнятості передбачає визначення, в якій мірі позитивні зміни стали результатом заходів, а в якій вони відбулися б без проведення політики. Отримані дані свідчать про зменшення ступеня впливу сфери зайнятості на результати регіональної економіки. Вплив рівня зайнятості на таку компоненту регіонального добробуту та людського, як питома вага домогосподарств, які робили заощадження або купували нерухомість, знижується, з точки зору можливості виступати як джерела доходів та заощаджень населення регіону. Необхідно одночасно враховувати ефективність програм на макrorівні і мікрорівні (індивід), розширювати спектр заходів політики зайнятості, в напрямку впливу на людський розвиток, не обмежуючись попередженням або зменшенням безробіття.

Ключеві слова: зайнятість, політика зайнятості, регіон, людський розвиток.

Постановка проблеми. Людський розвиток за розумінням міжнародних організацій передбачає досягнення певних грошових показників добробуту та індикаторів якісних характеристик та соціальних умов життєдіяльності. В складі політики зайнятості необхідно врахувати особливості людського розвитку як системоутворюючого елемента зайнятості, покласти його в центр державної економічної політики зайнятості, відображаючи послідовно рух по етапам розробки державної політики: формування та обґрунтування цілей, принципів, напрямків державної політики, створення та підтримка сприятливих умов, розробка цільових програм та їх реалізація, що спрямовані на підсилення потенціалу сфери зайнятості виступати джерелом інновацій, реалізації інтелектуальних досягнень суб'єктів економіки, включених до цієї сфери.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Засновники концепції людського розвитку зарубіжні вчені-економісти: Махбуб-уль-Хак (Пакистан) і Амартія Сен (Індія), разом із іншими дослідниками проблем розвитку заклали їх теоретичні основи його розуміння як процесу формування соціально-економічних умов та здійснення людьми вибору для реалізації їх людського потенціалу. Розширюють існуючі уявлення про кінцеві

цілі соціально-економічного розвитку, роль і місце людини у ньому, про людський вимір господарської діяльності роботи Т.Сакайя, Т.Стоуньєра, Е.Тоффлера, Р.Уотермена, Ч.Хенді.

В Україні дослідження людського розвитку проводять О. Власюк, Е. Лібанова [1], О. Грішнова [2], О. Макарова [3], О. Новікова [4], Т. Поспелова [5], О. Гладун, І. Гнибіденко. З 2000 р. ведеться розробка національної методики оцінки людського розвитку [6].

Але політика зайнятості в недостатній мірі виступає джерелом людського розвитку в регіонах України, що потребує подальших досліджень.

Мета статті – обґрунтувати теоретико-методологічні положення в системі аналізу регіональних ринків праці та визначити концептуальні основи політики зайнятості в регулюванні регіональних ринків праці з метою людського розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. З 2001 р. Державна служба статистики України розпочала щорічний моніторинг Регіонального індексу людського розвитку (РІЛР). Вона дозволяє відстежувати зміни рейтингів регіонів визначати чинники, які зумовили ці зміни, здійснюючи аналіз

первинних показників та їх впливу на інтегральні значення.

Як аспекти людського розвитку визначаються показники за групами: “Відтворення населення”, “Соціальне середовище”, “Гідна праця”, “Освіта”, “Добробут”, “Комфортне життя”. Напрямок «Гідна праця» розкривається через шість індексів, кожен з яких відповідає конкретній формі гідної праці:

- Рівень зайнятості населення (частка зайнятих серед населення 18-65 років), %

- Рівень безробіття (частка безробітних серед населення 18-65 років), %

розраховується як відношення кількості безробітних до економічно активного населення (робочої сили) відповідного віку.

- Частка працівників, які отримують зарплату менше 1,5 прожиткових мінімумів, % - відсоток працівників заробітну плату яких можна вважати недостатньою для простого фізичного відтворення.

- Частка працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам, %, розраховується на підставі атестації робочих місць відповідно до стану санітарно-гігієнічних умов здійснення трудових функцій.

- Співвідношення середньої та мінімальної заробітної плати, одиниць, характеризує відносний рівень стимулюючої і відтво-

рювальної функції доходів від праці в регіоні; розраховується як відношення регіональної середньомісячної заробітної, плати до офіційної мінімальної.

- Рівень охоплення соціальним страхуванням – частка застрахованих осіб у зайнятому населенні, % [7].

Економічна політика держави в сфері зайнятості передбачає, що кінцевий результат функціонування зайнятості на різних рівнях виступає як результат одночасної дії комплексу факторів: інновацій, інвестицій, стану робочих місць, організації виробничого процесу, впливу глобалізації та особистості працівника.

Сьогодні політика зайнятості в Україні в першу чергу спрямована на допомогу групам ризику й особам, яким загрожує звільнення з промислових підприємств. Проблеми ж найціннішої з погляду довгострокової економічної віддачі частини трудового потенціалу залишаються невирішеними.

На регіональному рівні існують суттєві розбіжності між показниками сфери зайнятості та людського розвитку, що зумовлює як одну із задач економічної політики вирівнювання таких розбіжностей як засобу підтримки державної цілісності (рис.1).

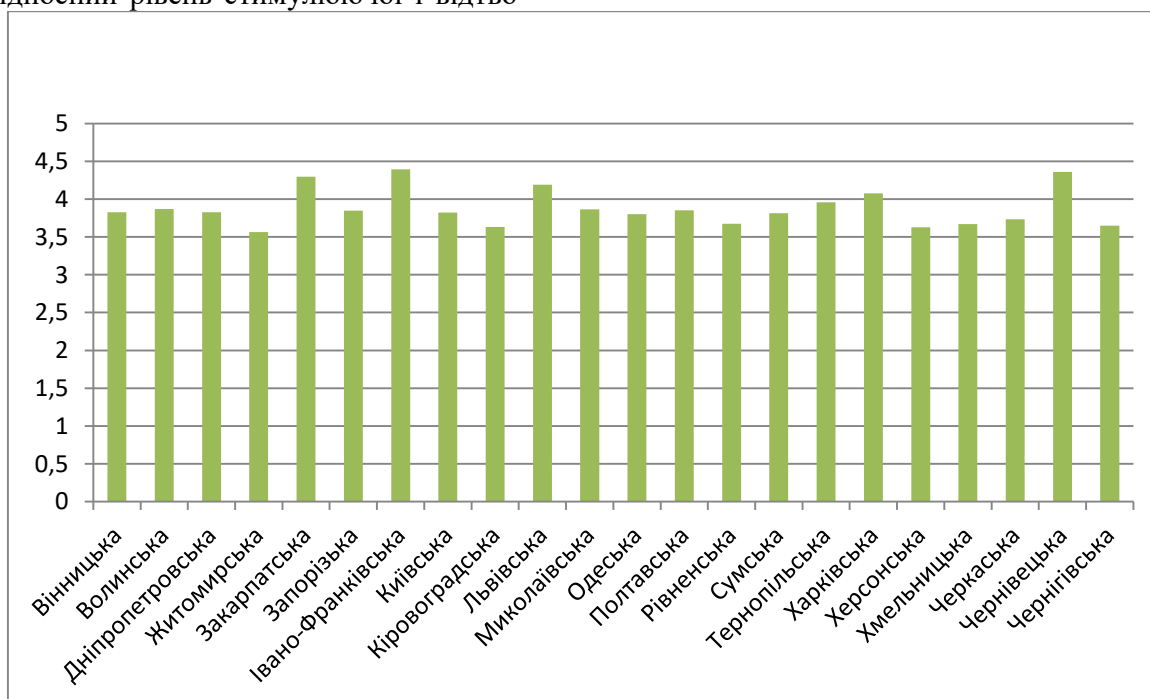

Рис. 1. Інтегральний регіональний індекс людського розвитку, за областями України, 2016 р

Джерело: узагальнено автором на підставі [7]

Разом з тим, держава має різноманітні (адміністративні та економічні) заходи впливу на відтворення інтелектуального та людського капіталу та якість економічного зростання, через сферу зайнятості. У числі необхідних адміністративних заходів слід виділити: квотування робочих місць з метою реалізації продуктивних здібностей найменш захищених верств населення, квотування в системі освіти, створення фонду соціальної реабілітації, створення спеціальних фондів перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників підприємств. В останньому випадку фонд формується за рахунок встановлених щорічних відрахувань від фонду оплати праці. У випадку, якщо фірма не проводить навчання працівників, після закінчення двох-трьох років ці кошти повинні вилучатися на цільовий рахунок Фонду зайнятості.

В економічній моделі регіонального розвитку, що сформувалася в Україні, регіони з найбільш високими показниками економічного зростання, не досягають найбільшого прогресу в сфері людського розвитку. Дану закономірність було встановлено за результатами дослідження взаємозалежності регіональної диференціації Індексу людського розвитку та валової доданої вартості [8]. Така розбіжність може пояснюватися недостатністю розвитку саме сфери зайнятості та гідної праці. Адже зайнятість забезпечує отримання доходів від власної праці – активних доходів (на відміну від пасивних – дивідендів, ренти, орендної плати), стримує поширення в суспільстві утриманських настанов, сприяє активізації економічної поведінки кожної людини, а отже, і суспільства в цілому, покращує стан соціального оточення. При цьому потенціал зайнятості необхідно оцінювати з врахуванням можливостей, ресурсів та реального стану регіональних ринків праці. У цьому зв'язку першочергово необхідні розробка та впровадження ефективної програми зайнятості населення, спрямованої на стимулювання економічної активності (у тому числі шляхом сприяння підприємницькій діяльності), підвищення стандартів оплати праці, неухильне забезпечення прав працюючого населення. Розв'язання цих проблем стане передумовою для пом'якшення існуючих загроз для людського розвитку та засобом досягнення кращих результатів.

За умов ефективної політики зайнятості відносний показник рівня зайнятості пря-

мо впливає на добробут населення, валовий внутрішній регіональний продукт. З метою практичного підтвердження відповідних зв'язків проведемо аналіз.

Для виявлення ступеня кореляційного зв'язку використаємо дані за індексами регіонального людського розвитку. При цьому, факторним показником буде виступати рівень зайнятості населення за регіонами (X_1), а результативними - ВРП на одну особу (Y_1), та питома вага домогосподарств, які робили заощадження або купували нерухомість в поточному періоді (Y_2) (табл. 1).

Отримані коефіцієнти кореляції між рівнем зайнятості та валовим внутрішнім регіональним продуктом більші 0,5, що свідчить про наявність прямого зв'язку між досліджуваними факторами за аналізований період. У 2013 р. коефіцієнт кореляції Спірмена (ρ) дорівнював 0.540, в 2016 році він знизився до 0.505, що свідчить про зменшення ступеня впливу сфери зайнятості на результати регіональної економіки.

Також досліджено вплив рівня зайнятості на таку компоненту регіонального добробуту, як питома вага домогосподарств, які робили заощадження або купували нерухомість в поточному періоді, що характеризує не тільки поширеність зайнятості, але й її відтворювальну функцію, з точки зору можливості виступати як джерела доходів та заощаджень населення регіону. Так як коефіцієнт кореляції менший за 0,5, тут не виявлено тісної залежності, але також можна засвідчити погіршення ситуації – порівняно з 2013 р. коефіцієнт кореляції знизився з 0,43 у 2013 р. до 0,031 у 2016 р., що можна трактувати як регресивну динаміку у здатності системи зайнятості в регіонах забезпечувати заощадження, різке зниження трудової природи заощаджень.

В практичному аспекті низка досліджувачів відзначає, що за період виміру регіонального індексу людського розвитку відбувся певний прогрес за всіма аспектами, але за показниками групи «Гідна праця» рівень реалізації людського розвитку майже в усіх регіонах невисокий, ситуація в деяких випадках навіть погіршилась, порівняно з періодом початку спостережень, що свідчить про неефективність політики зайнятості [3; 8; 9].

Т а б л и ц я 1

Показники за розділами «Гідна праця» та «Добробут» за 2013-2016 рр.

Області	Рівень зайнятості в регіоні X1		Валовий регіональний продукт (на 1 особу) Y1		Питома вага домогосподарств, які робили заощадження, купували нерухомість, % Y2	
	2013	2016	2013	2016	2013	2016
Вінницька	0,0916	0,0910	0,0840	0,1039	0,0607	0,1028
Волинська	0,0913	0,0884	0,0798	0,0847	0,0729	0,0728
Дніпропетровська	0,0957	0,0968	0,1851	0,1838	0,0754	0,0976
Житомирська	0,0911	0,0903	0,0811	0,0856	0,0555	0,0898
Закарпатська	0,0911	0,0923	0,0708	0,0641	0,0620	0,0872
Запорізька	0,0934	0,0933	0,1271	0,1411	0,1911	0,1601
Івано-Франківська	0,0855	0,0877	0,0969	0,0925	0,0008	0,0462
Київська	0,0915	0,0920	0,1678	0,1676	0,0404	0,0440
Кіровоградська	0,0911	0,0877	0,0916	0,1098	0,0953	0,1039
Львівська	0,0902	0,0901	0,1011	0,1041	0,0564	0,0673
Миколаївська	0,0944	0,0924	0,1030	0,1157	0,0743	0,1346
Одеська	0,0919	0,0915	0,1122	0,1162	0,0642	0,0551
Полтавська	0,0912	0,0893	0,1593	0,1852	0,0708	0,0536
Рівненська	0,0915	0,0922	0,0782	0,0846	0,0638	0,0662
Сумська	0,0916	0,0907	0,0901	0,1037	0,1079	0,1379
Тернопільська	0,0852	0,0856	0,0690	0,0696	0,0631	0,0702
Харківська	0,0939	0,0935	0,1243	0,1278	0,1074	0,0669
Херсонська	0,0918	0,0912	0,0743	0,0844	0,0113	0,0225
Хмельницька	0,0917	0,0889	0,0826	0,0883	0,1309	0,0595
Черкаська	0,0927	0,0917	0,1018	0,1137	0,0714	0,0773
Чернівецька	0,0875	0,0875	0,0602	0,0567	0,2113	0,2211
Чернігівська	0,0920	0,0914	0,0916	0,0982	0,1258	0,0965
Коефіцієнт кореляції			0,540	0,505	0,43	0,031

Джерело: узагальнено автором на підставі [7]

Концептуальне поняття ефективності полягає у визначенні співвідношення корисного результату в порівнянні з витраченими ресурсами. Щодо політики зайнятості, то аналіз її ефективності політики передбачає визначення нетто-ефекту від реалізації (в якій мірі позитивні зміни стали результатом заходів, а в якій вони відбулися б без проведення політики). Альтернативний підхід визначає ефективність функціонування ринку праці і проведеної державної політики як здатність системи зайнятості нейтралізувати дію несприятливих чинників і знизити рівень безробіття [10].

Результати здійснення політики зайнятості можуть бути зведені в наступні основні групи.

1) Кількісні результати (наприклад, скорочення рівня і тривалості безробіття, напруженості на ринку праці, скорочення витрат на виплату допомоги; зниження ви-

трат на пошук підходящої роботи; зростання чисельності працевлаштованих громадян після участі в програмі; скорочення неповної зайнятості; зростання продуктивності праці; збільшення чисельності самозайнятих, скорочення періоду між реєстрацією в якості безробітного і моментом працевлаштування, показник частки працевлаштованих громадян, які звернулися до служби зайнятості. і ін.).

2) побічні ефекти (наприклад, зниження дискримінації на ринку праці; розвиток людського капіталу, наслідки для інших видів політики та ін.).

Необхідно одночасно враховувати ефективність програм на макrorівні (на базі концепції загальної рівноваги) і мікрорівні (на рівні індивіда). Зважаючи на складність збору і обробки великого обсягу мікроданих про індивідів, які проживають в різних регіонах і належать до різних груп населення, не

завжди мікроекономічні ефекти отримують достовірну оцінку. Комі того, довгострокові оцінки ефективності політики зайнятості на мікрорівні можуть бути більш сприятливими, ніж короткострокові. Так, програми, які характеризуються незначним або негативним ефектом через рік після закінчення, через 2-3 роки дають позитивні результати для учасників і ринку (зокрема, навчання на робочому місці та ін.). Але спектр заходів політики зайнятості, в напрямку впливу на людський розвиток, розширюється, не обмежуючись попередженням або зменшенням безробіття. Серед економічних заходів слід зазначити, крім прямого бюджетного фінансування, виділення субсидій, дотацій під реалізацію конкретних програм, систему пільгового оподаткування закладів соціальної сфери, а також використання податкових пільг, що робить економічно вигідними для приватних інвесторів вкладення в людський капітал, в тому числі пільг, стимулюючих фірми приймати на роботу молодих людей, які не мають професійного досвіду, або молодих спеціалістів відразу після закінчення навчання, надання особам, що навчаються роботи на час канікул, виплату стипендій, минаючи навчальні заклади, а також реалізацію механізму кредитування нагромадження людського капіталу, пільгове оподаткування та кредитування виробників у разі відповідності їх продукції високим стандартам якості та інноваційності.

Людський розвиток підтримується постійним створенням нових робочих місць. Широкі можливості у цьому напрямі забезпечує дистанційна робота, яка є частиною ефективного процесу децентралізації робочої діяльності з плином часу і простору. Незважаючи на всі труднощі, пов'язані з впровадженням цього нововведення, компанії можуть забезпечити не лише інституційні, а також економічні вигоди.

Одним із перспективних напрямків стимулювання людського розвитку за сучасних умов є забезпечення гнучкості ринку праці. Модель гнучкої зайнятості виступає одним з факторів реалізації активної політики зайнятості. Так, наприклад, механізмом реалізації гнучких трудових відносин в розвинених країнах виступає гнучке робоче місце та робочий час, а також поєднання політики ринку праці та робочого часу. Форма зайнятості неповний робочий день дає більше можливостей до самостійного життя, да-

лекого від стандартів індустріальної системи. Поширення роботи на дому вимагає угоди між працівниками та роботодавцям та перегляду трудових відносин. Робота неповний робочий день все частіше розглядається як спосіб пристосування до сучасних структурних зрушень в економіці, а не як нова форма експлуатації робітників. Заохочення незалежної роботи в інформаційних мережах призведе до збільшення частки самозайнятих в порівнянні з найманими працівниками. З метою формування інноваційного типу зайнятості на макрорівні доцільно розробити систему управління даним процесом, яка повинна складатися із спеціально розроблених управлінських технологій і узгоджених дій.

Інтенсивне впровадження інформаційно-ресурсозберігаючих виробництв, розширення ділової активності у формі «електронної комерції», вносить корективи в освіту і кваліфікацію, формує нову якість робочих місць та форми зайнятості. Людський розвиток орієнтується на формування мотивації працівників, основаної на можливостях персонального та професійного розвитку, підвищення якості зайнятості. Важливою складовою людського розвитку в сфері зайнятості виступає формування спеціальних мотиваційних програм, у процесі використання яких закріплюються можливості професійного просування, професійного навчання працівників, підвищення якості зайнятості, справедливе винагородження за працю, створення працівнику можливостей використовувати та розвивати свої здібності, задовольняти потреби в самореалізації та самовираженні.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Найважливішою умовою реалізації моделі зайнятості, орієнтованої на людський розвиток, виступає реалізація людиною всього спектру своїх здібностей, насамперед в сфері суспільного виробництва. Гідна праця як напрям та умова людського розвитку включає до себе кількісні та якісні параметри зайнятості, таким чином, людський розвиток в регіонах відчуває на собі усі зміни, які відбуваються в сфері зайнятості в результаті керованих або некерованих впливів. За умов ефективної політики зайнятості відносний показник рівня зайнятості прямо впливає на добробут населення, валовий внутрішній регіональний продукт, але вплив політики зайнятості на людський розвиток може виражатись через побічні ефекти, що

більше характеризують його якісну сторону - зниження дискримінації на ринку праці; розвиток людського та соціального капіталу, та потребують подальших досліджень.

Література

1. Людський розвиток в Україні: трансформація рівня життя та регіональні диспропорції (колективна монографія) / відпов. за випуск Л. М. Черенько, О. В. Макарова, за ред. Е. М. Лібанової. – У 2-х томах. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В.Птухи НАН України, 2012. – 436 с.

2. Грیشнова О. А. Людський розвиток в системі пріоритетів регіональної соціально-економічної політики / О. А. Грیشнова // Вісник Прикарпатського університету. Економіка. – 2007. – Вип. 4. – С. 23–29.

3. Макарова О. В. Вимірювання людського розвитку в регіонах України: методологічні аспекти та оцінка результатів / О. В. Макарова // Економіка України. — 2015. — № 3 (640). – С. 41–53.

4. Управління людським та соціальним розвитком у регіонах України : монографія / [О. Ф. Новікова, О. І. Амоша, Л. В. Шаульська та ін.; наук. ред., проф. О. Ф. Новікова] ; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк : [КІНД ІЕП НАН України], 2010. – 488 с.

5. Поспелова Т. В. Механізми державного управління людським розвитком в Україні: монографія / Т. В. Поспелова. – Донецьк: Норд-Прес, 2011. – 350 с.

6. Методика вимірювання регіонального людського розвитку, затверджена Рішенням Президії НАН України та колегії Державної служби статистики України від 13.06.2012 № 123-м [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/metod_polog/07_posl.htm

7. Статистичний бюлетень «Регіональний людський розвиток» за 2016 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

8. Костюк В. С. Оцінка міжрегіональних диспропорцій людського розвитку в Україні / В. С. Костюк, Л.В. Смолій [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://lib.udau.edu.ua/bitstream/123456789/2079/3> 2015 р.

9. Кузьминчук Н. В. Підходи до діагностики соціально-економічного потенціалу регіону як основи ефективної стратегії управління / Н. В. Кузьминчук, Т. М. Куценко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2016. – № 4. – С. 269–281.

10. Давидова І. О. Взаємозв'язок між ступенем економічного розвитку і професійною освітою в Україні / І. Давидова, М. Кім // Україна: аспекти праці. – 2014. – №4. – С. 19–26.

References

1. Cherenko, L. M. & Makarova, O. V. & Libanova, E. M. (2012) Human development in Ukraine transformation of living standards and regional disproportions: (collective monograph). Kyiv: Institute of Demography and Social Studies them. M.V.Ptuha, National Academy of Sciences of Ukraine, 436.

2. Grishnova, O. A. (2007) Human Development in the System of Priorities of Regional Socio-Economic Policy. Bulletin of the Precarpathian University. Economy, 4, 23–29.

3. Makarova, O. V. (2015) Measurement of human development in the regions of Ukraine: methodological aspects and evaluation of results. Economy of Ukraine, 3 (640), 41–53.

4. Novikova, O. F. & Amosha, O. I. & Shaulska, L. V. (2010). Management of human and social development in the regions of Ukraine: monograph. Donetsk: National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Industrial Economics, 488.

5. Pospelova, T. V. (2011). Mechanisms of Public Administration for Human Development in Ukraine: monograph. Donetsk: Nord-Press, 350.

6. Methodology for measuring regional human development, approved by the Decision of the Presidium of the NAS of Ukraine and the Collegium of the State Statistics Service of Ukraine (2012). Retrieved from http://ukrstat.org/uk/metod_polog/07_posl.htm

7. Statistical Bulletin "Regional Human Development" for 2016 (2016). Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

8. Kostiuk, V. S. & Smoliy, L. V. (2015) Assessment of interregional imbalances in human development in Ukraine. Retrieved from <http://lib.udau.edu.ua/bitstream/123456789/2079/3>

9. Kuzminchuk, N. V. Kutsenko, T. M. (2016). Approaches to the diagnosis of socio-economic potential of the region as the basis of an effective strategy for marketing. Marketing and innovation management, 4, 269–281.

10. Davydova, I. O., Kim, M. N. (2014) Relationship between the degree of economic development and vocational education in Ukraine. Ukraine: aspects of labor, 4, 19–26.

Давыдова И. О.

Влияние политики занятости на человеческое развитие в регионе

На региональном уровне существуют существенные расхождения между показателями сферы занятости и человеческого развития. В экономической модели регионального развития, сформированной в Украине, регионы с наиболее высокими показателями экономического развития, имеют отставание в сфере достойного труда и человеческого развития. Анализ политики занятости предусматривает определение, в какой степени положительные изменения стали результатом мероприятий, а в какой они состоялись бы без проведения политики. Полученные данные свидетельствуют об уменьшении степени влияния сферы занятости на результаты региональной экономики. Влияние на уровень занятости компоненты регионального благополучия и человеческого развития снижается с точки зрения возможности выступать в качестве источника доходов и сбережений населения региона. Необходимо одновременно учитывать эффективность программ на макроуровне и микроуровне (индивид), расширять спектр мероприятий политики занятости, в направлении влияния на развитие общества, не ограничиваясь предупреждением или уменьшением безработицы. Важной чертой модели занятости, ориентированной на развитие общества, выступает реализация человеком всего спектра своих способностей, прежде всего в сфере общественного производства. Достойный труд как направление условия человеческого развития включает в себя количественные и качественные параметры занятости, таким образом, развитие общества в регионах испытывает на себе все изменения, которые происходят в сфере занятости в результате управляемых или неуправляемых воздействий. В условиях эффективной политики занятости относительный показатель уровня занятости напрямую влияет на благосостояние населения, валовой внутренний региональный продукт, но влияние политики занятости на развитие общества может выражаться через побочные эффекты, которые характеризует его качественную сторону

Ключевые слова: занятость, политика занятости, регион, развитие общества.

Davydova I.

The influence of policy of human development in region

In the policy of employment it is necessary to take into account the peculiarity of human development. The employment policy is insufficient source of human development in the regions of Ukraine, that requires further research. The purpose of the work is to substantiate theoretical and methodological provisions in the system of analysis of regional labor markets and to define the conceptual foundations of employment policy in regulating regional labor markets for the purpose of human development. At the regional level, there are significant differences between the indicators of employment and human development. In the economic model of regional development that has been formed in Ukraine, regions with the highest rates of economic development have a lag in decent work and human development. The analysis of the effectiveness of the employment policy involves determining to what extent the positive changes were the result of the measures, and in which they would have occurred without policy. The obtained data testify decrease in the degree of influence of the sphere of employment on the results of the regional economy. The impact of employment rates on such a component of regional welfare and human populations as the proportion of households that have made savings or buying property is reduced, from the point of view of being able to serve as sources of income and savings for the population of the region. The most important feature of the mode of employment, focused on human development, is the realization of a person's entire spectrum of his abilities, primarily in the field of social production. Decent work as a direction and condition of human development involves quantitative and qualitative parameters of employment, thus human development in the regions feels all changes that occur in the field of employment as a result of controlled or unmanaged influences. Under the conditions of an effective employment policy, the employment rate directly affects the welfare of the population, the gross domestic product of the region, but the impact of the employment policy on human development may be due to side effects that more characterize its qualitative side.

Key words: employment, employment policy, region, human development.

Рецензент: Савицька Н. Л. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Маркетинг» Харківського державного університету харчування та торгівлі, м. Харків, Україна.

Reviewer: Savitskaya N. – Professor, Ph.D. in Economics, Professor, Head of Marketing Department Kharkiv State University of Food and Trade, Kharkiv, Ukraine.

e-mail: natalisavitska2010@gmail.com

Стаття надійшла до редакції 11.06.2018 р.

Стаття прийнята до друку 18.09.2018 р.

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН РЕГІОНУ

Сучасна система економічних відносин окремих регіонів країни вимагає формування сталої системи соціального партнерства, що передбачає залучення до співпраці широкі кола громадськості. Предметом дослідження виступають теоретико-прикладні засади формування ефективної системи соціального партнерства на рівні областей України. У дослідженні використані методи системного підходу, структурно-логічного аналізу, синтезу та узагальнення. Гіпотеза дослідження передбачає підхід, за яким система економічних відносин регіону формується за рахунок взаємодії представників різних соціальних груп, ігнорування інтересів жодної з них неможливе, а формування партнерських відносин сприятиме стабільності економічної системи регіону. Визначені особливості розвитку соціального партнерства представляють собою тривірневий механізм його формування; визначені недоліки системи та надані рекомендації дозволять ліквідувати формальний підхід і запровадити ефективну систему соціального партнерства в системі економічних відносин областей України, що складає оригінальну та практичну значимість дослідження. Сучасна система соціального партнерства в Україні потребує оновлення на регіональному рівні із залучення широкого кола учасників, врахування їх інтересів в системі економічних відносин, тому подальші дослідження будуть присвячені деталізації організаційно-економічного механізму формування соціального партнерства задля стабільного розвитку регіону.

Ключові слова: соціальне партнерство, система економічних відносин регіону, соціальний діалог, соціальна відповідальність, розвиток.

Постановка проблеми. Ера суто економічних інструментів та важелів розвитку залишилась у далекому минулому. Закони розвитку суспільства у XXI сторіччі переписуються наново, тому на зміну економічним пріоритетам приходять пріоритети соціальні. Трансформація систем життєдіяльності вимагає пошуку інших підходів до формування нового громадянського суспільства, яке, з одного боку, зможе конкурувати на світовому ринку економічних послуг, а з іншого – створить сприятливі умови життя для населення окремих регіонів і, відповідно, країни в цілому.

Україна на шляху власної трансформації переживає зараз кризу тієї самої трансформації, коли старі інструменти вже не працюють, а власні модифікації нових підходів ще не сформовано. Соціальне партнерство є одним з таких ефективних підходів, який добре зарекомендував себе в інших державах, але так і не реалізовано у повному обсязі в нашій країні.

Найчастіше, соціальне партнерство розглядається як результат ефективної взаємодії роботодавця та найманих працівників в межах окремого підприємства, але стан вітчизняної економіки в умовах сучасних реформ вимагає впровадження та розвитку со-

ціального партнерства на регіональному рівні, із залученням до співпраці не тільки галузевих але і міжсекторальних партнерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема адаптації світового досвіду формування соціального партнерства та визначення власної моделі соціального діалогу (як передумови його виникнення) для ефективної взаємодії в економічному середовищі достатньо активно досліджується вітчизняними науковцями. Серед них варто виділити А. Калину [1], В. Шедякова [2], О. Петроє, Г. Осового та В. Вареницю [3], Л. Борисову [4], В. Красномоветць [5], та ін.

Зокрема, А. Калина розглядає не саме соціальне партнерство, а соціальний діалог, як механізм його формування. Автор досліджує суто теоретичні питання на загальнодержавному рівні, наголошує на тому, що, для формування сталої взаємодії, цілі соціального діалогу мають відповідати соціальній політиці держави [1, с. 388].

О. Петроє, Г. Осовий та В. Варениця, висвітлюючи недоліки існуючої моделі соціального діалогу, пропонують її модернізацію шляхом розширення кількості його учасників, але науковці також розглядають проблему тільки на національному рівні [3, с. 229],

а запропонований підхід, незважаючи на свою раціональність так і не втілено у життя.

На відміну від вищезгаданих дослідників, В. Шедяков здійснює аналіз особливостей саме соціального партнерства, як системи усталеної взаємодії між роботодавцем та працівниками підприємства, характеризує його як додатковий організаційний ресурс, що сприяє підвищенню продуктивності праці на окремому підприємстві та у суспільстві в цілому [2, с. 90].

Л. Борисова, як і В. Шедяков, аналізує ситуацію щодо сучасного соціального партнерства та розглядає цілі його створення, рівні, визначає основні проблеми та напрями вдосконалення системи соціального партнерства в Україні, наголошуючи на тому, що, незважаючи на тривалий період провадження, соціальне партнерство так і залишається на стадії становлення та потребує належної законодавчо-нормативної підтримки [4, с. 353].

У своїх публікаціях В. Красномоєць висвітлює соціальне партнерство як результат соціальної відповідальності бізнесу. Автор пропонує організаційно-економічний механізм формування ефективної системи соціального партнерства, але, чомусь, головна відповідальність покладається тільки на бізнес-спільноту [5, с. 193]: фактично, порушується принцип рівноправних взаємовідносин, за якими мають співпрацювати партнери.

Представлений аналіз публікацій свідчить про наявність ґрунтовних теоретичних напрацювань у сфері соціального партнерства, достатньо дослідженим є локальний рівень в межах окремих підприємств. Більшість науковців розглядають соціальне партнерство тільки як систему взаємовідносин між роботодавцем та підпорядкованими йому працівниками, такий підхід запроваджується не тільки на рівні окремих підприємств, а і на рівні держави в цілому. У той же час майже не висвітлюється ситуація щодо соціального партнерства на регіональному рівні. Саме цей аспект соціального партнерства потребує додаткового висвітлення та опрацювання.

Мета статті. Визначення особливостей та умов ефективного розвитку соціального партнерства в системі економічних відносин регіонів України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вже ні в кого не виникає сумнівів,

що наявність соціального партнерства є обов'язковою умовою успішного функціонування будь-яких соціально-економічних систем. Цей факт доведено накопиченим досвідом інших більш розвинених держав світу. Формування ефективного інституту соціального партнерства в Україні має відбуватися відповідно до встановлених світових стандартів та вимог, які висуваються для учасників таких взаємовідносин.

Для визначення чітких засад розвитку соціального партнерства у соціально-економічному середовищі регіону варто ідентифікувати основні засади його формування. У вітчизняному науковому середовищі виникло два теоретичних підходи, які варто розглянути.

1. У якості засад формування соціального партнерства розглядається соціальний діалог, який визнаний вагомим суспільним явищем, що охоплює соціальні та економічні аспекти розвитку суспільства [3, с. 224]. Більше того, у певних джерелах ставиться під сумнів що є першочерговим – соціальний діалог чи соціальне партнерство. Зокрема, Н. Громадська вважає, що соціальне партнерство – поняття значно ширше за соціальний діалог [6, с. 11] і розглядає соціальний діалог лише як один з механізмів реалізації соціального партнерства.

2. Основою розвитку соціального партнерства вважається соціальна відповідальність бізнесу, яка передбачає врахування роботодавцями інтересів найманих працівників [5, с. 192].

Жоден із запропонованих варіантів не можна вважати вичерпним. Вони потребують об'єднання та критичного доповнення. Отже, у загальному розумінні соціальний діалог розглядається як процес зближення позицій та пошуку компромісу між сторонами з метою врегулювання та вирішення проблем соціально-трудова відносин. Згідно з класичним підходом, соціальний діалог може бути двостороннім (роботодавці та наймані працівники) або трестороннім (до роботодавців та працівників приєднуються державні органи влади). Тобто, за визначеним підходом, соціальне партнерство – це усталений соціальний діалог між роботодавцями, найманими працівниками (або їх професійними об'єднаннями й органами державної влади). Водночас, сучасна парадигма регіонального соціально-економічного розвитку визначає необхідність залучення до діалогу

не тільки профспілкових організацій, але і інших громадських об'єднань, що представляють інтереси різних соціальних груп які мають активну громадську позицію та бажають приймати участь у вирішенні проблем власного регіону.

Соціальна відповідальність у економічному середовищі асоціюється, перш за все, з відповідальністю бізнесу перед власними працівниками, споживачами, партнерами, населенням регіону, у якому функціонує. Але, у контексті формування соціального партнерства, соціальна відповідальність розглядається на базовому рівні, а саме як відповідальність по відношенню до найманих працівників (так звана внутрішня соціальна відповідальність). Саме таке трактування

покладене в основу формування соціального партнерства не тільки на локальному, але й галузевому та національному рівні. Прихильники такого підходу розглядають соціальне партнерство як результат соціальної відповідальності бізнесу у соціально-трудої сфері; відносини спрямовані на досягнення компромісу та захист інтересів працівників і роботодавців [5, с. 192]. Натомість, у сучасних умовах господарювання регіону соціальну відповідальність слід розглядати як відповідальність усіх учасників економічної діяльності, які взаємодіють між собою.

Спираючись на представлені висновки, можна надати таку схему механізму формування соціального партнерства серед учасників економічних відносин регіону (рис. 1).

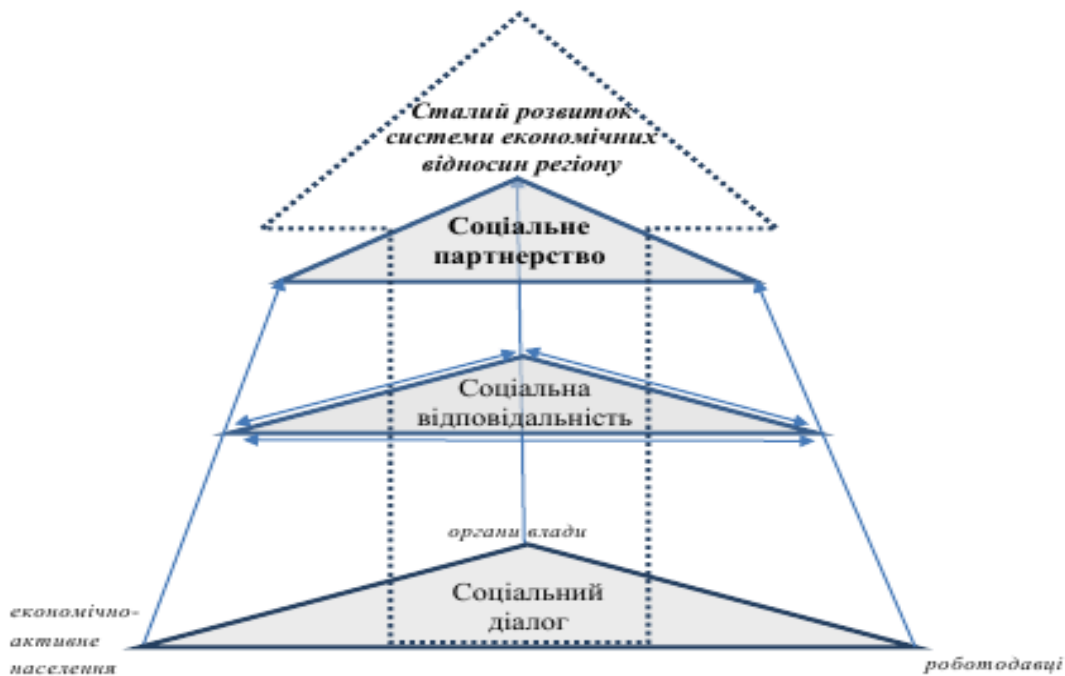

Рис. 1. Механізм формування та розвитку соціального партнерства в системі економічних відносин регіону.

Джерело: розроблено автором

Відповідно до схеми у основі розвитку соціального партнерства на регіональному рівні знаходиться соціальний діалог між учасниками економічної діяльності. Як зазначалося вище, для сталого але динамічного розвитку територіальних економічних систем замало залучати тільки найманих працівників чи профспілки, які репрезентують їх інтереси. До діалогу окрім громадських об'єднань з метою формування так званої «економіки знань» необхідно залучати освітні та наукові кола регіону. На особливу увагу заслуговують представники малого бізне-

су, яким відведена провідна роль у постіндустріальну епоху розвитку суспільства, адже вся світова у тому числі і українська економіка тяжіє до поступової індивідуалізації попиту. У таких умовах великі підприємства стабільно втрачають свої ключові позиції, адже, на відміну від малих, не спроможні швидко переорієнтуватися на нові потреби потенційних споживачів. Дана тенденція найбільш відчутна на рівні окремих областей України: сильний сектор малого бізнесу гарантує високу конкурентоспроможність регіону як суб'єкта економічної діяльності на

національному та світовому ринку, і навпаки, відсутність уваги до таких учасників призводить до стагнації та втрати конкурентних позицій.

Наступний – проміжний щабель реалізації механізму на представленій схемі – це формування соціальної відповідальності в системі економічних відносин регіону. Перехід на цей рівень можливий за умов наявності стабільного соціального діалогу, що ґрунтується на засадах репрезентативності, рівноправності та поінформованості сторін. Крім того, варто зауважити, що соціальну відповідальність має нести не тільки бізнес. Цей факт особливо важливо усвідомити на теренах пострадянського простору, де превалює пасивна позиція серед населення що якнайкраще відображає відоме українське прислів'я: «Моя хата скраю...». Сучасне трактування соціальної відповідальності передбачає усвідомлення власних обов'язків та намірів діяти відповідно до очікувань, норм та потреб суспільства, а також відповідати за свої вчинки у випадку їх порушення. «Залізний закон відповідальності», який було сформовано ще у 70 роки ХХ-го століття американським науковцем В. Девісом, говорить що «у кінцевому рахунку, ті, хто використовує владу не у той спосіб, який суспільство вважає відповідальним, можуть втратити її» [7, с. 150]; з огляду на обставини він має бути доповнений: «..., але байдужість населення до суспільних проблем та безвідповідальності влади тільки породжує її свавілля». Іншими словами, кожна сторона налагодженого діалогу має враховувати власні права та обов'язки, закріплені юридичними (у певних нормативно-законодавчих актах, угодах) та соціальними нормами, прийнятими на рівні держави та конкретного регіону. Юридична відповідальність, як складова соціальної, відіграє провідну роль, і для подальшого формування соціального партнерства передбачає чітку фіксацію системи відповідальності у разі невиконання взятих на себе обов'язків. Зокрема, важливим аспектом реалізації соціальної відповідальності з боку населення, окрім реалізації власних, є контроль виконання взятих на себе обов'язків з боку представників бізнесу, влади та притягнення до відповідальності у разі їх невиконання. Наявність прав та обов'язків у кожній стороні-учасника економічної діяльності регіону на схемі представлена двосторонні-

ми стрілками навколо трикутника соціальної відповідальності.

Результатом всебічного прояву соціальної відповідальності всіх учасників економічної діяльності стає формування соціального партнерства – це третій щабель розвитку. Реалізація такого трирівневого механізму забезпечує стабільний розвиток системи економічних відносин регіону; на схемі цей процес позначено наскрізною пунктирною стрілкою (рис 1.).

У багатьох країнах процес формування соціального партнерства супроводжується створенням відповідних консультативно-дорадчих органів (комісій) на регіональному рівні. Україна не стала виключенням і Указом Президента у 1993 р. було створено Національну раду соціального партнерства [9], яку протягом наступних двадцяти років трансформовано у Національну тристоронню соціально-економічну раду [10]. Незважаючи на формальні ознаки впровадження системи на національному та локальному рівні, її наявність на рівні окремих регіонів майже не відстежується:

- територіальні представництва органів соціального партнерства відкриті не у всіх обласних центрах;

- консультативно-дорадчий характер діяльності даних структур не вимагає від органів влади обов'язкової реалізації прийнятих рішень; як наслідок відсутня система громадського контролю за виконанням досягнутих між соціальними партнерами домовленостей;

- низький рівень довіри населення до професійних об'єднань призводить до формалізації участі даних організацій у процесі підписання регіональних угод, інші громадські організації взагалі не залучаються (це не передбачено діяльністю Національної тристоронньої соціально-економічної ради).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Соціальне партнерство – це ефективний інструмент безконфліктної організації економічних відносин, який довів свою ефективність на локальному рівні (між роботодавцем та найманими працівниками), але для досягнення такого позитивного результату на рівні регіону необхідно:

- формування позитивного іміджу провідних профспілкових організацій регіону;

- розробка належної нормативно-регуляторної бази діяльності органів соціального партнерства, яка визначатиме реальні

важелі впливу на соціально-економічний розвиток регіону, а також чітку систему громадського контролю за процесом реалізації спільно-прийнятих рішень;

- залучення до участі соціальному партнерстві провідних науково-освітніх установ та громадських організацій регіону;

- формування сталої мережі співпраці з відповідними органами соціального партнерства на місцевому рівні (у містах та районах області).

Імплементация зазначених пропозицій дозволить врівноважити інтереси всіх учасників економічної діяльності на рівні окремих областей України та сприятиме стабільному економічному розвитку країни в цілому.

Література

1. *Калина А. В.* Сутність соціального діалогу та його роль у формуванні соціально-трудова відносин / А. В. Калина // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки. – 2012. – Вип. 6. – С. 384–389.

2. *Шедяков В. Е.* Развитие соціального партнерства в контексте постіндустріальних трансформацій трудових отношений / В. Е. Шедяков // Економіка України. – 2012. – № 10. – С. 80–91.

3. *Пертоє О.* Сучасний стан та пріоритетні напрями державної політики щодо розвитку національної моделі соціального діалогу в Україні / О. Пертоє, Г. Осовий, В. Варениця // Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. – 2010. – № 3. – С. 222–231.

4. *Борисова Л. П.* Проблеми та перспективи розвитку соціального партнерства в Україні / Л. П. Борисова // Економіка і суспільство. – 2016. – № 3 – С. 350–354.

5. *Красномовець В. А.* Перспективи розвитку системи соціального партнерства в Україні / В. А. Красномовець // Фінансовий простір. – 2013 – № 4(12). – С. 191-195. 3

6. *Громадська Н. А.* Соціальний діалог: [навчальний посібник] / Н. А. Громадська. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2012. – 188 с.

7. *Иновации в российском профсоюзном движении: практика, проблемы.* – М.: ИМЭМО РАН, 2010. – 352 с.

8. *Петров А. В.* Региональные проблемы социального партнерства в условиях современных глобальных трансформаций / А. В.

Петров, М. М. Сунарчина / Общество. Среда. Развитие (Terra Humana). – 2011. – № 2. – С. 89–93.

9. «Про Національну раду соціального партнерства». Указ Президента України № 34/93 від 8 лютого 2018 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/151/93>

10. «Про Національну тристоронню соціально-економічну раду». Указ Президента України N 347/2011 від 2 квітня 2011 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2011>

Reference

1. *Kalina, A. V.* (2012) Essence of social dialogue and its role in formation of social and labor relations. Bulletin of the Ivan Ogienko Kamyanets-Podilsky National University. Economic sciences, 6, 384-389.

2. *Shedyakov, V. E.* (2012) Development of Social Partnership in the context of labor relations postindustrial Transformation. Economy of Ukraine, 10, 80-91.

3. *Pertoe, O. & Osovy, G. & Varenitsa, V.* (2010) .The Current State and Priority Areas of State Policy on the Development of the National Model of Social Dialogue in Ukraine. Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, 3, 222–231.

4. *BorISOV, L. P.* (2016) Problems and prospects of social partnership in Ukraine. Economy and Society, 3, 350-354.

5. *Krasnomovets, V. A.* (2013) Perspectives of development for the system of social partnership in Ukraine. Financial Space, 4 (12), 191–195.

6. *Hromads'ka, N. A.* (2012) Social dialogue. Mykolayiv. Petro Mohyla Black Sea National University, 188.

7. *Innovations in the Russian Trade Union Movement: Practice, Problems.* (2010) Moscow. IMEMO RSA, 352.

8. *Petrova, A. V. & Sunarchina M. M.* (2011) Regional problems of social partnership in the conditions of modern global transformation. Society. Environment. Development (Terra Humana), 2, 89–93.

9. About the National Council of Social Partnership. (1993). Decree of the President of Ukraine № 34/93. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/151/93>.

10. About the National Tripartite Social and Economic Council. Decree of the President of Ukraine N 347/2011, (2011 Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2011>).

Прямухina Н. В.

Развитие социального партнерства в системе экономических отношений региона

Современная система экономических отношений отдельных регионов страны требует формирования устойчивой системы социального партнерства, предусматривающего привлечение к сотрудничеству широкие круги общественности. Предметом исследования выступают теоретико-прикладные основы формирования эффективной системы социального партнерства на уровне областей Украины. В исследовании использованы методы системного подхода, структурно-логического анализа, синтеза и обобщения. Гипотеза исследования предполагает подход, согласно которому система экономических отношений региона формируется за счет взаимодействия представителей различных социальных групп, игнорирование интересов одной из них невозможно, а формирование партнерских отношений будет способствовать стабильности экономической системы региона. Определенные особенности развития социального партнерства представляют собой трехуровневый механизм его формирования; идентифицированные недостатки системы и представленные рекомендации позволят ликвидировать формальный подход и реализовать эффективную систему социального партнерства в системе экономических отношений областей Украины, что составляет оригинальную и практическую значимость исследования. Современная система социального партнерства в Украине на региональном уровне нуждается в обновлении с привлечением широкого круга участников, учетом их интересов в системе экономических отношений, поэтому дальнейшие исследования будут посвящены детализации организационно-экономического механизма формирования социального партнерства для устойчивого развития региона.

Ключевые слова: социальное партнерство, система экономических отношений региона, социальный диалог, социальная ответственность, развитие.

Pryamukhina N.

Development of social partnership in the system of region economic relations

The modern system of economic relations of some country regions requires the formation of a sustainable social partnership system, which involves a wide range of publics in cooperation. The purpose of the study is to identify the features and conditions for the effective development of social partnership in the system of region economic relations of Ukraine. The subject of the study is the theoretical and practical principles for formation of an effective system of social partnership at the level of Ukrainian regions. The study uses methods of systematic approach, structural-logical analysis, synthesis and generalization. The hypothesis of the study involves the approach by which the system of economic relations of the region is formed at the expense of the interaction of various social groups representatives, ignoring the interests of any group is impossible, and the formation of partnerships will contribute to the stability of the economic system in the region. During the research it was discovered that two different approaches to social partnership development were formed in the national scientific publications, which were proposed to be combined and supplemented: the social dialogue between the authorities, business and representatives of trade unions and other public associations, which, due to their own social responsibility forms a stable partner socio-economic relationship are recognized as a bases of social partnership at the regional level. The identified features of the development of social partnership are a three-tier mechanism for its formation; certain weaknesses of the system and the provided recommendations will allow to liquidate the formal approach and introduce an effective system of social partnership in the system of economic relations for the Ukraine regions, which makes the original and practical significance of the research. The modern system of social partnership in Ukraine needs to be updated at the regional level to involve a wide range of participants, taking into account their interests in the system of economic relations, therefore further research will be devoted to detailing the organizational and economic mechanism of forming a social partnership for the stable region development.

Key words: social partnership, system of region economic relations, social dialogue, social responsibility, development.

Рецензент: Д'яченко Ю. Ю. – доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри «Міжнародна економіка і туризм» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Северодонецьк, Україна.

Reviewer: Dyachenko Yu. – Professor, Ph.D. in Economics, Associate Professor, Head of the International Economics and Tourism Department of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Severodonetsk, Ukraine.

e-mail: y.dyachenko@i.ua

Стаття надійшла до редакції 10.08.2018 р.

Стаття прийнята до друку 18.09.2018 р.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПОДОЛАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

В статті уточнюється поняття «диференціація» та наведено фактори, що можуть на її впливати. Авторами, на основі індексного підходу, було проведено розрахунки по регіонам України за 2017 рік. Визначена необхідна кількість важливих для аналізу індексів, які згруповано в три групи: бюджетна, соціально-економічна та демографічна. Для порівняння та співвідношення індексів, розраховано інтегральний показник. Також запропоновано рекомендації, щодо удосконалення оцінки соціально-економічного розвитку. Оригінальність та практична значимість дослідження полягає у тому, що використання індексного підходу дає можливість отримати достовірну інформацію про розвиток регіонів, оскільки для його розрахунку використовується статистична інформація. Удосконалення механізму подолання соціально-економічної диференціації регіонального розвитку має на меті визначення найбільших диспропорцій, що потребують першочергової уваги та застосування підходів, що були ефективними у подоланні деяких аспектів регіональної диференціації. Використаний підхід та отримані результати в подальшому допоможуть у розробці комплексних заходів для стабілізування соціально-економічної ситуації та представленні шляхів їх ефективної реалізації.

Ключові слова: регіон, соціально-економічна диференціація, розвиток, механізм, оцінювання, аналіз, індекси, інтегральний показник.

Постановка проблеми. Існує чимала кількість механізмів подолання соціально-економічної диференціації, які мають певні переваги та недоліки. Однак саме індексний підхід дає змогу реально оцінити становище регіонів, оскільки при його застосуванні використовується достовірна статистична інформація, проте постає проблема правильності відбору необхідних показників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд відповідної літератури показав, що значну увагу приділено дослідженню механізму подолання соціально-економічної диференціації. Вивченням питань особливості регіонального розвитку та регіональної диференціації займалася значна кількість вчених, однак, необхідно виокремити таких дослідників, як Амоша О.І. [1], Варналій З. С. [2], Кузьменко Л. Н. [3], Науменко Ж. Г. [4], Новікова О.Ф. [1], Шаульська Л. В. [5] та інші.

Метою статті є обґрунтування необхідності удосконалення механізму подолання соціально-економічної диференціації регіонального розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У тлумачних словниках термін диференціація розглядається як поділ, розшарування цілого на частини; поступове ускладнення при розвитку; поступове формування якісних і кількісних відмінностей.

Під соціально економічною диференціацією можна розуміти появу відмінностей у соціальному та економічному становищі регіонів [6, с. 321].

Розглядаючи регіональну диференціацію слід мати на увазі, що її зменшення не завжди свідчить про позитивні тенденції розвитку регіону.

Однією із важливих проблем економічного розвитку України на сучасному етапі є зростання масштабів економічної диференціації регіонального розвитку.

До факторів, що впливають на диференціацію регіонального розвитку можна віднести:

- географічний фактор (місце розташування території, вихід до кордонів, наявність природних ресурсів);
- демографічний фактор (щільність та чисельність населення, міграція, смертність і народжуваність);
- економічний потенціал регіону;
- інвестиційна привабливість;
- міжрегіональна конкуренція;
- наявність політичних і національних проблем.

Існування соціально-економічної диференціації регіонів і депресивності просторового розвитку, гальмує соціально-економічний розвиток кожного з регіонів та загострює економічну кризу країни в цілому.

Саме на подолання диференціації та депресивності регіонів повинна бути спрямована регіональна політика держави.

Економічна диференціація регіонів, яка підсилюється соціальною, – це, за словами академіка РАН О. Г. Гранберга, загострення небезпечної хронічної хвороби, яка послаблює імунітет. Від неї організм не вмирає, але слабе, що збільшує схильність до інших захворювань [7, с. 23].

З точки зору регіонального розвитку, кожний регіон повинен досягти принаймні мінімального рівня економічних показників і зробити свій внесок у національний добробут. Це дозволить створювати додаткові робочі місця, збільшувати можливості для самозайнятості, а також надаватиме ресурси для здійснення регіональних і державних послуг та інвестицій. Враховуючи, що в Україні існує значний розрив між рівнем послуг, які прагнуть отримати громадяни, і наявними коштами на їх фінансування, економічний розвиток є основною можливістю покращення послуг та підвищення якості життя.

Сучасні тенденції регіоналізації економіки та нерівномірність соціально-економічного розвитку окремих регіонів обумовлюють необхідність регіональної диференціації державної політики.

Для оцінки диференціації соціально-економічного розвитку регіонів можна використати індексний підхід до диференціації регіонального розвитку, який передбачає розрахунок, за показниками соціально-економічного розвитку, відповідних нормованих індексів співвідношення значення показника в регіоні до загальноукраїнського рівня.

Автор В.Б. Родченко у своїй статті [6], під час використання запропонованого ним індексного підходу використовує чотири групи індексів, а саме територіальна, соціальна, економічна та демографічна. За результатами проведених розрахунків, автор вважає, що підхід до аналізу процесів диференціації має забезпечувати гнучкість бази порівняння та орієнтації не на абсолютні значення валових показників економічного розвитку, а враховувати потенційні можливості регіонів та відмінність у вихідних (територіальних) умовах.

Основою є на попередньому дослідженні соціально-економічної диференціації регіонів, та подолання їх депресив-

ності [9], та проаналізувавши певну кількість показників, що впливають на соціально-економічне становище регіонів, нами було запропоновано індексний підхід, що містить три групи індексів (табл. 1), які можуть характеризувати диференціацію розвитку регіонів за бюджетною, соціально-економічною та демографічною складовими.

Індексний підхід дає можливість співвідносити значення показника в регіоні до загальноукраїнського рівня. Також слід взяти до уваги, що оцінка індексів виконана виходячи з позиції впливу на соціально-економічну диференціацію. Можлива і зміна індексів в залежності від регіонального розвитку та економічної ситуації в країні в цілому. У табл. 1 представлені індекси-стимулятори (збільшення показника вказує на покращення стану розвитку регіону) та індекси-дестимулятори (збільшення показника вказує на погіршення стану розвитку регіону).

На основі запропонованих індексів соціально-економічного розвитку (табл.1) та статистичних даних представлених Державною службою статистики України [8], були розраховані показники індексів диференціації за 2017 рік по регіонам (табл. 2). Кожний індекс розраховується як відношення значення показника у регіоні до середньоукраїнського рівня відповідного показника.

Як свідчать розрахункові показники табл. 2, найменше значення серед групи індексів бюджетної диференціації має Луганський та Донецький регіони. Насамперед на такі низькі показники впливає конфліктна ситуація, що склалася на Сході України, яка впливає на соціально-економічне становище. Найбільші показники за індексом бюджетних доходів має Дніпропетровський регіон (1,38), а за індексом бюджетних видатків – Полтавський регіон (1,21). Індекс міжбюджетних трансфертів чим менший, тим кращий, тому найнижчу позицію займає Тернопільський регіон (1,39).

Порівнювати показник міста до регіону не можна, однак м. Київ має найкращі показники індексів бюджетної диференціації. Результати розрахунків індексів соціально-економічної диференціації свідчать, що за обсягом виробництва ВРП, рівнем доходів на одну особу та розміром середньомісячної зарплати лідируючі позиції займає Полтавський, Дніпропетровський та Донецький регіони, а найменше значення

Т а б л и ц я 1

Індекси диференціації розвитку регіонів

Назва індексу	Позначення	Оцінка	База для розрахунку
<i>Індекси бюджетної диференціації</i>			
Індекс бюджетних доходів	X1	стимулятор	Доходи регіонального бюджету, тис. грн
Індекс бюджетних видатків	X2	стимулятор	Видатки регіонального бюджету, тис. грн
Індекс міжбюджетних трансфертів	X3	дестимулятор	Трансферти регіонального бюджету, тис. грн
<i>Індекси соціально-економічної диференціації</i>			
Індекс ВРП на одну особу	X4	стимулятор	ВРП на одну особу, грн
Індекс доходу на одну особу	X5	стимулятор	Доходи населення на одну особу, грн
Індекс середньомісячної заробітної плати	X6	стимулятор	Середньомісячна зарплата, грн
Індекс суспільного добробуту	X7	стимулятор	Прожитковий мінімум, грн
Індекс капітальних інвестицій	X8	стимулятор	Капітальні інвестиції, тис. грн
Індекс рівня інфляції	X9	дестимулятор	Рівень інфляції, %
Індекс безробіття населення	X10	дестимулятор	Рівень безробіття, %
Індекс економічної активності населення	X11	стимулятор	Частка економічно активного населення, %
<i>Індекси демографічної диференціації</i>			
Індекс очікуваної тривалості життя	X12	стимулятор	Середня очікувана тривалість життя, роки
Індекс щільності населення	X13	стимулятор	Показник щільності населення, осіб на 1 км ²
Індекс смертності	X14	дестимулятор	Кількість померлих, тис. осіб
Індекс урбанізації	X15	дестимулятор	Частка міського населення, %

Джерело: розроблено авторами

Т а б л и ц я 2

Результати розрахунків індексів диференціації розвитку регіонів

Регіони	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10	X11	X12	X13	X14	X15
Вінницький	0,88	1,05	1,18	0,82	1,37	0,91	0,91	1,15	0,99	1,56	1,08	1,01	1,17	0,73	1,12
Волинський	0,74	1,10	1,34	0,61	1,18	0,85	0,85	0,86	1,01	1	0,98	1,00	1,36	0,75	0,96
Дніпропетровський	1,38	1,20	0,97	1,33	1,68	1,03	1,03	1,06	0,99	0,88	1,13	0,98	0,69	1,20	1,16
Донецький	0,51	0,46	0,47	0,57	0,78	1,14	1,14	1,18	1,02	0,72	0,48	0,98	0,44	1,30	0,65
Житомирський	0,80	1,08	1,26	0,68	1,30	0,85	0,85	1,06	0,99	1,36	1,09	0,98	1,68	0,84	1,19
Закарпатський	0,61	0,97	1,21	0,45	1,03	0,93	0,93	1,08	1,00	0,48	1,06	0,99	0,71	0,53	0,88
Запорізький	1,24	1,10	1,00	1,05	1,64	1,01	1,01	1,21	1,00	1,28	1,10	1,00	1,10	1,11	1,18
Івано-Франківський	0,66	1,07	1,36	0,66	1,22	0,89	0,89	1,08	1,00	0,84	1,03	1,03	0,71	0,63	0,93
Київський	1,32	1,14	1,03	1,31	1,56	1,05	1,05	0,77	1,00	0,84	1,11	0,98	1,14	0,90	1,19
Кіровоградський	0,92	1,07	1,18	0,84	1,28	0,86	0,86	0,90	1,00	1,84	1,07	0,98	1,80	0,91	1,21
Луганський	0,28	0,34	0,38	0,25	0,51	0,85	0,85	0,84	1,01	1,04	0,37	0,98	0,85	1,24	0,48
Львівський	0,98	1,10	1,15	0,80	1,38	0,93	0,93	1,03	0,99	0,64	1,10	1,03	0,61	0,88	0,94
Миколаївський	0,94	1,01	1,05	0,88	1,36	0,96	0,96	0,89	0,99	1,36	1,13	0,99	1,50	0,98	1,09
Одеський	1,12	1,01	0,91	0,89	1,51	0,94	0,94	1,05	1,01	0,6	1,08	0,99	0,98	0,97	1,04
Полтавський	1,21	1,21	1,19	1,43	1,47	0,98	0,98	1,10	0,99	1,64	1,11	1,00	1,42	0,89	1,22
Рівненський	0,67	1,06	1,36	0,60	1,21	0,85	0,85	1,10	1,01	1,36	1,01	1,00	1,21	0,68	0,93
Сумський	0,90	1,10	1,25	0,74	1,38	0,87	0,87	0,98	1,00	1,32	1,11	1,00	1,52	0,99	1,18
Тернопільський	0,60	1,06	1,39	0,52	1,10	0,82	0,82	1,17	1,00	1,12	1,03	1,03	0,92	0,64	1,03
Харківський	1,04	1,00	0,94	1,01	1,46	0,93	0,93	0,91	1,00	0,8	1,18	1,00	0,82	1,17	1,12
Херсонський	0,78	0,95	1,08	0,65	1,25	0,84	0,84	1,23	1,01	1,04	1,14	0,98	1,89	0,88	1,11
Хмельницький	0,81	1,06	1,24	0,67	1,32	0,87	0,87	0,91	1,00	1,36	1,05	1,01	1,13	0,81	1,12
Черкаський	0,94	1,11	1,21	0,85	1,26	0,90	0,90	0,97	1,01	1,6	1,14	1,01	1,19	0,82	1,20
Чернівецький	0,69	0,98	1,22	0,41	1,10	0,81	0,81	0,87	0,99	0,92	1,00	1,02	0,63	0,62	0,91
Чернігівський	0,88	1,03	1,16	0,74	1,30	0,83	0,83	1,10	0,99	1,24	1,10	0,98	2,17	0,93	1,36
м. Київ	2,51	1,40	0,71	3,39	3,54	1,61	1,61	0,99	1,00	0,36	1,15	1,03	0,02	1,46	0,79

Джерело: розроблено авторами

ISSN 2221-8440 ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ № 3(31)/2018

показників спостерігається у Луганському та Чернівецькому регіонах

Найвищий показник індексу суспільного добробуту має Київський регіон. Індекс рівня інфляції має незначну різницю між регіонами. Високі показники індексу безробіття спостерігається у Кіровоградському та Вінницькому регіонах, а найнижчим рівнем економічної активності населення характеризується Луганський та Донецький регіон.

З табл. 2 видно, що індекс очікуваної тривалості життя по всім регіонам знаходиться практично на одному рівні. Найбільше значення індексу щільності населення у Чернігівському регіоні (2,17), а найменше – у Донецькому регіоні (0,44). Важливими показниками даної групи є індекс смертності та індекс урбанізації, який є досить високим у Луганському та Донецькому регіонах.

Загалом можна сказати, що критичним по більшості індексів являється соціально-економічний розвиток Донецького та Луганського регіонів.

Використовуючи алгоритм розрахунку критерію соціально-економічного розвитку регіонів [9, с. 294], для нормування отриманих результатів, нами було розраховано інтегральний індекс по кожній групі показників за формулами 1 і 2:

$$T_{ij} = (X_{ij} - X_j \min) / (X_j \max - X_j \min) \quad (1)$$

де T_{ij} - трансформований індекс для j -го критерію рівня життя та i -го регіону;

X_{ij} - фактичне значення j -го критерію рівня життя для i -го регіону;

$X_j \min$ - мінімальне значення j -го критерію серед усіх регіонів;

$X_j \max$ - максимальне значення j -го критерію серед усіх регіонів.

Формула 1 використовується для показників-стимуляторів, для показників-дестимуляторів ми використали формулу 2:

$$T_{ij} = 1 - ((X_{ij} - X_j \min) / (X_j \max - X_j \min)) \quad (2)$$

Розрахунки інтегрального показника по регіонам України та його середнє значення відображено у табл. 4.

Т а б л и ц я 4

Результати розрахунків інтегрального показника

Регіони	Тб.д.	Тсоц. – екон.д.	Тд.д.	\bar{T}_i
Вінницький	0,38	0,43	0,57	0,46
Волинський	0,32	0,29	0,58	0,40
Дніпропетровський	0,57	0,55	0,22	0,45
Донецький	0,38	0,36	0,30	0,34
Житомирський	0,35	0,40	0,43	0,40
Закарпатський	0,31	0,45	0,55	0,43
Запорізький	0,51	0,49	0,36	0,45
Івано-Франківський	0,29	0,42	0,68	0,47
Київський	0,53	0,43	0,36	0,44
Кіровоградський	0,39	0,29	0,43	0,37
Луганський	0,33	0,13	0,42	0,29
Львівський	0,42	0,49	0,58	0,50
Миколаївський	0,42	0,40	0,44	0,42
Одеський	0,49	0,45	0,41	0,45
Полтавський	0,48	0,46	0,45	0,46
Рівненський	0,29	0,32	0,59	0,40
Сумський	0,38	0,37	0,47	0,41
Тернопільський	0,27	0,40	0,67	0,45
Харківський	0,47	0,43	0,34	0,42
Херсонський	0,37	0,43	0,47	0,42
Хмельницький	0,35	0,33	0,53	0,40
Черкаський	0,40	0,32	0,50	0,41
Чернівецький	0,32	0,36	0,63	0,44
Чернігівський	0,38	0,44	0,41	0,41
м. Київ	0,89	0,88	0,41	0,73

Джерело: розроблено авторами

Розрахунок інтегрального показника є важливим, оскільки переважна більшість показників є іменованими величинами, і для порівняння та співвідношення цих показників, необхідною процедурою є нормування відібраних показників. Нормування виконується за різними формулами для показників-стимуляторів та показників-дестимуляторів. Це пов'язано з необхідністю уніфікації тих складових, по яких ранжування здійснюється від максимального до мінімального значень, та тих, по яких воно виконується в протилежному напрямку [10].

Середнє значення інтегрального показника розраховано за формулою:

$$\bar{T}_i = \frac{\sum T_{ij}}{n_{ij}} \quad (3)$$

де $\sum T_{ij}$ - сума інтегрального показника для j-го критерію рівня життя та i-го регіону;

n_{ij} - кількість інтегральних показників для j-го критерію рівня життя та i-го регіону.

До регіонів-лідерів, по трьом групам (табл. 4), відносяться Львівський (0,50), Івано-Франківський (0,47), Полтавський (0,46) та Вінницький (0,46) регіони. Місто Київ (0,71) майже в двічі перевищує показники по регіонам.

Таким чином, серед регіонів України спостерігається значна диференціація регіонального розвитку.

Для більш спрощеного уявлення про отримані результати розрахунку інтегрального показника, табл. 4 відображено у вигляді рис. 1.

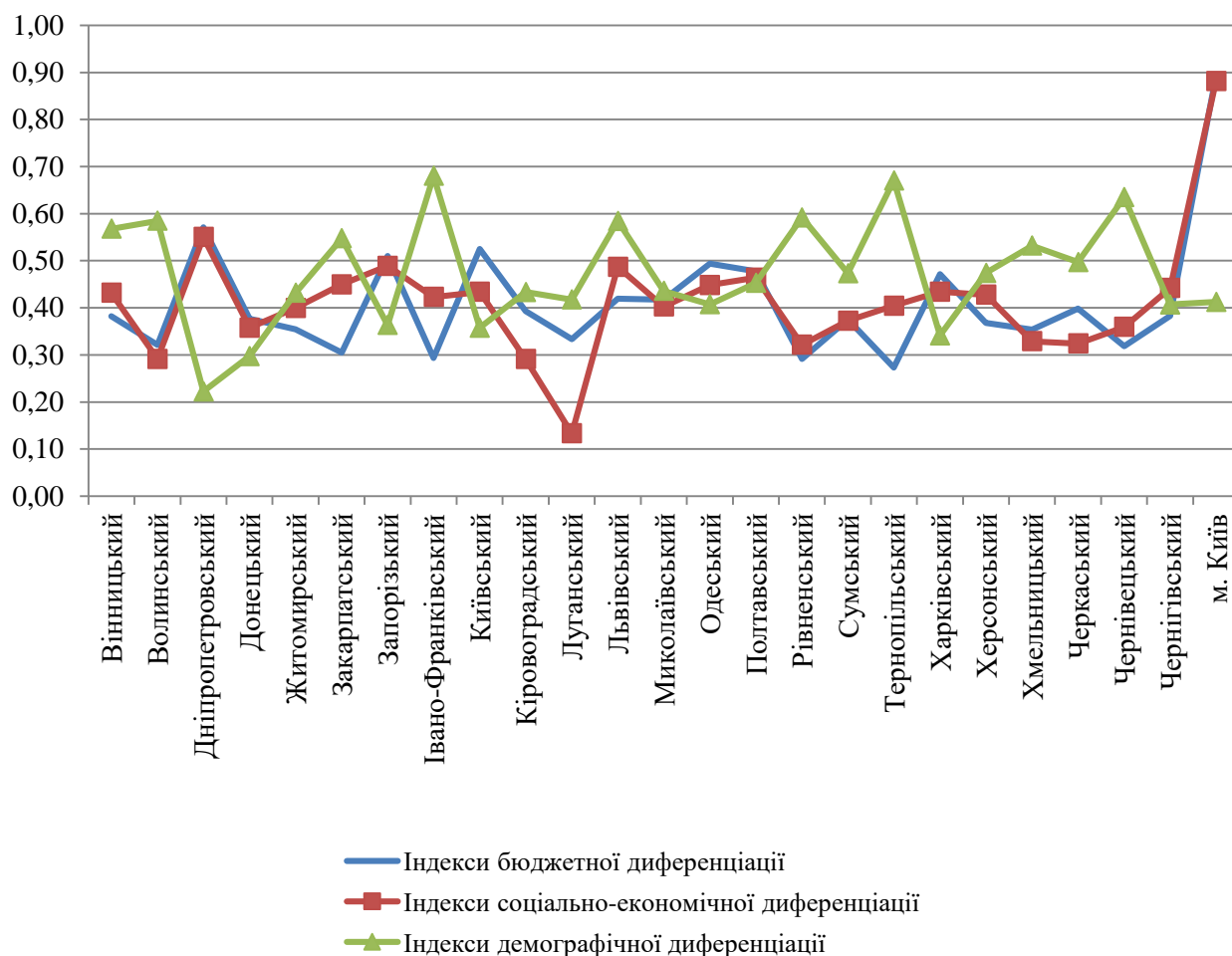

Рис.1. Інтегральні індекси диференціації регіонального розвитку України
Джерело: розроблено авторами

Отже, бачимо, що індекси бюджетної диференціації більш рівномірні у регіональному розрізі, найменш рівноважні індекси соціально-економічної диференціації. Ще пов'язано з тим, що механізми бюджетного регулювання регіонального розвитку є більш підконтрольними та мають відпрацьовану стратегію впливу. Щодо соціально-економічної диференціації регіонів, то стратегія її подолання ще не реалізована у повній мірі, або має вузькі місця. Саме розробка механізмів подолання соціально-економічної диференціації регіонального розвитку і є метою наших подальших досліджень.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведені розрахунки дозволяють стверджувати, що сучасний етап розвитку економічного простору України характеризується високим рівнем процесів диференціації. Використання індексного підходу до диференціації регіонального розвитку дає можливість отримати в цілому достовірну інформацію щодо розвитку регіону. Також отримані результати допоможуть у визначенні диспропорцій регіонального розвитку, що в подальшому допоможе у розробці певних заходів для стабілізації соціально-економічної ситуації.

В умовах економічної нестабільності, нестачі фінансових ресурсів, не вирішення конфліктної ситуації у східній частині території України, збільшення соціального напруження, важливого значення набуває проблема удосконалення механізму подолання диференціації соціально-економічного розвитку регіонів. Для її розв'язання і забезпечення сталого розвитку регіонів на нашу думку необхідно:

– використовувати дані не тільки з офіційних джерел, але й урахування тіньового сектору;

– враховувати вплив державної регіональної політики на соціально-економічні показники;

– необхідно з кожним разом оновлювати кількість та методи розрахунку показників, які будуть відображати не тільки реальний стан диспропорції регіонального розвитку, але й ті її аспекти де вона найбільша;

– спираючись на успішний досвід регулювання тих чи інших диспропорцій регіонального розвитку, застосовувати ефективні підходи у сферах що потребують першочергової уваги .

Література

1. *Новікова О. Ф.* Сталий розвиток промислового регіону: соціальні аспекти: монографія / О. Ф. Новікова, О. І. Амоша, В. П. Антонюк та ін. // НАН України, Ін-т економіки промисловості. – Донецьк: Інститут економіки промисловості НАН України, 2012. – 534 с.
2. *Варналій З. С.* Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія / З. С. Варналій. – К.: НІСД, 2007. – 768 с.
3. *Кузьменко Л. М.* Региональные различия – возможность и необходимость выравнивания / Л. М. Кузьменко // Управління економікою: теорія та практика: зб. наук. пр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iep.donetsk.ua/publish/sbor/all_text/12012/3.pdf.
4. *Науменко Ж. Г.* Аналіз оцінок ендогенних та екзогенних диспропорцій на рівні регіону / Ж. Г. Науменко // Вісник ОНУ ім. Мечникова. – 2013. – Т.18. – Вип. 3/2. – С. 147–150.
5. *Шаульська Л. В.* Управління людським та соціальним розвитком у регіонах України: моногр. / О. Ф. Новікова, О. І. Амоша, Л. В. Шаульська та ін. // НАН України, Ін-т економіки промсті. – Донецьк, 2010. – 488 с.
6. *Родченко В. Б.* Механізм подолання надмірної соціально-економічної диференціації регіонів / В. Б. Родченко // Стратегія і механізми регулювання промислового розвитку. – 2013. – С. 320–336.
7. *Гранберг А. Г.* Экономическое пространство России: проблемы целостности и эффективного функционирования: Цикл публичных лекций «Академики РАН – студентам ГУУ» / А. Г. Гранберг // ГУУ. – М., 2006. – 23 с.
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. *Тофанюк О. В.* Сучасні проблеми регіонального розвитку в Україні: шляхи подолання репресивності та застосування ме-

ханізмів державно-приватного партнерства: монографія / О. В. Тофанюк, Т. В. Момот, Ю. В. Ткаченко. – Харків: «Дв.служба», 2011. – 294 с.

10. Постанова затвердження Методики розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку / Наказ Державного комітету статистики України від 15 квітня 2003 р. №114 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uazakon.com/documents/date_1a/pg_ibcnog/index.htm

References

1. *Novikova, O. & Amosha, O. & Antonyk, V. (2012)*. Sustainable development of the industrial region: social aspects: monograph. National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Economics of Industry. Donetsk: Institute of Industrial Economics, National Academy of Sciences of Ukraine, 534.

2. *Varnalij, Z. (2007)*. State Regional Policy of Ukraine: Peculiarities and Strategic Priorities: Monograph. Kyiv, 768.

3. *Kuzmenko, L. M. (2012)*. Regional differences - the possibility and need for alignment. Retrieved from: http://iep.donetsk.ua/publish/sbor/all_text/12012/3.pdf.

4. *Naumenko, Zh. (2013)*. Analysis of estimations of endogenous and exogenous dispropor-

portions at the regional level. *Visnyk ONU them. Mechnikov*, T18, 147–150.

5. *Shawlska, L. & Novikova, O. & Amosha, O. (2010)*. Management of human and social development in the regions of Ukraine: monogr. National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Economics of the Prosperous. Donetsk, 488.

6. *Rodchenko, V. B. (2013)*. The mechanism of overcoming of excessive socio-economic differentiation of regions. Strategy and mechanisms of regulation of industrial development, 320–336.

7. *Granberg, A. G. (2006)*. The economic space of Russia: problems of integrity and effective functioning. The cycle of public lectures Academics of the Russian Academy of Sciences - students of the State University, Moscow, 23.

8. The State Statistics Service of Ukraine. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua>

9. *Tofaniuk, O. & Momot, T. & Tkachenko, Yu. (2011)*. Modern problems of regional development in Ukraine: ways to overcome repression and apply mechanisms of public-private partner: monograph. Kharkiv, 294.

10. Resolution of approval of the Methodology for calculating integrated regional indices of economic development. Order of the State Statistics Committee of Ukraine dated April 15, 2003 № 114. Retrieved from: http://uazakon.com/documents/date_1a/pg_ibcnog/index.htm

Тофанюк О. В., Зинчук А. С.

Совершенствование механизма преодоления социально-экономической дифференциации регионального развития

Неравномерное социально-экономическое развитие регионов Украины свидетельствует о существенных различиях между регионами и составляет существенный риск для развития государства. Региональная нестабильность, политическая напряженность, проблемы экономической диспропорции, усиливают региональную дифференциацию. Именно поэтому, необходимо четко определять стратегии развития регионов и максимально учитывать все факторы, которые могут влиять на социально-экономическую дифференциацию развития регионов. Целью исследования является обоснование необходимости усовершенствования механизма преодоления социально-экономической дифференциации регионального развития. Субъектом исследования является процесс социально-экономического развития регионов Украины. Методы исследования – теоретического обобщения и системного анализа. Обострение дифференциации социального и экономического развития регионов является одной из важнейших проблем становления рыночной экономики. Возникает вопрос о сглаживании и усовершенствовании уже существующих механизмов его преодоления. В статье уточняется понятие «дифференциация» и приведены факторы, которые могут на нее влиять. Авторами на основе индексного подхода, были проведенные расчеты по регионам Украины за 2017 год. Определено необходимое количество важных для анализа индексов, которые сгруппированы в три группы: бюджетная, социально-экономическая и демографическая. Для сравнения и соотношения индексов, рассчитан интегральный показатель. Также предложены рекомендации, по совершенствованию оценки социально-экономического развития.

Оригинальность и практическая значимость исследования заключается в том, что использование индексного подхода дает возможность получить достоверную информацию о развитии регионов, поскольку для его расчета используется статистическая информация. Совершенствование механизма преодоления социально-экономической дифференциации регионального развития подразумевает определение крупнейших диспропорций, требующих первоочередного внимания и применения подходов, которые были эффективными в преодолении некоторых аспектов региональной дифференциации. Использованный подход и полученные результаты в дальнейшем помогут в разработке комплексных мер по стабилизации социально-экономической ситуации и представлении путей их эффективной реализации.

Ключевые слова: регион, социально-экономическая дифференциация, развитие, механизм, оценка, анализ, индексы, интегральный показатель.

Tofaniuk O., Zinchuk A.
Improving of the mechanism for overcoming the socio-economic differentiation of regional development

The unequal socio-economic development of the regions of Ukraine shows significant differences between regions and points at significant risk for the state development. Regional instability, political tension, problems of economic disproportion, intensify regional differentiation. That is why, it is necessary to determine regional development strategies and to take into account all factors that can influence socio-economic differentiation of the regions development. The aim of the paper is to substantiate the importance to improve the mechanism for overcoming the socio-economic differentiation of regional development. The subject of the paper is the process of social and economic development of the regions of Ukraine. Methods of research - theoretical generalization and system analysis. The aggravation of the differentiation of the social and economic development of the regions is one of the most important problems of the formation of a market economy. The issue improving the existing mechanisms for overcoming it arises. The article clarifies the term of "differentiation" and gives factors that can influence it. The authors used the index approach and carried out calculations for the regions of Ukraine for 2017. The necessary number of important indexes for analysis were determined and divided into three groups: budgetary, socio-economic and demographic. The integral indicator was calculated to compare and correlate the indexes. Recommendations for improvement of socio-economic development assessment were proposed. The originality and practical significance of the paper consists in application of index approach and opportunity to obtain reliable information about regional development, since statistical information has been used for its calculation. Improving of the mechanism for overcoming the social and economic differentiation of regional development involves identifying the biggest disparities that requires priority attention and application of approaches that were effective in overcoming some aspects of regional differentiation. The approach and the results will help to develop the complex of measures to stabilize the socio-economic situation and to present ways for their effective implementation.

Key words: region, socio-economic differentiation, development, mechanism, evaluation, analysis, indices, integral indicator.

Рецензент: Момот Т. В. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Фінансово-економічна безпека, облік і аудит» Харківської Національної академії міського господарства, Харків, Україна.

Reviewer: Momot T. – Professor, Ph.D. in Economics, Professor, Head of Financial and Economic Security, Accounting and Audit Department of the Kharkiv National Academy of Municipal Economy, Kharkiv, Ukraine.

e-mail: tvmomot@gmail.com

Стаття надійшла до редакції
05.05.2018 р.

Стаття прийнята до друку
18.09.2018 р.

УДК 338:012

JEL Classification: Q16; Q57

РЕШЕТНИКОВА І. Л., ДУДАШ ПАЄРСЬКА Е.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РІТЕЙЛУ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ДОСВІД УКРАЇНИ І СЛОВАЧЧИНИ

В статті порівнюються основні тенденції розвитку роздрібною торгівлі в Україні і Словаччині за останні роки. Доводиться, що в Україні, на відміну від Словаччини, закордонні мережі, хоча і займають значну частку ринку, але не відіграють провідну роль. Останні роки вітчизняна галузь ритейлу почалась відновлюватися, однак, це відбувається не за рахунок збільшення обсягів продаж, а за рахунок інфляції та девальвації. В роботі наголошується, що глобальні тенденції зміщення продаж в сферу онлайн торгівлі зачепили як українських споживачів, так і словацьких споживачів. Останні роки в цих країнах спостерігається стійке збільшення обсягів електронної комерції. Вочевидь, її частка в ритейлі буде збільшуватися і надалі, тому, необхідно бути готовими до зростання вимог до технологічної складової інтернет-магазинів.

Ключові слова: ритейл, споживчі переваги, глобальні економічні процеси, рівень життя населення, роздрібні мережі, інтернет торгівля, електронна комерція.

Постановка проблеми. Роздрібна торгівля (ритейл) є своєрідним індикатором економічної стабільності в суспільстві. Під час економічних криз, ця сфера першою віддзеркалює негативні настрої споживачів, а відновлення її темпів зростання свідчить про покращення ситуації як в політичному, так і в економічному сенсі. За останні роки вітчизняний ринок ритейлу зазнав значних якісних і технологічних змін, в першу чергу за рахунок процесів глобалізації і приходу іноземних мереж. В той же час, особливості поведінки національного споживача впливають на формати торгівлі та їх маркетингову діяльність. Завжди постає питання конкуренції вітчизняних і іноземних мереж, а також адаптації останніх під особливості локального економічного середовища. В цьому сенсі представляє науковий і практичний інтерес порівняння стану і тенденцій роздрібною торгівлі України і Словаччини, оскільки наша країна знаходиться тільки на початку шляху інтеграційних процесів з Євросоюзом, тоді як наша «сусідка» цей шлях вже успішно пройшла.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Новітнім технологіям ритейлу присвя-

чено роботи закордонних і українських вчених. Ці проблеми досліджували, зокрема, словацькі вчені Вестова К., [1] Лиесковска В., [2]. Серед українських вчених, які присвятили свої публікації зазначеній проблемі можна назвати Дубовик Т.В., Бучацьку І.О. [3], Жегус О.В. [4], Писарюк С.Н. [5], Лигоненко Л.О. [6]. Разом з тим, зміна споживчих переваг населення та глобальні тенденції в розвитку ритейлу обумовлюють необхідність подальших досліджень в цій сфері.

Метою статті є порівняння тенденцій розвитку ритейлу в останні роки в Україні та Словаччини та визначення спільних рис та особливостей, характерних для кожної країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основною подією в розвитку ритейлу України кінця 90 х – початку 2000 років став прихід іноземних операторів («Метро», «Billa», «Spar», та ін.), чия культура і технологія здійснення торгівельних процесів призвела до корінного реформування радянських форматів роздрібною торгівлі, (про це, зокрема зазначається в [7,8]).

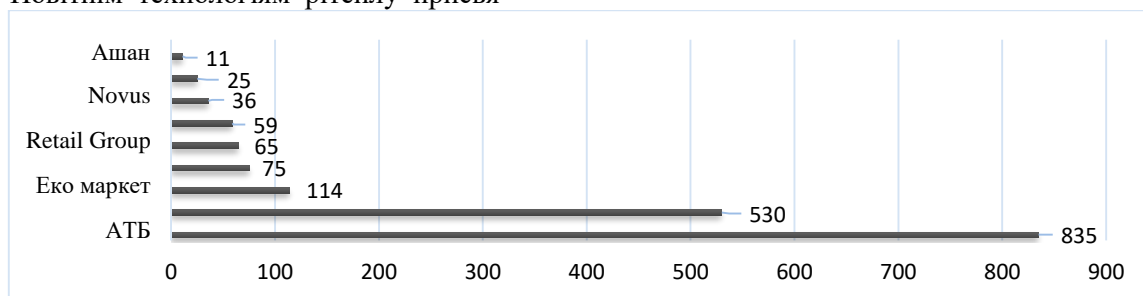

Рис.1 Найбільші FMCG – мережі України (кількість магазинів станом на 01.01.2017)

Джерело: розроблено авторами

Разом з тим, іноземні мережі не стали відігравати вирішальну роль на ринку українського ритейлу, а скоріше, стимулювали розвиток вітчизняних торговельних мереж. Провідні мережі ритейлу на ринку України в так званій категорії товарів FMCG (від англ. fast moving consumer goods) за кількістю магазинів і товарообігом наведено на рис.1 та 2. [9].

Перше місце за кількістю магазинів посідає національна мережа «АТБ», що присутня у всіх регіонах і є єдиною, яка працює в форматі «жорсткий дискаунтер». Наступною йде вітчизняна група компаній «Fozzy Group», яка володіє мережею супермаркетів «Сільпо», ме-

режею гіпермаркетів «Fozzy Cash&carry», мережею магазинів «Фора», які раніше позиціонувалися як дискаунтер, а зараз працюють в форматі мінімаркету (магазин у дома) та мережу делікатес – маркетів «Le Silpo». Найбільші міжнародні мережі представлені магазинами брендів «Ашан», «Метро», «Novus». Основними їх конкурентними перевагами є велика площа магазинів, вдала логістика, низький рівень цін, великий асортимент продукції, сучасні технології організації продажу, жорсткий контроль за якістю продукції і стандартами обслуговування.

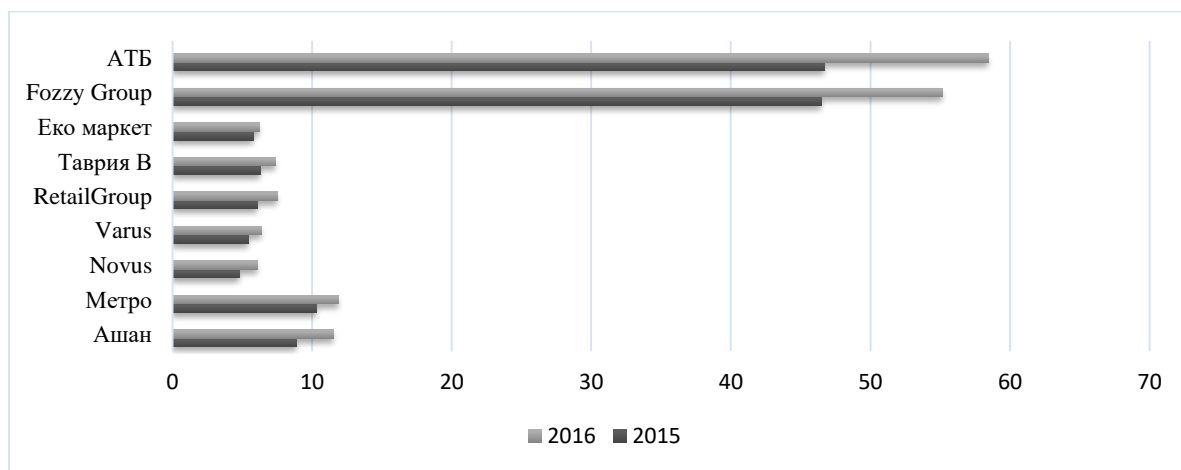

Рис. 2. Товарообіг мереж за 2015-2016 роки в млрд. гривень
Джерело: розроблено авторами

В Словаччині, ситуація трохи інша – провідну роль там відіграють саме іноземні глобальні мережі (Tesco, Lidle, Kaufland, Metro, Billa).

Розвиток ритейлу залежить як від зовнішніх, так і від внутрішніх чинників. До зовнішніх, в першу чергу, відносять політико – правові чинники, що регулюють функціонування в країні зазначеної галузі, міжнародні (як то, відкритість до процесів глобалізації, доступність і привабливість іноземним інвесторам), економічні (темпи зростання економіки країни, рівень доходів її громадян). До внутрішніх – можна віднести наявність необхідних ресурсів та технологічних

інновації, які дозволяють задовольняти потреби споживачів і сприяють підвищенню ефективності бізнес – процесів. Зрозуміло, що весь спектр зазначених чинників неможливо проаналізувати в рамках даного дослідження, тому зосередимось на головних з них, які вплинули на поведінку споживачів, та обумовили нові технології в маркетингу роздрібно торгівлі.

Порівняємо деякі макро економічні показники України та Словаччини. В табл.1 наведено показники зростання обсягів роздрібно торгівлі в Україні в останні роки на тлі відновлення обсягів виробництва основних галузей.

Т а б л и ц я 1

Співвідношення темпів змін виробництва базових галузей економіки України, %

Показники	2014	2015	2016	2017 (5 місяців)
Темпи змін виробництва базових галузей	-9,7	-11,4	4,7	2,4
Темпи змін обсягів роздрібно торгівлі	-8,9	-20,7	4,3	7,1
Темпи інфляції	124,9	143,3	112,4	106,1

Джерело: [10]

Найбільш катастрофічне скорочення обсягів роздрібною торгівлі відбулось в 2015 році, починаючи з 2016 року галузь ритейлу почалась відновлюватися, однак, більшість фахівців вважають, що товарообіг зростає не

за рахунок збільшення обсягів продаж, а за рахунок інфляції та девальвації.

Натомість, в Словаччині в останні роки спостережується стійке зростання економіки та збільшення обсягів товарообігу в ритейлі (табл. 2)

Т а б л и ц я 2

Співвідношення темпів змін виробництва базових галузей економіки Словаччини

Показники	2014	2015	2016	2017 (5 місяців)
Темпи змін виробництва базових галузей	2,8	13,0	14,0	6,7
Темпи змін обсягів роздрібною торгівлі	-5,6	12,2	17,1	4,6
Темпи інфляції	-0,1%	1%	0,7%	1,6%

Джерело: [9–13]

Головною причиною падіння обсягів роздрібною торгівлі в Україні в 2014 -2015 роках стало знецінення національної валюти, як слідство – різке зростання цін і падіння реальних доходів населення. Саме низькі доходи та, як слідство - низька купівельна

спроможність населення, є головним чинником, що обмежує зростання обсягів ритейлу в Україні. В табл. 3 наведено значення мінімальної заробітної плати в Україні і Словаччині.

Т а б л и ц я 3

Порівняння рівня мінімальної заробітної плати в Україні і Словаччині

Мінімальна заробітна плата	1.01.2008	1.01.2014	1.01.2016	1.01.2017
Словаччина, в євро	269	352	405	435
Україна, в грн	515	1218	1600	3200
в євро	69,41	111,33	61,02	112,60
Курс грн/Євро.	7,42	10,94	26,22	28,42

Джерело: [9–13]

З 1 січня 2017 року мінімальна зарплата в Україні становить 3200 гривень, а це приблизно 113 євро. До цього моменту вона була на рівні 1600 грн., що дорівнювалося 61 євро. Зрозуміло, що такі низькі доходи населення, підкріплені негативними очікуваннями населення змушують їх заощаджувати та економити на самому необхідному. В той же час стабільність економічного зростання в Словаччині і збільшення доходів населення надають їй мешканців більше «підстав для оптимізму» і стимулюють розвиток ритейлу в країні.

За даними Eurostat, Словаччина входить до трійки країн Євросоюзу, в яких за період з 2008 по 2017 рік найбільше зросла мінімальна заробітна плата. Перше місце посідає Болгарія (на 109%), друге - Румунія (на 99%), і третє- Словаччина (на 80%).

Хоча, у порівнянні із рівнем мінімальної заробітної плати в інших країн Євросоюзу, Словаччина поступає більшості з них (рис.3).

Відносно низькі доходи населення як України, так і Словаччини обумовлюють

схожі зміни в поведінці споживачів, які впливають на маркетингові технології в сфері ритейлу. На формування поведінки споживачів, чи то українських, чи то словацьких, впливають як глобальні чинники, що пов'язані із технологічними змінами в організації ритейлу і застосуванні споживачами діджител технологій, так і локальні – економічний рівень життя, національні та культурні традиції. Наслідком впливу глобальної культури ритейлу можна вважати «переконливу перемогу» форматів самообслуговування. Можливість самостійно обрати, розглянути продукт, відчутти на дотик, самостійно зв'язати, - це стало вирішальними для українських споживачів. В Україні, «торгівля через прилавок» залишилась переважно, в невеликих магазинчиках, розташованих на перших поверхах житлових кварталів. Іноді такий метод продаж можна зустріти і великих форматах супермаркетів, але переважно для продажу елітних товарів (сирів, м'ясних делікатесів) або кулінарії.

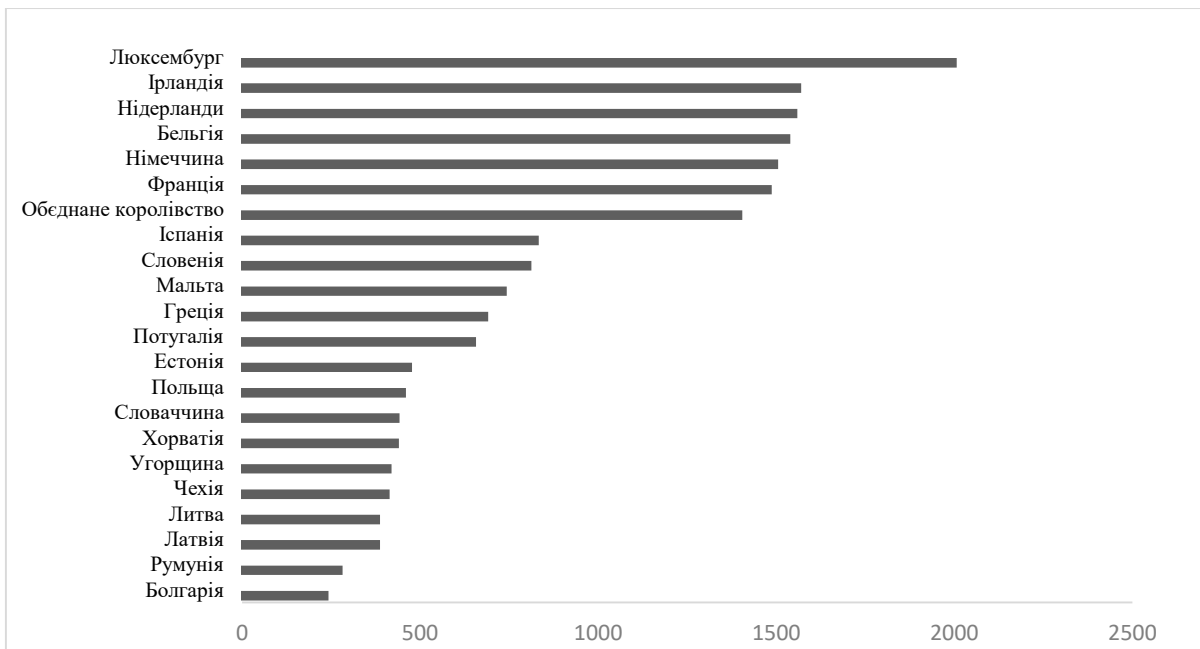

Рис. 3. Мінімальна заробітна плата в країнах Євросоюзу за даними ресурсу Eurostat (в євро, станом на 01.01.2017 р.)

Джерело: [11]

Зупинимося більш детально на особливостях поведінки споживачів, що формуються під впливом локальних чинників, оскільки саме вони значною мірою визначають зміни в ритейлі і в технологіях організації продажу товарів. По – перше, це низький рівень життя. В Україні, необхідністю економити пояснюється поведінка споживачів купувати продукти не раз на тиждень, як це роблять за кордоном, а три - чотири рази. Крім того, через низьку забезпеченість населення автомобілями, гіпермаркети за межами міста на знайшли широкого розповсюдження, оскільки більшість населення їздять за покупками в супермаркети і гіпермаркети на громадському транспорті. Переваги споживачів вплинули на структуру ритейлу і організацію технологій продаж. В першій половині 2017, за даними агентства GT Partners Ukraine найбільш популярними форматами продовольчих магазинів, що відкривалися в Україні були міні маркети (до 200 м2 торгівельної площі). Їх було відкрито 38 % від загальної кількості нових магазинів. Основна перевага цих магазинів – доступність, оскільки вони розташовані в житлових кварталах споживачів (формат «біля дома»). Окрім численної кількості магазинів локальних операторів ритейлу, в цьому форматі працює національна мережа магазинів «Еко маркет», яка нараховує 114 магазинів по всім регіонам (см. рис.1). Теж саме можна сказати і про мага-

зини, що працюють в форматі «дискаунтери». Головна їх перевага – низькі ціни та асортимент, для щоденного користування. Їх споживачі, переважно середнього і похилого віку, цінують можливість особисто обрати товар, емоційне спілкування в торговельному залі і з персоналом (консультантами та касирами). Разом з тим, зазначені тенденції більш стосуються дорослого покоління (віком 50+).

Молодь та споживачі середнього віку цінують, перш за все, свій час, оскільки багато працюють, і власну свободу, тому все більше купують товари і послуги через інтернет. Для цього є і умови, оскільки рівень володіння населення України інтернетом і різноманітними гаджетами зростає кожного року. І це можна вважати другим важливим чинником, який суттєво впливає на зміну технологій ритейлу. Результати аналізу проведеного компанією Gemius дослідження онлайн-аудиторії gemius Audience за червень 2017 року дозволили встановити, що Інтернетом в Україні користується 22 млн. чол. Найбільш популярним пристроєм для виходу в мережу Інтернет є персональний комп'ютер (стаціонарний чи ноутбук), який використовують 19,2 млн. чол. Зі смартфонів користуються Інтернетом 10,2 млн. чол, а з планшетів заходять в мережу Інтернет 2,6 млн. чол. Отримані результати також дозволили побудувати демографічний портрет ко-

ристувача Інтернет. Отже, за статтю жінок користувачів Інтернет 51%, чоловіків 49%. За віком: від 14 до 24 років – 21%, від 25 до 34 років – 30%, від 35 до 44 років – 21%, від 45 до 54 років – 14%, від 55 років – 14%.

Така ситуація стимулює активний розвиток інтернет торгівлі. Приблизно половина мереж магазинів, що відносяться до супермаркетів починають використовувати інтернет торгівлю. Зокрема магазини «Сільпо», що належать до зазначеної на рис.1 та 2 компанії Fozzy Group. Всі національні і міжнародні мережі, магазини яких працюють в форматі гіпермаркетів використовують канал інтернет торгівлі. При цьому, якщо мережі Ашан та «Fozzy Cash & Carry» пропонують виключно доставку товарів після замовлення через інтернет, то мережі «Метро» та «Novus» пропонують на вибір: або доставку заказу до клієнта, або підготовка кошика на замовлення клієнта в магазині на визначений час (самовивіз). Таким чином відбувається поєднання різних маркетингових каналів продажу. Очікується, що вага інтернет каналу в ритейлі в подальшому буде тільки збільшуватися. За даними порталу онлайн торгівлі Prom.ua, за перше півріччя 2017 року українці витратили на покупки в Internet 6 млрд грн що на 44% більше ніж, в попередньому році. При цьому, на ринку онлайн-комерції України в 2017-му році з'явилися нові тренди: одяг, техніка і товари для дому, які були головними двигунами росту онлайн комерції останні роки поступаються новим перспективним напрямом – торгівлі продуктами харчування, інструментами, книгами, товарами для хобі, краси та здоров'я.[12]

В європейських країнах частка продажів, яка здійснюється через інтернет ще більше. За даними Eurostat, у Європейському Союзі на сегмент онлайн-торгівлі припадає понад 15% всіх роздрібних продажів у сегменті B2C. Кількість користувачів, які купують в інтернет-магазинах, відносно загальної кількості людей, що мають доступ до Інтернету, в країнах Євросоюзу в середньому складає 53%. Найбільша – в Великобританії – 81%, найменша – в Македонії – 11%. В Словаччині – 50 % [13].

За даними Twenga Solutions, 29% європейських ритейлерів використовують 2 або 3 канали для продажу своїх товарів, тоді як половина продавців привертають покупців за допомогою трьох і більше каналів. Бага-

токанальність стає вимушеним заходом для ефективного розвитку бізнесу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Роздрібна торгівля є важливою галуззю економіки. Ритейл України представлений як національними, так і міжнародними операторами, хоча останні не відіграють поки ще вирішальної ролі, як за кількістю магазинів, так і за обсягами товарообігу. На відміну від українського ринку, в Словаччині домінуючу роль відіграють іноземні торговельні мережі. Зміни в поведінці споживачів впливають на структурні зміни в ритейлі і змінюють моделі організацію продажу товарів. Прагнення зекономити кошти і час, купувати товари в зручний спосіб стимулюють розвиток торгівлі через інтернет. Глобальні тенденції зміщення продаж в сферу он – лайн торгівлі зачепили як українських споживачів, так і словацьких споживачів. Останні роки в цих країнах постережуються стійке збільшення обсягів електронної комерції. Вочевидь, її частка в ритейлі буде збільшуватися і надалі, тому, необхідно бути готовими до зростання вимог до технологічної складової інтернет-магазинів, застосування мультिकанального просування, забезпечення безпеки особистих і платіжних даних покупців.

Література

1. *Viestová K.* Boli chrámami moderného obchodovania. In *Obchod: maloobchod, veľkoobchod, distribúcia.* – Bratislava : ECOPRESS, 2013. – S. 5–15.
2. *Lieskovská V.* Aplikácia marketingovej teórie v retail manažmente. In *Riešené projekty – vedecké problémy. Vedecký workshop. Riešené projekty – vedecké problémy: elektronický zborník abstraktov z vedeckého workshopu.* – Košice : Katedra obchodného podnikania PNF EU, 2017. – S. 13–14.
3. *Дубовик Т. В.* Інноваційна спрямованість розвитку підприємств роздрібно торгівлі / Т. В. Дубовик, І. О. Бучацька // *Маркетинг і менеджмент інновацій.* – 2017. - № 1. – С. 223-230
4. *Жегус О. В.* Інтегрований підхід до організації продажу в роздрібній торгівлі / О. В. Жегус // *Маркетинг і менеджмент інновацій.* – Суми: ТОВ «ВТД «Університетська книга». – 2017. – №1. – С. 62–72.
5. *Писарюк С. Н.* Влияние факторов микросреды на эффективность деятельности сетевых предприятий розничной торговли / С.

Н. Писарюк // Актуальні проблеми економіки. – 2016. – №1(175). – С. 119–128.

6. Лигоненко Л. О. Роздрібна торгівля України у дзеркалі світових тенденцій розвитку галузі / Л. О. Лигоненко // Вісник Київського національного торгово-економічного університету. – 2005. – №6. – С.12–21.

7. Решетнікова І. Л. Основные типы украинских магазинов в условиях транзитивной экономики / І. Л. Решетнікова: Матеріали наукового колоквіума по проблемам терминологии в торговле. – Братислава: Економічний університет в Братиславі, 2005. – С. 95–99.

8. Решетнікова І. Л. Современные тенденции развития розничной торговли Украины в условиях глобализации / І. Л. Решетнікова: монографія за підсумками V Смпозіума міжнародного маркетингу. – Краков: Академия економіки, 2005. – С. 142–150.

9. Названы крупнейшие ритейлеры Украины по товарообороту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ubr.ua/market/trade/nazvany-krupnejshie-ritejlery-ukrainy-po-tovarooborotu-3843209>

10. Экономическая ситуация в Украине: главные показатели обзора НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.segodnya.ua/economics/enews/economicheskaya-situaciya-v-ukraine-glavnye-pokazateli-obzora-nbu-1036645.html>

11. National minimum wages in the EU [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7860532/3-10022017-AP-EN.pdf/b5027315-0570-45df-9eb6-0cfd2f13dbc>

12. Логистические компании: будущее – за аутсорсингом логистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://logist.fm/publications/e-commerce-v-ukrayini-pidsumki-2016-topovi-trendi-2017rsh>

13. Цікаві факти про інтернет-торгівлю в світі в 2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lemarbet.com/ua/razvitie-internet-magazina/interesnye-fakty-ob-internet-torgovle/>

References

1. *Viestová, K.* (2013). Boli chrámami moderného obchodovania. In *Obchod: maloobchod, veľkoobchod, distribúcia*. Bratislava: ECOPRESS, 5–15.

2. *Lieskovská, V.* (2017). Aplikácia marketingovej teórie v retail manažmente. In *Riešené projekty – vedecké problémy*. Vedecký workshop.

Riešené projekty – vedecké problémy: elektronický zborník abstraktov z vedeckého workshopu. Košice: Katedra obchodného podnikania PHF EU, 13–14.

3. *Dubovik, T. & Buchacky, I.* (2017). Innovative trend of development of retail enterprises. *Marketing and management of innovations*, 1, 223–230.

4. *Zhegus, O. V.* (2017). Integrated approach to the organization of sales in retail trade. *Marketing and management of innovations*. Summary: LLC "VDD" Universi-tete Book ", 1, 62–72.

5. *Pisaryuk, S.* (2016). The Influence of the Micro-Environment Factors on the Efficiency of the Activity of Networking Retailers. *Current Problems of the Economy*, 1(175), 119–128.

6. *Lyhonenko, L. O.* (2005). Retail trade of Ukraine in the mirror of world industry trends. *Bulletin of the Kiev National Trade and Economic University*, 6, 12–21.

7. *Reshetnikova, I. L.* (2005). Main types of Ukrainian stores in the conditions of a transitive economy. Materials of the scientific colloquium on the problems of terminology in trade. Bratislava: Economic University in Bratislava, 95–99.

8. *Reshetnikova, I. L.* (2005). Modern tendencies of retail trade development of Ukraine in the conditions of globalization / I. L. Reshetnikova: monograph on the results of the V International Marketing Seminar. Krakow: Academy of Economics, 142–150.

9. Named the largest retailers of Ukraine in terms of turnover. Retrieved from: <http://ubr.ua/market/trade/nazvany-krupnejshie-ritejlery-ukrainy-po-tovarooborotu-3843209>

10. The economic situation in Ukraine: the main indicators of the NBU review. Retrieved from: <http://www.segodnya.ua/economics/enews/economicheskaya-situaciya-v-ukraine-glavnye-pokazateli-obzora-nbu-1036645.html>

11. National minimum wages in the EU. Retrieved from: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7860532/3-10022017-AP-EN.pdf/b5027315-0570-45df-9eb6-0cfd2f13dbc>

12. Logistics Companies: The Future - For Outsourcing Logistics. Retrieved from: <http://logist.fm/publications/e-commerce-v-ukrayini-pidsumki-2016-topovi-trendi-2017sch>

13. Interesting facts about internet trade in the world in 2018. Retrieved from: <http://melarbet.com/ua/razvitie-internet-magazina/interesnye-fakty-ob-internet-torgovle/>.

Решетникова И. Л., Дудаш Паерска Е.

Тенденции развития ритейла в контексте глобализации: опыт Украины и Словакии

В статье сравниваются основные тенденции развития розничной торговли в Украине и Словакии за последние годы. Доказывается, что в Украине, в отличие от Словакии, зарубежные сети, хотя и занимают значительную долю рынка, но не играют ведущую роль. Последние годы отечественная отрасль ритейла началась восстанавливаться, однако, это происходит не за счет увеличения объемов продаж, а за счет инфляции и девальвации. В работе отмечается, что глобальные тенденции смещения продаж в сферу онлайн торговли задела как украинских потребителей, так и словацких потребителей. Последние годы в этих странах наблюдается устойчивое увеличение объемов электронной коммерции. Очевидно, что ее доля в ритейле будет увеличиваться и в дальнейшем, поэтому, необходимо быть готовыми к росту требований к технологической составляющей интернет-магазинов.

Ключевые слова: ритейл, потребительские предпочтения, глобальные экономические процессы, уровень жизни населения, розничные сети, интернет торговля, электронная коммерция.

Reshetnikova I., Dudáš Pajerská E.

Trends of retail development in the context of globalization: the experience of Ukraine and Slovakia

The article compares the main trends of retail trade in Ukraine and Slovakia in recent years. Retail is a kind of indicator of economic stability in society. In times of economic crisis, this sphere first reflects the negative mood of consumers, and the restoration of its growth rate indicates an improvement in both the political and the economic sense. In recent years, the domestic retail market has undergone significant qualitative and technological changes, primarily due to the processes of globalization and the arrival of foreign networks. At the same time, the peculiarities of the behavior of the national consumer affect the formats of trade and their marketing activities. There is always a question of competition between domestic and foreign networks, as well as the adaptation of the latter to the characteristics of the local economic environment. In this sense, it is a scientific and practical interest to compare the state and trends of retail trade between Ukraine and Slovakia, since our country is only at the beginning of the path of integration processes with the European Union, while our "neighbor" has successfully passed this path. It is proved that in Ukraine, unlike in Slovakia, foreign networks, although they occupy a significant market share, do not play a leading role. In recent years, the domestic retail sector has begun to recover, however, this is not due to increased sales, but due to inflation and devaluation.

The paper notes that the global trend of shifting sales in the area of online trade has hit both Ukrainian consumers and Slovak consumers. In recent years, there has been a steady increase in e-commerce in these countries. Obviously, its share in retail will increase further, therefore, it is necessary to be prepared to increase requirements to the technological component of online stores.

It is determined that in contrast to the Ukrainian market, foreign trade networks play a dominant role in Slovakia. Changes in consumer behavior affect structural changes in retail and change the model of organization of sales of goods.

Key words: retail, consumer preferences, global economic processes, living standards of the population, retail networks, Internet commerce, e-commerce.

Рецензент: Петрова І. Л. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Маркетинг та поведінкова економіка» Університету «КРОК», м. Київ, Україна.

Reviewer: Petrova I. L. – Professor, Ph.D. in Economics, Professor, Head of Marketing and Behavioral Economics Department of the University "KROK", Kyiv, Ukraine.

e-mail: petrova@krok.edu.ua

Стаття надійшла до редакції
02.09.2018 р.

Стаття прийнята до друку
18.09.2018 р.

**ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОЦЕДУРИ АТЕСТАЦІЇ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

Уряд визначив, як оцінюватимуть наукову діяльність вищів – це дозволить у майбутньому надати найкращим з них базове фінансування на науку. Відповідну постанову: «Деякі питання проведення державної атестації закладів вищої освіти в частині провадження ними наукової (науково-технічної) діяльності» – затвердив Кабінет Міністрів 22 серпня 2018 року.

«Надання базового фінансування університетській науці – це один з ключових етапів реформування наукової сфери України. Звісно, що кошти мають отримати найкращі – хто показує високий рівень досліджень, у кого є перспективи розвитку, хто зміг інтегрувати свою наукову діяльність у світовий простір тощо. Визначити цих найкращих якраз і повинна державна атестація – основні її правила прописані в прийнятій Урядом постанові», – пояснила міністр освіти і науки Лілія Гриневич.

Однією з найважливіших речей, закладених у документ, є те, що оцінюватимуть наукову діяльність не вишу в цілому, а його окремих наукових напрямів.

«Розділити атестацію за напрямками було конче необхідно, адже якби ми цього не зробили, то в підсумку в великих університетах, де є різноманітні напрями досліджень, отримали б «середню температуру по палаті». Бо в одному класичному виші можуть бути сильніші дослідження з природничих наук, а в іншому – гуманітарних чи технічних. Тому разом з університетською науковою спільнотою ми чітко визначили 7 напрямів, за якими буде атестація», – розповіла міністр.

Атестаційна оцінка визначатиметься за 100-бальною шкалою. У ній будуть враховуватися такі показники: кадровий склад; фінансування (за загальним і спеціальним фондом); обсяг коштів, спрямованих/залучених вишем на придбання обладнання; кількість статей у наукових виданнях, які індексуються у базах «Scopus» та/або «Web of Science», де додатковим показником буде коефіцієнт впливовості журналів; кількість наукових видань, засновником (співзасновником) яких є університет, які індексуються у базах «Scopus» та/або «Web of Science»; кількість працівників закладу (за основним місцем роботи), які є членами редакційних колегій наукових видань, які індексуються у базах «Scopus» та/або «Web of Science».

Водночас конкретна методика оцінювання буде розроблюватися МОН спільно з Нацрадою з розвитку науки і технологій.

За результатами оцінювання кожен науковий напрям вишу відноситимуть до однієї з трьох груп – А, Б, В – або визнаватимуть таким, що взагалі не пройшов атестацію. У групі А будуть напрями університетів, дослідження яких мають важливе державне або світове значення, виконуються на світовому рівні; у групі Б – що мають важливе значення для окремих галузей економіки, нацбезпеки, інших сфер, виконуються на високому професійному рівні; у групі В – що мають значення для освітнього процесу в університеті, виконуються на задовільному професійному рівні.

Атестація проводитиметься не менш як раз на 5 років, однак не раніше ніж через рік для реорганізованого вишу або не раніше ніж через 3 роки для новоутвореного закладу вищої освіти. Вона буде обов'язковою для державних та комунальних закладів вищої освіти – окрім коледжів. Для державних та комунальних коледжів атестація проводитиметься на вимогу власника (засновника), а для всіх приватних закладів вищої освіти – за ініціативою закладу.

Проведення атестації організуватиме МОН. Для цього при міністерстві створять спеціальну атестаційну комісію та 7 експертних груп за науковими напрямками. До їх складу входитимуть представники вищів, МОН та інших відомств, до сфери управління яких належать університети, НАН, національних галузевих академій наук, Наукового комітету Нацради з розвитку науки і технологій, представників громадських наукових організацій із всеукраїнським статусом. Водночас кількість представників закладів, підпорядкованих МОН, і працівників центрального апарату МОН не повинна перевищувати 50% загально-го складу атестаційної комісії.

Комісія та експертні групи аналізуватимуть, робитимуть експертну оцінку та готуватимуть висновок щодо результатів атестації.

Отримані результати атестації можуть бути використані для планування видатків держбюджету на наукову діяльність вишу, визначення наукових напрямів закладу, яким надається підтримка з держбюджету, зокрема, через механізм базового фінансування тощо.

РЕЦЕНЗИЯ

на монографию Поносова Ф.Н. Человеческое познание как формирование гносеологических рядов: концепция гносеологического ряда /
Ф. Н. Поносов. - СПб.: Алетейя, 2018. – 332 с.

Рецензируемая монография посвящена анализу человеческого познания, индивидуального и коллективного. Целью и главной задачей этого важного вида человеческой деятельности является отыскание истины, поэтому вполне логично, что основное внимание автора - Поносов Федор Николаевич, доктор философских наук, профессор - сконцентрировано на процессе её достижения. Исследование проблемы познания, особенно в социально-экономической сфере, которую автор преимущественно и исследует, имеет тысячелетнюю историю, начало которой положили труды философов Античной Греции, Древней Индии, Древнего Китая. Своеобразно, в духе своего времени, эту проблему пытались разрешить мыслители Средневековья, Возрождения, Нового времени. Она является актуальной и для философии XX и XXI столетий. Значимость решения проблемы достижения истины объясняется тем, что во все времена человечество и отдельные субъекты его жизнедеятельности – племена, этносы, нации, народности и др. – совершали ошибки в различных сферах преобразования природы и общества. Ошибки и заблуждения современной цивилизации проявляют себя в геополитике, в экономике, социально-политической и духовной сферах жизни общества. Зачастую последствия этих ошибок катастрофичны и требуют для своего преодоления огромных людских и материальных ресурсов. В этой связи можно сослаться на историю проекта поворота северных рек на юг: его негативные экономические, финансовые, социальные, экологические последствия были просчитаны на стадии проектирования – и проект не был реализован. Другая ситуация характеризует негативные изменения в экономике России в 90-е годы прошлого столетия, которые привели к тому, что ежегодно закрывались тысячи промышленных и сельскохозяйственных предприятий. К сожалению, и сегодня до конца не выявлено, какие фатальные

ошибки привели к столь катастрофическому результату, к сокращению валового внутреннего продукта и деградации ряда отраслей экономики.

Автор монографии проработал имеющий место в истории философской мысли богатый эмпирический материал, характеризующийся в форме ошибок и заблуждений в познании, а также выявил ряд факторов, приводящих к ним. В этой связи Ф.Н. Поносов приводит оценку сложившейся ситуации, представленную в своё время Ф.А. Селивановым, считавшим, что назрела необходимость перехода от накопления эмпирического материала в данной области к созданию теории, объясняющей появление ошибок и заблуждений в человеческом познании.

Именно такой характер имеет рецензируемое теоретическое исследование, в котором утверждается, что ошибки и заблуждения являются атрибутом человеческого познания. Свою задачу автор видит в выявлении механизма, обеспечивающего познавательную деятельность, роль которого двояка: этот механизм с одной стороны вызывает появление заблуждений, а с другой стороны способствует постижению истины.

В научной литературе представлено множество концепций истины. Наиболее практичной и плодотворной исследователь считает разделяемую сегодня многими авторами корреспондентную концепцию, иначе именуемую «классической». Другим важным теоретико-методологическим основанием рецензируемого научного труда является утверждение профессора Ф.Н. Поносова о том, что существующая в гносеологии и эпистемологии дефиниция истин на абсолютную и относительную не является полной и достаточной. Такое деление опирается на известное положение Г. Гегеля о том, что истинное знание, как правило, не открывается познающему сразу, одномоментно, как отчеканенная монета; постижение её есть процесс. На про-

цессуальность познания первыми обратили внимание досократики, её выделял Аристотель и более поздние исследователи. Но если достижение истины есть процесс, то он закономерно включает в себя ряд промежуточных этапов: познающий субъект с любой масштабной организацией нередко движется от заблуждения, неполной истины к истине более полной. Заслуга автора рецензируемой монографии в том, что он сумел объединить все эти промежуточные результаты человеческого познания, полученные познающим в отношении одного и того же познаваемого объекта, понятием гносеологического ряда (с. 14).

Категория «гносеологический ряд» является новой для теории познания, впервые использованной Ф.Н. Поносовым в его исследовании. Элементами гносеологического ряда, его составляющими, являются гносеологические образы. Своеобразие гносеологических образов заключается в том, что они, например, отличны от психических, это особая реальность. Предикаты истинности или ложности применимы только к формам гносеологических образов, но не применимы к психическим образам.

Для доказательства становления гносеологического ряда в коллективном познании автор монографии обращается также к истории становления представлений о форме Земли, соотношения её суши и вод. И здесь обнаруживается формирование своего гносеологического ряда. Проведённый анализ приводит исследователя в данной монографии к выводу о том, что формирование гносеологических рядов характерно как для индивидуального, так и для коллективного познания.

Гносеологический ряд формируется в

естественнонаучном и социальном познании. Значение категории «гносеологический ряд» для познания закономерностей развития общества состоит в том, что её использование даёт возможность понять процесс познания общества как единый и системный процесс, развивающийся по определённым законам (с. 202). Иначе говоря, это не хаос, а управляемые изменения.

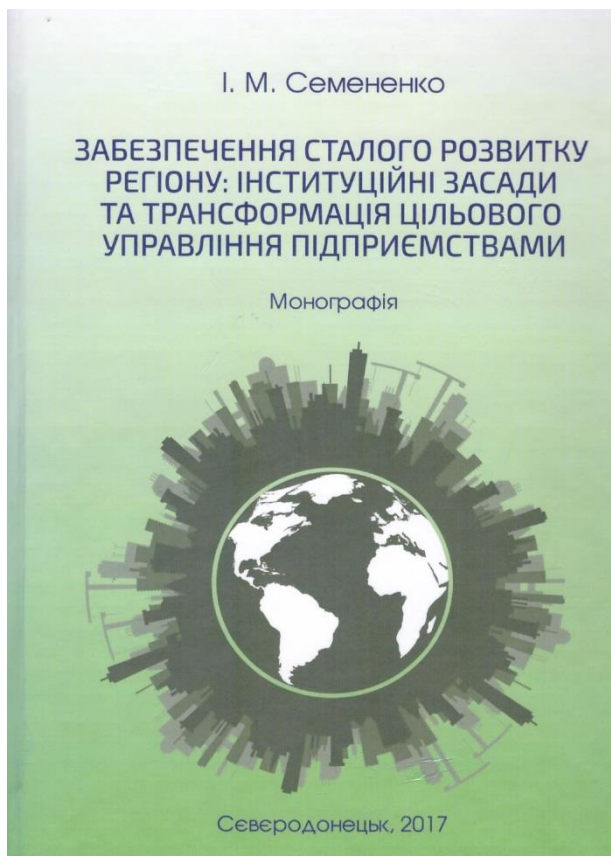
Исходя из сказанного, профессор Ф.Н. Поносов справедливо заключает, что всё человеческое познание (и в прошлом, и сегодня) развивается путём формирования гносеологических рядов. В силу различных причин и обстоятельств люди довольствуются иногда не истиной в полном её объёме, а частичными её проявлениями. Таким образом, формирование гносеологических рядов есть закономерность человеческого познания, а сам гносеологический ряд есть форма взаимосвязи истины и заблуждения в нём.

Данное исследование обладает всеми признаками новой для теории познания научной концепции. Монография представляет собою комплекс взаимосвязанных взглядов, вытекающих один из другого, имеет свой особый терминологический аппарат, являет собой новый способ понимания причин возникновения ошибок и заблуждений в познавательной деятельности человека. Более того, она содержит стратегию действий, направленных на преодоление человеческих заблуждений, которые проявляют себя во всех сферах жизни общества: духовной, политической, социальной и экономической. Это означает, что рецензируемая книга имеет не только теоретическое, но и практическое значение.

Рецензент:

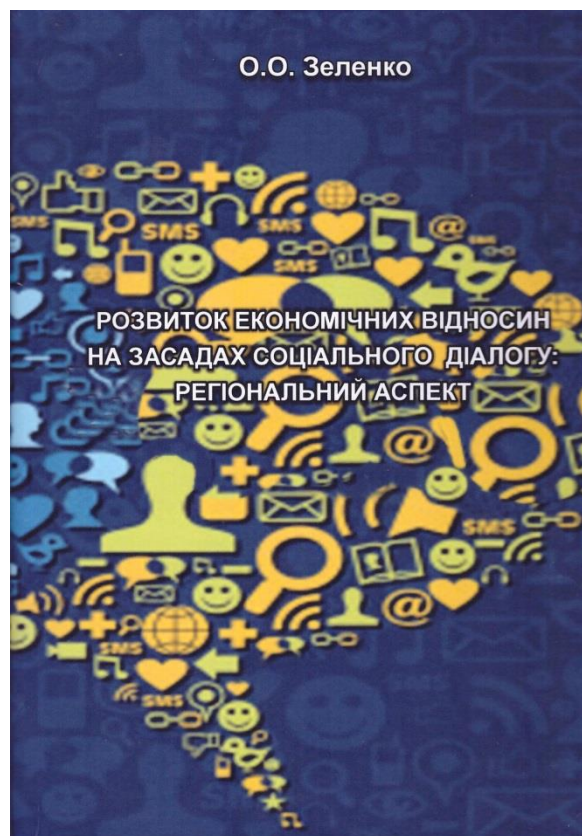
Павлов К. В., доктор экономических наук, профессор, заслуженный деятель науки Удмуртской Республики, профессор кафедры экономики и управления Ижевского филиала Российского университета кооперации, г. Ижевск, Россия.

Семененко І. М. **Забезпечення сталого розвитку регіону: інституційні засади та трансформація цільового управління підприємствами:** монографія / І. М. Семененко. – Северодонецькі вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. – 370 с.

У монографії розкриті інституційні засади сталого розвитку регіону на основі трансформації цільового управління підприємствами. Подано передумови сталого розвитку економічних систем різного рівня та показано використання концепції сталого розвитку в цільовому управлінні економічними системами різного рівня. Визначено передумови, сутність і структуру організації інституційного забезпечення сталого розвитку регіону¹ на засадах цільового управління підприємствами. Ідентифіковано ключові цільові напрями інституційного забезпечення сталого розвитку регіону. Обґрунтовано механізм організаційної підтримки інституційного забезпечення сталого розвитку регіону. Монографія розрахована на вчених та практиків у сфері забезпечення сталого розвитку економічних систем різного рівня і може бути використана у навчальному процесі з підготовки фахівців економічного напрямку в якості навчального посібника.

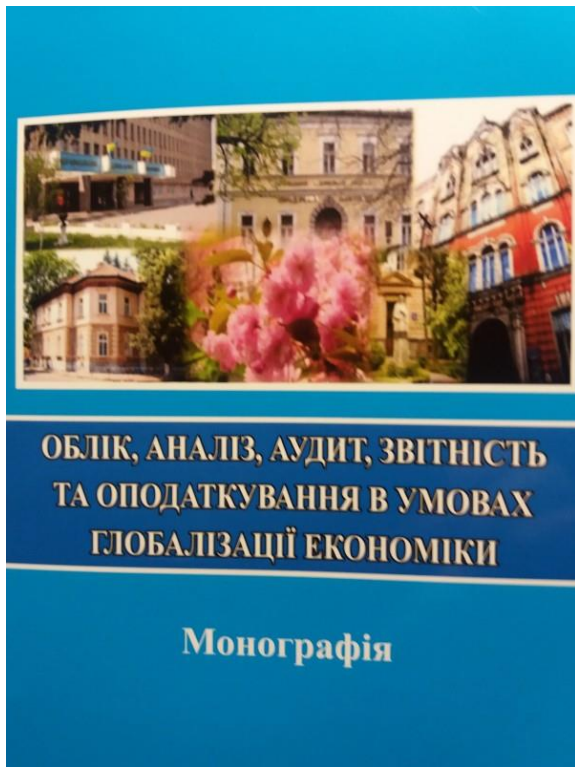

Зеленко О. О. **Розвиток економічних відносин на засадах соціального діалогу: регіональний аспект :** монографія / О. О. Зеленко. — Северодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2018. – 348 с.

У монографії охарактеризовано теоретичні засади (формування та розвитку соціального діалогу, а також світовий досвід його впровадження; проаналізовано наявні моделі співпраці між учасниками економічної діяльності на мікро-, мезо- та макрорівні; визначено фактори та проблеми реалізації концепції соціального діалогу в Україні. Отримані результати дозволили сформулювати ряд рекомендацій щодо вдосконалення системи економічних відносин та підвищення ефективності соціального діалогу в економічному середовищі, враховуючи наявні умови розвитку вітчизняних регіональних економічних систем.

Монографічне дослідження рекомендоване науковцям, представникам органів законодавчої та виконавчої влади, громадським організаціям, аспірантам з економічних спеціальностей, фахівцям в області соціальної політики, економіки регіону, працівникам органів статистики, слухачам курсів підвищення кваліфікації та будь-яким працівникам з економічної сфери діяльності.

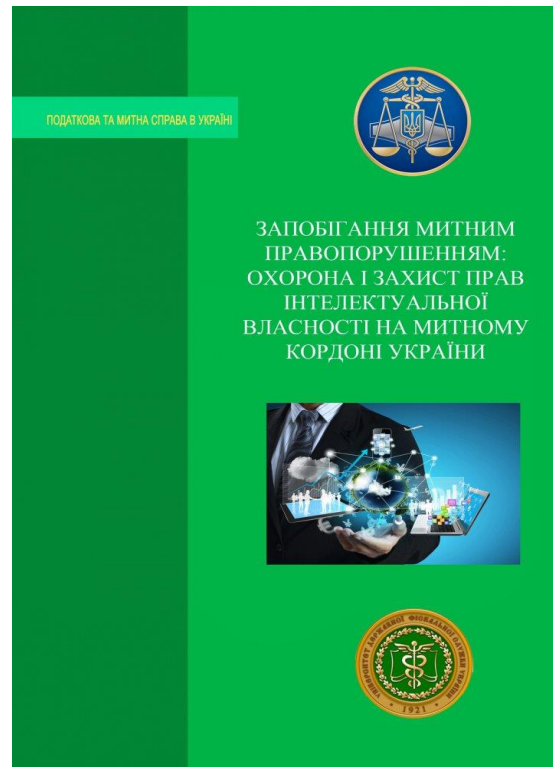

Облік, аналіз, аудит, звітність та оподаткування в умовах глобалізації економіки: монографія / за ред. к.е.н., проф. *Й. Я. Даньківа*. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. – 244 с.

Монографія присвячена проблемам удосконалення обліку, аналізу, аудиту, оподаткування та звітності в сучасних умовах переходу України на Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку, звітності та аудиту.

Важливо, що окрім науковців кафедри обліку і аудиту, до видання монографії також залучені вчені Литви, Молдови та Білорусі, провідних вишів України, зокрема Київського національного торговельно-економічного університету, Київського університету біоресурсів і природокористування України, Національного університету харчових технологій, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Національного університету «Львівська політехніка» та інших, з якими кафедра має тісно налагоджене наукове співробітництво.

Монографія призначена науковцям, студентам вищих навчальних закладів, практичним працівникам сфери економіки, широкому загалу читачів, які цікавляться означеною проблематикою.

Запобігання митним правопорушенням: охорона і захист прав інтелектуальної власності на митному кордоні України: монографія; за заг. ред. *Паука П. В.* – Ірпінь–Хмельницький: ФОП Стрихар А. М., 2017. – 323с.

У виданні всебічно проаналізовано основні аспекти функціонування інституту запобігання митним правопорушенням в Україні на прикладі охорони та захисту прав інтелектуальної власності на митному кордоні України, а також напрями його реформування; окреслено основні проблемні моменти визначення, контролю та запобігання митним правопорушенням прав інтелектуальної власності на основі аналізу статистичної інформації із урахуванням міжнародного досвіду в сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності; проаналізовано нормативно-правову базу регулювання захисту прав об'єктів інтелектуальної власності; розроблено пропозиції щодо вдосконалення діяльності митних органів на основі їх взаємодії з іншими органами державної влади у сфері захисту прав інтелектуальної власності.

Монографія буде корисною для наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів, а також фахівців митного спрямування, які цікавляться митною проблематикою.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Асадулліна Наїля Рамілівна	Кандидат економічних наук, доцент кафедри «Економіка праці та управління», Ташкентська філія «Російського економічного уні- верситету ім. Г. В. Плеханова» (Ташкент, Узбекистан) ORCID ID: 0000-0001-7022-3638 <i>e-mail</i> : rasadullina@mail.ru	Asadullina Nailya	Ph.D. in Economics, Associate Professor of Economics Labor and Management Department Tashkent branch «Russian Economic University named after. G. V. Plekhanov» (Tashkent, Uzbekistan) ORCID ID: 0000-0001-7022-3638 <i>e-mail</i> : rasadullina@mail.ru
Бабушкін Олександр Анатолійович	Кандидат технічних наук, доцент кафедри «Фінанси», Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковсь- кого «Харківський авіаційний інститут» (м. Харків, Україна) ORCID ID: 0000-0002-0973-6802 <i>e-mail</i> : a.babushkin@khai.edu	Babushkin Oleksandr	Ph.D. in Economics , Associate Professor of Finance Department National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute» (Kharkiv, Ukraine) ORCID ID: 0000-0002-0973-6802 <i>e-mail</i> : a.babushkin@khai.edu
Бурлуцька Світлана Владисла- вівна	Доктор економічних наук, професор кафедри «Економіка підприємства», Донбаська державна машинобудівна академія (м. Краматорськ, Україна) ORCID ID: 0000-0002-9497-7917 <i>e-mail</i> : lanavb75@gmail.com	Burlutska Svitlana	Professor, Ph.D. in Economics, Professor of Enterprise economy Department Donbass state engineering academy (Kramatorsk, Ukraine) ORCID ID: 0000-0002-9497-7917 <i>e-mail</i> : lanavb75@gmail.com
Бурлуцький Сергій Віталійович	Доктор економічних наук, завідувач кафедри «Економіка підприємства», Донбаська державна машинобудівна академія (м. Краматорськ, Україна) ORCID ID: 0000-0003-0157-2564 <i>e-mail</i> : magistrdr@gmail.com	Burlutski Sergii	Professor, Ph.D. in Economics, Professor, Head of Enterprise economy Department Donbass state engineering academy (Kramatorsk, Ukraine) ORCID ID: 0000-0003-0157-2564 <i>e-mail</i> : magistrdr@gmail.com
Давидова Ірина Олегівна	Доктор економічних наук, професор кафедри «Економічна теорія», Національний аероко- смічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (м. Харків, Україна) ORCID ID: 0000-0001-6015-2477 <i>e-mail</i> : i.davydova@khai.edu	Davydova Iryna	Professor, Ph.D. in Economics, Professor of Economy theory Department National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute» (Kharkiv, Ukraine) ORCID ID: 0000-0001-6015-2477 <i>e-mail</i> : i.davydova@khai.edu
Дудаш Паєрська Еріка	Доктор філософії (Ph.D), факультет бізнес-економіки в Кошице, Економічний універси- тет в Братиславі (м. Братислава, Словаччина) ORCID ID: 0000-0002-9414-5651 <i>e-mail</i> : erika.dudas@pajerska.sk	Dudáš Pajerská Erika	Assistant professor of Commer- cial Entrepreneurship Department of Business Economics Faculty in Košice University of Economics in Bratislava (Bratislava , Slovakia) ORCID ID: 0000-0002-9414-5651 <i>e-mail</i> : erika.dudas@pajerska.sk

Зінчук Альона Сергіївна	Аспірант кафедри «Фінанси», Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковсько- го «Харківський авіаційний інститут» (м. Харків, Україна) ORCID ID: 0000-0001-9246-5822 <i>e-mail:</i> alyona1508@ukr.net	Zinchuk Alona	Post-graduate student of Finance Department National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute» (Kharkiv, Ukraine) ORCID ID: 0000-0001-9246-5822 <i>e-mail:</i> alyona1508@ukr.net
Калінеску Тетяна Василівна	Доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля ORCID ID: 0000-0003-4919-5788 (м. Сєверодонецьк, Україна) <i>e-mail:</i> tetyana.calinescu@gmail.com	Calinescu Tetyana	Professor, Ph.D. in Economics, Professor, Chief scientist employee Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine) ORCID ID: 0000-0003-4919-5788 <i>e-mail:</i> tetyana.calinescu@gmail.com
Комар Руслана Олександрі- вна	Старший викладач кафедри «Фінанси», Національний аеро- космічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (м. Харків, Україна) ORCID ID: 0000-0003-0360-884X <i>e-mail:</i> 1967ruslana2016@gmail.com	Komar Ruslana	Senior Lecturer of Finance Department National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute» (Kharkiv, Ukraine) ORCID ID: 0000-0003-0360-884X <i>e-mail:</i> 1967ruslana2016@gmail.com
Крилова Марина Анатоліївна	Магістр за спеціальністю «Економіка», Волгоградський держвний технічний університет, (м. Волгоград, Росія) ORCID ID: 0000-0001-8276-989X <i>e-mail:</i> vivasuerte@yandex.ru	Krylova Marina	Master of Economics, Volgograd State Technical University (Volgograd, Russia) ORCID ID: 0000-0001-8276-989X <i>e-mail:</i> vivasuerte@yandex.ru
Ліхоносова Ганна Сергіївна	Кандидат економічних наук, доцент, провідний науковий співробітник, Східноукраїнсь- кий національний університет імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк, Україна) ORCID ID: 0000-0001-6552-8920 <i>e-mail:</i> a.likhonosova@gmail.com	Likhonosova Ganna	Ph.D. in Economics, Associate Professor, leading researcher employee Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine) ORCID ID: 0000-0001-6552-8920 <i>e-mail:</i> a.likhonosova@gmail.com
Мітрофанова Інна Василівна	Доктор економічних наук, професор кафедри «Економічна теорія, світова та регіональна економіка», Волгоградський державний університет (м. Волгоград, Росія) ORCID ID: 0000-0003-1685-250X <i>e-mail:</i> mitrofanova@volsu.ru	Mitrofanova Inna	Professor, Ph.D. in Economics, Professor of Economic Theory, World and Regional Economics Department Volgograd State University (Volgograd, Russia) ORCID ID: 0000-0003-1685-250X <i>e-mail:</i> mitrofanova@volsu.ru
Павлов Костянтин Вікторович	Доктор економічних наук, професор кафедри «Економіка та управління», Іжевська філія Ро- сійського університету кооперації (м. Іжевськ, Удмуртія, Росія) ORCID ID: 0000-0001-7837-6209 <i>e-mail:</i> kvp_ruk@mail.ru	Pavlov Konstantin	Professor, Ph.D. in Economics, professor of Economy and management Department of the Izhevsk branch the Russian university of cooperation (Izhevsk, Udmurtia, Russia) ORCID ID: 0000-0001-7837-6209 <i>e-mail:</i> kvp_ruk@mail.ru

Подгорна Анна Григорівна	<p>Магістр за спеціальністю «Економіка», Іжевський державний технічний університет імені М. Т. Калашникова (м. Іжевськ, Росія) ORCID ID: 0000-0000-1858-3401 <i>e-mail:</i> info@istu.ru</p>	Podgorna Anna	<p>Master of Economy Kalashnikov Izhevsk State Technical University (Izhevsk, Russia) ORCID ID: 0000-0000-1858-3401 <i>e-mail:</i> info@istu.ru</p>
Прямухіна Наталія Валентинівна	<p>Доктор економічних наук, професор кафедри «Менеджмент та економічна безпека» Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького (м. Черкаси, Україна) ORCID ID: 0000-0003-0788-7399 <i>e-mail:</i> lia.pnv.77@gmail.com</p>	Pryamukhina Nataliia	<p>Professor, Ph.D. in Economics, Professor of Management and Economic Security Department, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy (Cherkasy, Ukraine) ORCID: 0000-0003-0788-7399 <i>e-mail:</i> lia.pnv.77@gmail.com</p>
Решетнікова Ірина Леонідівна	<p>Доктор економічних наук, Професор кафедри «Маркетинг», ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (м. Київ, Україна) ORCID ID: 0000-0003-1445-4233 <i>e-mail:</i> reshet2002@gmail.com</p>	Reshetnikova Irina	<p>Professor, Ph.D. in Economics, Professor of Marketing Department Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Kyiv, Ukraine) ORCID ID: 0000-0003-1445-4233 <i>e-mail:</i> reshet2002@gmail.com</p>
Рябова Інна Олексіївна	<p>Кандидат економічних наук, доцент кафедри «Економіка та управління», Волгоградський державний технічний університет (м. Волгоград, Росія) ORCID ID: 0000-0002-4635-095X <i>e-mail:</i> mia05011986@yandex.ru</p>	Ryabova Inna	<p>Ph.D. in Economics, Associate Professor of Economics and Management Department Volgograd State Technical University (Volgograd, Russia) ORCID ID: 0000-0002-4635-095X <i>e-mail:</i> mia05011986@yandex.ru</p>
Столярчук Ганна Володимирівна	<p>Кандидат економічних наук, доцент кафедри «Фінанси», Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (м. Харків, Україна) ORCID ID: 0000-0002-5046-4298 <i>e-mail:</i> a.stolyarchuk@khai.edu</p>	Stoliarchuk Hanna	<p>Ph.D. in Economics, Assistant professor of Finance Department National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute» (Kharkiv, Ukraine) ORCID ID: 0000-0002-5046-4298 <i>e-mail:</i> a.stolyarchuk@khai.edu</p>
Тофанюк Ольга Володимирівна	<p>Кандидат економічних наук, доцент кафедри «Фінанси», Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (м. Харків, Україна) ORCID ID: 0000-0002-2758-6705 <i>e-mail:</i> cooperationkhai@gmail.com</p>	Tofaniuk Olga	<p>Ph.D. in Economics, Assistant professor of Finance Department National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute» (Kharkiv, Ukraine) ORCID ID: 0000-0002-2758-6705 <i>e-mail:</i> cooperationkhai@gmail.com</p>

**Тюрев
Віктор
Костянтино-
вич**

Кандидат історичних наук,
доцент кафедри «Менеджмент»
Іжевського державного
технічного університету
ім. М. Т. Калашнікова
(м. Іжевськ, Росія)
ORCID ID: 0000-0000-5858-1405
e-mail: iemf@istu.ru

**Tyurev
Victor**

Ph.D. in Historical,
Associate Professor of
Menegement Department
Kalashnikov Izhevsk State
Technical University
(Izhevsk, Russia)
ORCID ID: 0000-0000-5858-1405
e-mail: iemf@istu.ru

**Хлівна
Ірина
Вікторівна**

Доктор економічних наук,
професор кафедри «Економічна
теорія», Національний
аерокосмічний університет
ім. М. Є. Жуковського «Харків-
ський авіаційний інститут»
(м. Харків, Україна)
ORCID ID: 0000-0003-3169-8221
e-mail: i.khlivna@khai.edu

**Khlivna
Iryna**

Professor, Ph.D. in Economics,
Professor of Economic theory
Department National Aerospace
University «Kharkiv
Aviation Institute»
(Kharkiv, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0003-3169-8221
e-mail: i.khlivna@khai.edu

Перелік рецензентів поточного випуску журналу

Васильєв А. Й. – доктор економічних наук, професор, Президент інженерної академії України, заступник директора з науково-технічної діяльності Інституту проблем машинобудування імені А. М. Підгорного, м. Харків, Україна.
e-mail: eau.7788982@gmail.com

Дружиніна В. В. – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри «Туризм» Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, м. Кременчук, Україна.
e-mail: vdruzhinina@gmail.com

Д'яченко Ю. Ю. – доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри «Міжнародна економіка та туризм» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Сєверодонецьк, Україна.
e-mail: y.dyachenko@i.ua

Журавльова І. В. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Фінанси» Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця.
e-mail: zhuv12@gmail.com

Маргасова В. Г. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Облік, оподаткування та аудит» Чернігівського національного технологічного університету, м. Чернігів, Україна.
e-mail: viktoriya.margasova@gmail.com

Момот Т. В. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Фінансово-економічна безпека, облік і аудит» Харківської національної академії міського господарства, Харків, Україна.
e-mail: tvmomot@gmail.com

Нусратуллин В. К. – доктор економічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту економіки і соціології Уфимського центру Російської Академії наук, м. Уфа, Російська Федерація.
e-mail: nvk-ufa@rambler.ru

Павлов К. В. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Економіка та управління» Камського інституту гуманітарних та інженерних технологій, м. Іжевськ, Російська Федерація.
e-mail: kvp_ruk@mail.ru

Петрова І. Л. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Маркетинг та поведінкова економіка» Університету «КРОК», м. Київ, Україна.
e-mail: petrova@krok.edu.ua

Савицька Н. Л. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Маркетинг» Харківського державного університету харчування та торгівлі, м. Харків, Україна.
e-mail: natalisavitska2010@gmail.com

Чернова О. А. – доктор економічних наук, професор кафедри «Інформаційна економіка» Південного федерального університету, м. Ростов-на-Дону, Російська Федерація.
e-mail: chernova.olga71@yandex.ru

ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ

науково-виробничий журнал

№ 3 (31), 2018

Відповідальний за випуск

С. К. Рамазанов

Оригінал-макет

Г. С. Ліхоносова

Підписано до друку 28.09.2018 р.
Формат 60x84 1/8. Гарнітура Times New Roman.
Умов. друк. арк. 16,1. Обл. вид. арк. 17,0
Тираж 300 екз. Вид. № 4781 Замов. № 302

Видавництво
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля
93406, м. Сєверодонецьк, Луганська обл., пр. Центральний, 59а

Свідоцтво про реєстрацію: серія ДК № 1620 від 18.12.03 р.

Адреса видавництва: 93406, м. Сєверодонецьк, Луганська обл., пр. Центральний, 59а

Телефон / факс (06452) 4-03-42

E-mail: uni.snu.edu@gmail.com

http://snu.edu.ua

Надруковано у видавництві СНУ ім. В. Даля
Свідоцтво про реєстрацію серія ДК № 2884 від 26.06.2007 р.
93400, м. Сєверодонецьк, пр. Центральний, 59а,

Телефон / факс (06452) 4-03-42; <http://www.snu.edu.ua>; uni.snu.edu@gmail.com

Шановні колеги, пропонуємо Вашій увазі
ВИМОГИ
щодо змісту та оформлення статей для подання в науково-виробничий журнал
«ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ»

Сфера розповсюдження науково-виробничого журналу «Часопис економічних реформ»: загальнодержавна, зарубіжна.

Тематичні рубрики:

- теорія та методологія економічного розвитку;
- економіка та підприємництво;
- податки та бюджетна політика;
- фінанси та банківська справа;
- управління сучасним підприємством;
- облік та аудит;
- менеджмент;
- економіка регіону;
- соціальна економіка;
- міжнародна економіка;
- економічна кібернетика;
- організація виробництва.

Програмні цілі науково-виробничого журналу
«Часопис економічних реформ»:

- висвітлення проблем соціально-економічного розвитку країни;
- поглиблене вивчення методологічних та прикладних проблем сучасної економіки;
- оприлюднення результатів досліджень у галузі економіки, менеджменту, організації виробництва та підприємництва;
- поширення досвіду реформувань у всіх сферах економічної діяльності;
- надання інформаційної підтримки аспірантам, докторантам та молодим вченим.

Рукописи статей, що будуть направлятися до журналу повинні бути набрані у текстовому редакторі Microsoft Word (файл повинний мати розширення *.doc або *.rtf), написані українською мовою (або російською, чи англійською – для громадян інших країн).

Обсяг статті – від 10 сторінок формату А4 (210х297 мм). Шрифт Times New Roman Суг № 14; Міжрядковий інтервал 1,5. Поля сторінок: усі – 20 мм (без колонтитів).

Структура статті повинна відповідати Постанові Президії ВАК України № 7-05/1 від 15.01.2003 р. ("Бюлетень ВАК України" № 1/2003) та мати такі **елементи**:

- *JEL classification codes* (за Системою класифікації Американської Економічної Асоціації (АЕА). Керівництво щодо обрання коду наведено в <https://www.aeaweb.org/>)
- *Постановка проблеми* в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.
- *Аналіз останніх досліджень і публікацій*, у яких започатковано розв'язання даної проблеми, на які спирається автор;
 - *Формулювання мети статті.*
 - *Виклад основного матеріалу дослідження* з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.
 - *Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень* у цьому напрямі.

ДО РУКОПISУ ДОДАЮТЬСЯ

- **зовнішня рецензія від доктора економічних наук** (НЕ з місця працевлаштування/навчання автора), завірена відповідним чином;
- **довідка про автора (трьома мовами)**, в якій вказуються прізвище, ім'я та по батькові, науковий ступінь і вчене звання, зазначається посада й організація (повна назва структурного підрозділу), де працює автор, контактний телефон, електронна адреса, ORCID ID, назва статті та обрана тематична рубрика;
- **довідка про зовнішнього рецензента (трьома мовами)**, у якій вказуються прізвище, ім'я та по батькові, науковий ступінь і вчене звання, посада й організація, де працює ре-

цензент, його контактний телефон та **обов'язково** електронна адреса;

- **витяг із протоколу** засідання кафедри, факультету або Вченої ради установи з рекомендацією статті до друку;
- **угода про передачу авторських прав** (за наявності співавторів – спільна, за підписами усіх) про те, що стаття є власною розробкою автора (авторів), ніде раніше не друкувалася і не знаходиться на розгляді в інших виданнях (зразок розміщено на <https://chasopys.jimdo.com>);
- **переклад повного тексту статті англійською мовою** (відповідно п. 2.9 Наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1111 від 17.10.2012 р.).

Пристатейний список літератури англійською мовою (*References*) повинен бути оформлений згідно APA (the American Psychological Association), приклад надається!

Окремою сторінкою наводять **анотації (вимоги до структури анотації наведені нижче), ключові слова, назва статті, прізвище, ім'я авторів трьома мовами** (українська, російська та англійська).

Формули подають у форматі *Microsoft Equation 2.0, 3.0 (4.0)*, вирівнюють по центру посередині тексту і нумерують в круглих дужках з правого краю.

Рисунки підписують і нумерують під рисунком по центру тексту.

Всі об'єкти в простих рисунках, які зроблені у Word, мають бути обов'язково згруповані.

Таблиці подають як окремі об'єкти у форматі *Word* з розмірами, приведеними до сторінки складання. Основний кегль таблиці 11, заголовок 12. Заголовки таблиць розміщують по центру сторінки, нумерація таблиць — по правому краю сторінки.

У текст статті можуть бути внесені редакційні правки без узгодження з автором.

Вимоги щодо анотації до статті:

Анотація повинна мати обсяг 1500-2000 знаків та має бути структурована українською (або мовою статті) та англійською мовами (Times New Roman, 11 пт.); Анотація повинна містити стисле формулювання змісту статті, не повторювати назву статті. Загальна структура анотації повинна містити:

- Постановка проблеми (*Formulation of the problem*);
- Мета дослідження (*The aim of the research*);
- Об'єкт дослідження (*The object of the research*);
- Методи, використані в дослідженні (*The methods of the research*);
- Гіпотеза дослідження (*The hypothesis of the research*);
- Виклад основного матеріалу (стисло) (*The statement of basic materials*);
- Оригінальність та практична значимість дослідження (*The originality and practical significance of the research*);
- Висновки та перспективи подальших досліджень (*Conclusions and perspectives of further research*).

Приклади оформлення переліку літератури в статті англійською мовою (References):
Standard for references conforms to requirements **APA (the American Psychological Association)** :
<http://www.apastyle.org/>.

Journal articles with DOI:

Author, A. A. (Year of publication). Article Title. Journal Title, vol. (no.), pages. doi.
e.g. Monasturnyi, E.A. (2006). Innovative cluster. Innovations, 2, 38-43. doi:10.1037/0278-6133.24.2.225.

Journal articles without DOI:

Author, A. A. (Year of publication). Article Title. Journal Title, vol. (no.), pages.
e.g. Monasturnyi, E.A., & Kulik, J.A. (2005). Social and economic development. Economy of Region, 3, 39-52.
Monasturnyi, E. A. & Kulik, J.A. & Nulif, K.L. (2008). Social and economic development. Economy, 3, 52-67.

Books:

Author, A. A. (Year of publication). Title of book (Edition). Location: Publisher, pages.
e.g. Monasturnyi, E. A. (2006). Innovative cluster. Moscow: Nauka, 267.
Duncan, G. J., & Brooks-Gunn, J. (Eds.). (1997). Consequences of growing up poor. New York, NY: Russell Sage Foundation, 350.
Plath, S. (2000). The unabridged journals. K. V. Kukil (Ed.). New York, NY: Anchor, 680.

Chapter in a book:

Author, A. A., & Author, B. B. (Year of publication). Title of chapter. In A. A. Editor & B. B. Editor (Eds.), Title of book (pages of chapter). Location: Publisher.
e.g. Monasturnyi, E. A. (2006). Innovative cluster. In J. A. Kulik (Ed.), Innovations (pp. 12-21). Moscow: Nauka.

Electronic sources (Web publications):

Author, A. A., & Author, B. B. (Date of publication). Title of article. Title of Online Periodical, volume number (issue number if available). Retrieved from <http://www.someaddress.com/full/url/>.
e.g. Tatarin A. I. (2013). Self-development of regional socioeconomic systems as the need for Russia's federal development. Economy of Region, 4. Retrieved from <http://economyofregion.com/archive/2013/47/2164/pdf/>.

Кожна стаття, представлена в редакцію, за наявності переліченого пакету документів, позитивної зовнішньої рецензії, друкується згідно розкладу тиражування журналу, а саме чотири рази на рік (щокварталу).

Поточний номер журналу	1	2	3	4
Термін тиражування номеру журналу та опублікування в мережі Internet	31.03	30.06	30.09	31.12
Підсумковий строк надання статті до відповідного номеру журналу	20.02	20.05	20.08	20.11

Шановні автори, будь ласка, не затримуйте строк надання матеріалів.
Це стане підґрунтям якісної та швидкої публікації Вашої наукової праці!

Головний редактор

доктор економічних наук, професор Калінеску Тетяна Василівна

тел. (06452) 4-03-42.

Відповідальний редактор

кандидат економічних наук, доцент Ліхоносова Ганна Сергіївна

тел. (06452) 4-03-42.

Статті подаються поштою за адресою:

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля,
пр. Центральний, 59-А, м. Сєвєродонецьк, Луганська обл., 93400 або надсилаються на e-mail:

a.likhonosova@gmail.com; tetyana.calinescu@gmail.com

www.chasopys.jimdo.com

Сподіваємося на плідну співпрацю!

